

~~2329~~ 22

060-1420

· EX-LIBRIS ·
P. A. PUNAPPEL

01 1793 8712 UB AMSTERDAM

TWEEDE REIZE

DOOR DE

MAJORIJ

VAN

'S HERTOGENBOSCH.

TWEEDE DEEL

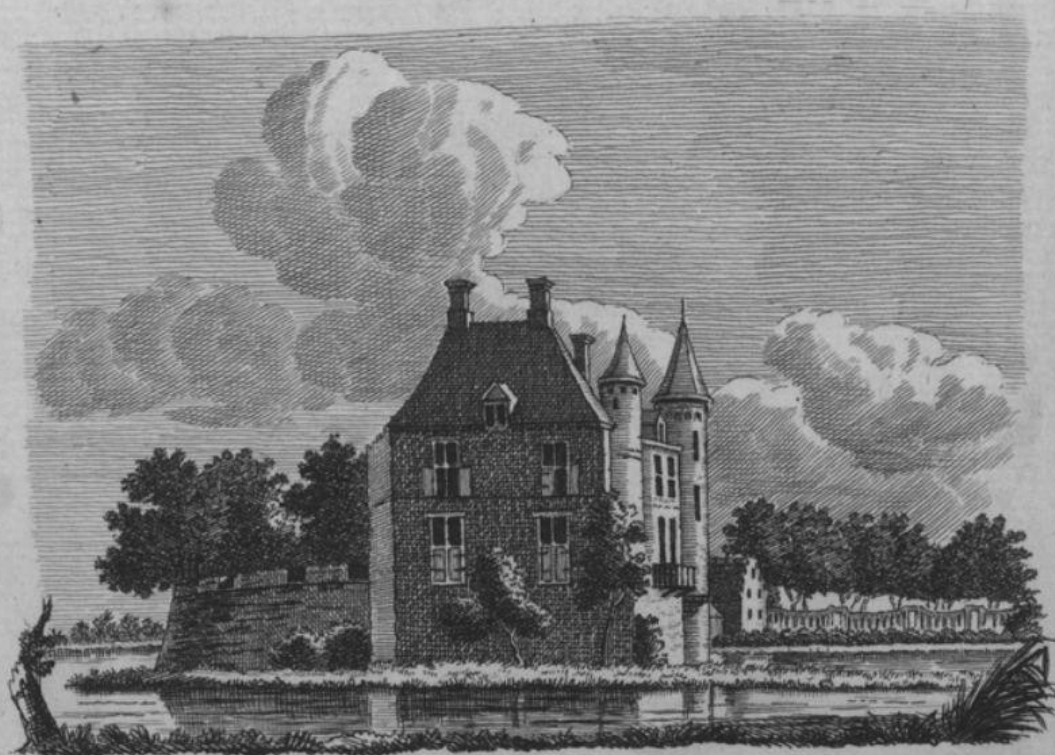
DOOR DE

M. A. J. O. R. U.

— VAN —

2 HERTOGENBOSCH.

REI Z E
D O O R D E
M A J O R I J
V A N
'S H E R T O G E N B O S C H,
I N D E N J A A R E 1799.
(In Brieven.)
M E T P L A A T E N.

Aan de Rivier de Aa.... ligt het Kasteel.... Bladz. 85.

TE AMSTELDAM,
Bij A. B. SAAKES.
1800.

THE
BOOKS
MAY BE
BORROWED
FOR
A
LIMITED
PERIOD
ON
APPLICATION
TO
THE
LIBRARIAN
OF
THE
UNIVERSITY
OF
TORONTO

UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY
1827

TOEGEVAANDE

ALLE ZIJNE

LANDSGENOOTEN,

VOORAL

aan alle

PROTESTANTEN,

en

ONDER DEZELVEN

VOORNAAMLIIK

aan de

HERVORMDEN

wordt deze

REI Z E,

* 2

TER

TER AANDACHTIGE

ALLES

ERNSTIGE OVERWEEGING,

van het hard en thands ongelukkig

van

L O T

PROTESTANTEN

ZIJNER GELOOFSGENOOTEN

in de

M A J O R I J,

OPGEDRAAGEN

HERVORMDEN

door den

UITGEEVER.

TER

VOOR

V O O R R E D E .

Hier hebt Gij, Lezers! eene tweede Reize door de Majorij van 's Bosch! — Heeft de voorige veelen uwer bevallen, deeze zal dan niet minder behaagen, dewijl zij zeker niet minder, zo al niet meer belangrijke zaaken dan de voorgaande zal opleveren. Maar eer ik verder schrijf, wil ik alles, wat men omtrent die Reize in 1798. aangemerkt heeft, en mijnen Lezereu zeker onbekend zal weezen, hier eerst laten vooraf gaan, op dat een ieder kan zien, hoe men over dezelve oordeelt.

De Uitgeever heeft, nadat deeze tweede Reize reeds ter Drukpersse bezorgd was, verscheidene Brieven, zoo naamlooze als getekende, ontvangen. En zie hier, wat men mij in dezelye schrijft:

Veelen der Zenders dier Brieven verbeelden zich den Reiziger zeer wel te kennen, en schrijven hunne Brieven in dien trant, als of niets zekerer ware, dan dat zij denzelyen wel met den vinger zouden kunnen aanwijzen. Doch ik kan hen verzekeren, dat hun schryven giswerk is, en dat, zo het spreekwoord: gissen kan misfen immer waarheid is, het dan zeker hier bewaarheid word; want zo zij den Reiziger door de Majorij kennen, gelijk zij zich zeer zeker voorstellen, dan kan ik volstrekt hunne Brieven niet plooiën. — Eilieve! wat doet het 'er toch toe, of Gij weet, wie de Reiziger door de Majorij (deeze Reize is even als de voorige in de daad ondernomen) is? Gij zoudt immers, zo Gij den Reiziger al eens kende, hem niet gelooven, indien hij U leugens opdichte; daarentegen zult Gij toch ook zoo onbillijk niet weezen, om hem van onwaarheden te beschuldigen, omdat hij zijnen naam, om gewigtige redenen, verborgen houdt. Ik kan hun verzekeren, dat zij den Reiziger niet kennen; zijn zij echter met deeze verzekering niet ten vrede, en willen zij echter zich hier mede streelen, dat zij wel zeker weeten, wie deeze Reize ondernomen heeft, ik wil hun dit genoeg niet ontnemen, en vergun hun de volle vrijheid, om den geenen, dien zij als den zoodanigen meenen te kennen, voor den Schrijver te houden.

VI V O O R R E D E.

Andere zijn boos; schelden en dreigen den Schrijver, omdat hij, naar hunne gedachten, de waarheid al te naakt ten toon stelt. Ik vraag dezulken, of ik, wanneer ik eene Reize onderneem, en op dezelve Aantekeningen houde, niet alles zóó moet optekenen, als het mij is voorgekomen? — Zoude ik onwaarheid moeten schrijven, of zoude ik de waarheid moeten verdonkeren, omdat zij sommigen aanstootlijk is? — Heeft men iemand door deeze Reize eenige ergernis gegeven, men heeft dit gewis niet bedoeld, men wilde niemand beledigen; zo echter iemand meent beledigd te zijn, dien vraagt men hier in het openbaar vriendlijk om verschooning. — Ik verzoek, zo de Reiziger ergens in zijne voorige of deeze Reize (wie is onseilbaar!?) van de waarheid, het geen ik echter niet geloof, tegen zijn voornemen is afgeveeken, dat men het mij dan onder het oog brenge, doch op eene bescheidene en gepaste wijze, maar geenzints met dreigen en schelden, en men zal alles verbeteren. Heeft de Schrijver leugens verhaald, men overtuige hem van dezelve, en hij zal ze openlijk herroepen. Heeft hij zuivere waarheid geschreeven, men neeme hem dit dan niet kwalijk.

Men duid het den Reiziger ten kwaadsten, dat hij hier en daar Aanmerkingen, aangaande de handelwijze der Roomschen omtrent de Hervormden in de Majorij, heeft bijgevoegd; men zegt: zij verradden te veel bitterheid. — Mag een Reiziger dan geene Aanmerkingen maaken? — Dezelve verradden, zo men hem wel vat, altoos geene bitterheid. — Hij vraagt hier en daar op deeze of dergelijke wijze: Kan zulk een Godsdienst wel de Leer van JESUS zijn? Wat bewijst dit toch? — Als ik eenen Protestant zeer slecht, tegen alle pligten van zijnen Godsdienst zie handelen, en ik hoor iemand dan vraagen: Kan die Godsdienst, dien die Man belijdt, wel de waare zijn? dan volgt immers van zelfs: NEEN! omdat hij aan deszelfs Voorschriften niet getrouw is; derhalven — als men al eens een besluit uit zijn schrijven wil trekken, dan is het dit: de Godsdienst van die luiden, die zoo haatdraagend, vervolgiek en liefdeloos handelen, is zeker de waare Christlijke
Gods-

Godsdienst niet, wijl dezelve liefde jegens ALLEN zonder onderscheid predikt en uitoeffent. — Ik zal het nimmer kwalijk neemen, wen iemand de slechtigheden van Protestanten, indien zij zóó slecht konden handelen, aan het licht brengt; dit raakt immers den deugdzaamen Belijder van dien Godsdienst in het geheel niet. Zouden die geenen, die den Reiziger hieróver schelden en bedreigen, ook die daaden goed keuren? Maar genoeg. — Zijne Reize is geen twistschrift over den Godsdienst; hij schreef zoo, als hij alles gevonden heeft, en zoo als hij 'er over dacht. Ik beloof heilig aan hun, die hem zijne Aanmerkingen ten kwaade duiden, dat hij, indien hij eens, weder eene Reize door de Majorij (het geen mischien, en mischien ook niet gebeuren kan) onderneemt, en hij dan alles daar beter vind, dan ook met onëindig meer genoegen voor zich zelve zulks zal optekenen, dan hij thands de slechtigheden heeft aangerogerd. Niets zal hem, als Menschenvriend, aangenaamer zijn, dan dat hij ondervinden mooge, dat men in de Majorij beter denkt, beter handelt dan men gedaan heeft. Ik zal, zoodra ik iets goeds ten deezen opzichte verneem, de Eerste zijn, die zulks mijnen Lezeren zal mededeelen. —

Men heeft mij ook gemeld, dat men des Schrijvers voorige Reize door de Majorij aldaar niet belangrijk houd, omdat men daar alles weet, wat in die Reize is opgetekend. Het moet immers van zelfs volgen, dat men in dat Land, waarin men eene Reize ondernomen heeft, zeker alles zoo goed en beter moet weten, dan een Reiziger, die 'er zich slechts eenigen tijd ophoud. Zou het niet ten schande der Majorijenaars strekken, wen zij 'er iets in ontdekten, dat hun onbekend ware; het zou ten minsten een bewijs zijn, dat zij zich weinig aan de gebeurtenissen, in hun Vaderland voorgevallen, lieten gelegen liggen. — Ik geef, en dit zal deeze tegenwerping geheel ontzenuwen, deeze Reize niet alleen voor de Majorijenaars, maar voor alle mijne Landsgenooten, in het licht.

Sommigen beschuldigen den Schrijver, dat hij BOR, OUDENHOVEN, en van HEURN niet schijnt

ze hebben gelezen. — Dit heeft men wel getroffen. Hij heeft geenen deezer Schrijvers, voor hij zijne Reize begon, ooit in handen gehad. — Ik stem gaarue toe, dat, wanneer men alles heeft gelezen, wat over een Land is geschreeven, men dan met veel meer vrucht kan Reizen; zoo lang echter 'er geene Wet is, die eenen Reiziger hier toe verpligt, zoo lang kan hem dit niet ten verwijte verstreken; daar te boven — indien hij deeze Schrijvers had willen uitschrijven, dan had hij wel stilletjens op zijne Kamer kunnen blijven zitten. Alles, wat hij heeft opgetekend, heeft hij aan zijne eigene ondervinding te danken. Niemand heeft hem in zijne Reize geholpen, dus denke men niet, gelijk eenigen daar heen willen, dat hem iemand in de Majorij hiertoe de hand geleend hebbe. Hij schaamt zich niet, dat hij alles niet weet, en eenige fouten, omtrent lang gelede ne zaaken heeft begaan, maar hij zou zich schaamen moeten, als hij zijne fouten niet wilde erkennen en verbeteren.

Nog zijn 'er, die het ten kwaade duiden, dat de Reiziger hier en daar een Vers, of iets anders in zijne Reize heeft ingelascht; zonder te zeggen waar of bij wien hij hetzelfde (gelijk men zich uitdrukt) gestolen heeft. Het komt hun voor, als of hij die Dichtregels voor de zijnen wil uitventen, en derhalven dat hij aan de Kraai van ÆSOPUS, welke gaarne met de vederen van andere Vogels pronkte, gelijk is. Mag men dan nooit iets uit eenen anderen Schrijver ontleenen, zonder te zeggen: daar staat het! — Deze beschuldiging gaat ook niet door, wijl de meeste Schrijvers, waaruit iets ontleend is, zijn aangestipt, schoon hij niet altijd Kapittel en Vers, gelijk men zegt, heeft aangewezen. Even hierom zegt men ook, dat de Reiziger de aangehaalde woorden, schoon niets omwaarächtiger is dan dit, uit het verband heeft gerukt en ze tot zijn oogmerk verwrongen. — Om dergelijke lasse Aanmerkingen te voorkomen, heeft de Schrijver, bij het overzien zijner Reize, zich der moeite wel willen troosten, om alle aangehaalde Schrijvers naar te slaan, en de juiste plaats (schoon zijns achtens Noten in eene Reis-

be-

beschrijving slecht ten pasfe komen) onder aan de bladzijden aan te tekenen. —

Eenigen willen hem beschuldigen, als of de Gesprekken, die in de Reize in 1798. voorkopen, niet zoo waren gehouden, als zij daar zijn opgetekend; men erkent wel, dat de Roomschen zóó omtrent de Hervormden denken, en ook zóó onder elkanderen spreken, maar dat zij niet zouden durven bestaan, om zich zoo sterk tegen eenen Vreemdling uit te laten. Ik merk hier slechts aan, dat die beschuldiging zich zelve wederlegt; want men stemt toe, dat de Roomsche Majorijenaars zóó denken en zóó onder zich spreken, en is het dan wonder, dat die menschen ook zóó met den Reiziger gesproken hebben. —

Durft men zulke ontmenschijste daaden in de Majorij pleegen, waaróm zou men dan ook zijne slechte denkwijze niet aan den dag durven leggen?

Eindelijk moet ik hier nog van geenele andere, doch bij mij zeer geachte Schrijvers en Zenders eeniger Brieven gewaagen. Ik wijë aan dezelve, alhoewel zeer verre de meesten mij, zoo wel als den Schrijver, bij naam geheel onbekend zijn, mijnen hartlijken en welmeenenden dank toe; doch niet, omdat zij mij te kennen geeven, dat het Reisjen hun bevallen heeft, maar omdat zij den Schrijver, op eene bescheidene wijze, de misstellingen onder het oog brengen, en hem tevens de verbetering vriendlijk aan de hand geeven. Ik had wel gewenscht, dat ik hunne, zeer aangenaame Brieven, ontvangen had, voor deeze tweede Reize naar de Drukpers verzonden was, dan zou den Schrijver zeker die Verbeteringen en ook de verdere Bijdragen, waar mede men hem heeft gelieven te verëeren, ter behoorlijke plaatze in dezelve hebben ingevoegd. Ik wil echter, om te toonen, hoe gereed hij is, om misstellingen te verbeteren, die Verbeteringen enz., met het geen den Schrijver'er bij te voegen had, doch met weglating van alle lofszittingen, bij wijze van Aanhangsel achter deeze Reize, plaatzen. — Het smert mij intuschen allersterkst, dat alle die geëerde Zenders, welker Brieven deels woorden-, deels zaaklijk geplaatst zijn, betuigen, dat zij hunne naamen verzwijgen, doch niet

uit verkiezing maar alleen uit schrik, omdat zij vreezen, dat, indien hunne naamen eens in de Majorij bekend wierden als van zulken, die aan den Schrijver eenige Bijdraagen hadden toegezonden, zij volstrekt niet veilig, niet gerust in dat Land zouden kunnen leeven, maar integendeel de hardste Vervolgingen te verduuren zouden hebben. — Wiens hart, zo hij ten minsten een mensch is, krimpt niet weg op de gedachte: „ Ik word gelasterd, gehaat, gevloekt, „ vervolgd, en ik durf zulks niet openbaaren, anders heb ik nog onëindig meer te duchten. — Ik „ moet lijden, dulden, zwijgen, anders word mijn „ lot nog ondraaglijker; en dit alles word veröorzaakt „ door menschen, welken ik nooit heb beledigd, maar „ alleen omdat ik denzelfden liefdevollen God op eene „ andere wijze dan zij eerbiedig. — Ach! waar zal „ ik hulp en troost vinden? — ” Lezer! wie Gij zijt, wijd ten minsten eenen medelijdenden traan aan die ongelukkige Hervormden toe! dit eischt uw hart als Mensch, dit gebied uw pligt als Christen. — —

Zoudt Gij wel gelooven, Lezers! dat een Werkjen van zulk eenen kleinen omvang, als het Reisjen, in 1798, is, zulke verschillende uitwerkselen heeft gehad, en zoo verscheidenlijk is beöordeeld, en evenwel kan ik U, als een opregte Waarheid-minnaar, verzekeren, dat al het geen Gij tot hier toe geleezen hebt, mij in onderscheidene Brieven is toegezonden.

Hier ziet Gij nu alles, wat ik U aangaande de voorige Reize in 1798. moest zeggen! Ik vond het raadzaam, om niets voor U, waardste Lezers! te verbergen, maar U alles bekend te maaken, wat men, omtrent den Schrijver derzelve te berispen vond, om U dus in staat te stellen, om te oordeelen, wie het meest te laaken is — of de Reiziger — of zij, die hem zoo partijdig en zonder voldoende redenen hekelen. — — Nu iets over deeze tweede Reize. — —

Dit Reisjen is met het zelfde oogmerk, als het voorige, ondernomen; het is in denzelfden trant opgesteld; het zal dus zeker op dezelfde wijze beöordeeld worden; het zal het zelfde lot te verduuren hebben; met één woord: het zal gelaakt, gevloekt, be-

bespot, geroemd en gepreezen worden. — Men leeze dan (en dit verzoek ik zeer VRIENDLIJK) dit Reisjen met aandacht, onpartijdig en niet bevooroordeeld, en men zal den Reiziger meer recht doen en hem gemaatigder beoordeelen:

Het oogmerk des Schrijvers is in dit Reisjen (dus zeide ik) even het zelfde als in het voorgaande, naamlijk: om zich, door Reizen, eenige verädeming en uitspanning, na langduurige en moeilijke bezigheden, te verschaffen; maar vooräl ook, om door het uitgeeven van het zelve te toonen, aan ieder een te toonen, dat het lot der Hervormden in de Majorij eer verslimmert dan verbetert. — In de daad! als wij alles overweegen — aandachtig overpeinzen, dan moet elk Menschenvriend, hij mooge dan eenen Godsdienst zijn toegedaan, dien hij wil, zich ten sterksten bedroeven, dat 'er in deeze dagen nog zoo veel haat, zoo veel bijgeloof, zoo veel ontmenschtheid, zoo veel vervolgzucht aan de grenzen binnen ons Vaderland heerscht; dan — ja dan zal men het den Reiziger niet ten kwaade duiden, dat hij hier en daar, zelfs bij herhaaling, ook in dit Reisjen iets op zulke daaden aanmerkt. — Wie zich niet schaamt slecht te handelen, die moet zich ook niet schaamen, dat zijne slectigheden in het openbaar bekend gemäakt en gegispt worden.

Voor de waarheid deezer Reize kan ik veilig instaan. De Schrijver heeft alles naauwkeurig onderzocht, alles zelfs in persoon opgenomen. — Hij is in deeze Reize even weinig van de waarheid afgeweeken, als in zijne eerste; en dat zijn Reisjen in 1798. enkele waarheid bevat, blijkt hier uit, omdat nog niemand is verscheenen, die hem van leugens heeft beschuldigd, schoon men wel gedreigd heeft (dit weet ik van goeder hand), dat men tegen hetzelve schrijven en den Reiziger wel vinden zoude. Men kan de waarheid wel ontkennen, maar om dezelve te wederleggen, dit gaat niet; men heeft dit zeker gevoeld, en dus verkoozen liever hard te blaazen dan den mond te verbranden. —

Zo iemand nog iets bijzonders aangaande de Majorij bezit, dien verzoek ik vriendlijk, om hetzelve aan den
Druk-

Drukker deezes, Vrachtvrij, toe te zenden. Ieder kan verzekerd zijn, dat van alles, wat mij op deeze wijze (mits het waarheid zij) word toegeschikt, een dankbaar gebruik zal gemaakt worden.

*Lang - zeer lang zou de Reiziger in twijfel ge-
hangen hebben, of hij wel eene tweede Reize door
de Majorij onderneemen wilde, zoo men hem daartoe
niet had aangezocht, zelfs lieten eenige zijner Vrien-
den hem geene rust, voor hij eens weder, en wel zoo-
dra mogelijk, de Majorij instapte. En hier aan is
dit Reijsen zijnen oorsprong verschuldigd. Daar
anders zijn voorneemen geweest was, om een geheel
ander gedeelte van zijn Vaderland, of anders een deel
van Duitschland te doorreizen.*

*Ik heb hier voor het tegenwoordige niets meer bij
te voegen, dan dat ik mijnen wensch, bij de voorige
Reize gedaan, hier herhaale, te weten: Dat de
Roomschgezinden in de Majorij deeze Reize onbevoor-
oordeeld moogen leezen en herleezen; dat zij zich zel-
ven 'er aan moogen toetzen, en, ziende, dat zij aan
het een of ander schuldig zijn, dat zij zich dan edel-
moedig moogen verbeteren, en van hunne voorige ver-
keerde en onbezonnen handelwijze omtrent de Hervorm-
den moogen te rug keeren, op dat zij zich weder de
achting, de liefde en genegenheid van die Menschen,
die zij reeds meer dan te lang hebben zoeken te ver-
volgen en te onderdrukken, waardig maaken. —
Het zij mij geoorloofd, dat ik den Roomschen Majo-
rijenaaren, eer ik deeze Voorrede eindig, de volgende
vermaaning voor oogen stel:*

„ Belijders van den Roomschen Godsdienst in de
„ Majorij! vergunt mij, dat ik de volgende Aanspraak
„ aan U rigte! Veelen onder U hebben de Reize in
„ 1798. (dit weet ik met zekerheid) geleezen. —
„ Zij hebben dezelve geleezen, en durf ik het
„ zeggen? en den Reiziger vervloekt!!!
„ Ik wil echter, niet tegenstaande dit alles, als
„ Menschenvriend, aan U het volgende ter ernstige
„ overdenking voorstellen. — Gedraagt U omtrent
„ dit Reijsen billijker dan omtrent het voorige! gaat
„ niet voort, om ook dit Werkjen te vervloeken,
„ te lasteren; om den Schrijver te bedreigen en hem
„ alle

„ alle kwaad toe te wenschen! — Hij schrijft immers
 „ niets dan *waarheid*? of mag de waarheid niet bij
 „ U gehoord worden? — Onderzoekt alles zonder
 „ vooroordeelen! Verbetert U, opdat de schande,
 „ die Gij door uwe eigen schuld, door uw God- en
 „ Menschen-ontëerend gedrag, het geen Gij tot nog
 „ toe in de *Majorij* gehouden hebt, op uwen Gods-
 „ dienst hebt gebragt, geheel mooge worden uitge-
 „ wischt! Wanneer dit, gelijk ik hoop en hartlijk
 „ wensch, mogt gebeuren, dan kunt Gij zeker weer
 „ op de hoogächting van alle Braaven rekenen! —
 „ ô! — Hoe zullen U dan die menschen, die Gij zoo
 „ lang medoogenloos hebt vervolgd, schoon zij ook
 „ Schepfelen van denzelfden liefderijken God en
 „ Vader zijn, die ook hen zoo wel weldoet, als U
 „ allen, zegenen, en U weder dezelfde genegenheid
 „ als voorheen toedraagen. — God bemint alle zijne
 „ Schepfelen en dus ook de Hervormden, en Gij
 „ gaat voort met dezelve te haaten en nog te ver-
 „ volgen. Eischt God dit van U? Neen!
 „ ô neen!! — Kiest dan het beste! Kiest achting
 „ voor schande! Het staat, Roomsche Majorijenaars!
 „ alleen aan U, om uwe schande uit te wischen, en
 „ ze met hoogächting verwisfeld te zien, daar an-
 „ ders uw naam voor eeuwig in de Jaarboeken der
 „ Volken zal gebrandmerkt staan. — — En Gij,
 „ weinige edele Zielen onder de Belijders van den
 „ Roomschen Godsdienst in de *Majorij*! Gij, die
 „ beter, menschlievender denkt dan het gros uwer
 „ Geloofsgenooten! tracht toch uw best te doen,
 „ dat dezelve uw loflijk voorbeeld moogen naar
 „ treden, dat zij hun slecht gedrag afleggen, dan
 „ zal uw naam, uwe prijswaardige handelwijze bij
 „ de geslachten van volgende eeuwen in zegenend
 „ aandenken blijven!” —

*Leest nu, Lezers! dit Reisjen met aandacht; laat
 het voor U, in ledige oogenblikken ter uitspanning
 verstrekken; vooräl laat hetzelfde U stof tot naden-
 ken geeven. Het bevat niets dan daadzaaken, niets
 dan echte waarheid; Gij kunt veilig op hetzelfde
 vertrouwen. — Niemand Uwer is zeker een grooter
 Vijand van Leugen en Onwaarheid, dan de*

U I T G E E V E R.

NA-

Ik had de bovenstaande Voorrede reeds ontworpen, toen ik in de *Nieuwe Vaderlandsche Bibliotheek* (Deel IV. No. 2. Bl. 83—85.) eene beoordeeling van het Reisjen in 1798 las. Ik wil derhalven voor mijnen Lezeren alleen het volgende over die beoordeeling aanmerken.

Wanneer men deeze *Voorrede* en die *Recensie* leest, dan ziet men het duidelijk bewaarheid, dat de beoordeeling van Boeken altijd afhangt van de vatbaarheid, en somtijds ook van de luimen der Lezers. — De Redacteers der Bibliotheek denken, dat dat Reisjen van sommigen in de *Majorij*, of de nabuurschap derzelve, nog al met genoeg zal geleezen worden, en in de *Majorij* oordeelt men er anders over. Wie heeft nu gelijk?

Den Bibliotheek-schrijveren komt het waarschijnlijkst voor, dat die Reize in den Leuningstoel op de Kamer gedaan zij; dit nogthands is geheel mis. Ik kan elk eenen verzekeren, dat alles, wat de Schrijver in die Reize heeft verhaald, door hem zelve, op de Plaatzten zelve, is gehoord, gezien en opgetekend; alhoewel het niets ter vermeerdering der waarde of onwaarde, of ter benadeeling der waarheid zou verstreken, al had hij dezelve op zijne Kamer opgesteld. Mij komt het (ik heb immers zoo wel recht om te gissen als gemelde Beoordeelaars?) waarschijnlijkst voor, dat, wijl de Schrijvers der Bibliotheek mischien altijd gewoon zijn, om in hunnen Leuningstoel de beoordeelingen der Boeken te vervaardigen, zij zoo dikwerf aan hunnen geliefden Leuningstoel denken, dat zij oordeelen, dat ieder een ook altijd, op zijn gemak, op zijne Kamer zit te schrijven; ook moet ik dit besluiten, wijl sommige hunner Recensien 'er zoo Leuningstoelachtig uitzien, als of zij half slaapende en gemelijk, omdat men het Middag-slaapjen nog niet had uitgeslaapen, zijn op het papier gebragt. Zij gissen somtijds, op eene onmedoogende wijze, meer de Schrijvers en Drukkers dan de Werken zelfs, en dit toch is de pligt niet van een' Boekbeoordeelaar, vooral niet van hun die
zulk

zulk eene uitmuntende Spreuk des Bijbels ten *motto* gebruiken.

Eentoonig moest die Reize natuurlijk in veele opzigten worden, dewijl het Bijgeloof, op alle Plaatzten in de *Majorij*, op even dezelfde wijze werkt; derhalven moest de Reiziger, of de meeste zaaken stilzwijgend voorbijgaan, of zich aan eentoonigheid schuldig maaken, en het laatste verkoos hij, om niets voor zijnen Vriend te verbergen. — Hoofd en Slot van Brieven, die op eene Reize aan eenen gemeenzaamen Vriend gezonden worden, kunnen niet altijd voor ieder een belangrijk zijn, of men moest nimmer vraagen naar den welstand van zijnen Vriend, nimmer hem van onze Vriendschap verzeeken; men kan, als men op zijn gemak zit te schrijven, hoofd en slot wel belangrijk maaken, doch heeft men hiertoe op Reize altijd tijds genoeg? — Zijne Brieven waren niet voor eene uitgaave geschreeven, doch veränderde omstandigheden deden mij besluiten, om ze zóó in het licht te geeven, zoo als zij waren opgesteld, zonder de minste verändering. —

Bl: 84 der *Bibliotheek* lees ik tweemaal *Poel* voor *Peel*; dit is denklijk eene fout van den Zetter, want men zegt immers niet *Poelland* maar *Peelland*. —

De Schrijvers der *Algemeene Vaderlandsche Letteroëffeningen*, welker beoordeelingen altijd veel naauwkeuriger, juister en gemaatigder zijn, oordeelen weder geheel anders (zie *Alg: Vaderl: Letteroëff:* voor 1800. No. V. Bl: 206, 207.); zij houden die Reize voor geene *Kammerreize*, en hierómtrent oordeelen zij zeer juist. — Zij zeggen verder: „de stijl valt somtijds in het laage en is „van ongelijkheid niet vrij te spreken.” — Het eerste is mogelijk, het tweede zeker; doch men zal dit wel willen verschoonen, als men in aanmerking neemt, dat die Brieven onder het Reizen zijn opgesteld; dat de Reiziger schreef als hij tijd had, dat hij niet altijd even vlug was, of altijd even veel lust bezat, om te schrijven; daar te boven zijn die Brieven aan eenen gemeenzaamen Vriend gezonden,
en

en men schrijft aan eenen Vriend minder oplettend op den stijl, dan wel aan iemand anders, met wien wij niet gewoon zijn gemeenzaam te verkeerem. — Eindelijk zeggen die Recensenten Bl: 207.: „, hier dien de Schrijver de schilderijen” (naamlijk van Religie-haat enz. in de *Majorij*) „, naar waarheid docht nog veel verzacht heeft opgegeeyen, gelijk hij, Bl: 88, beruigt, dan weeten wij waarlijk niet, wat wij van het *origineel* moeten maaken.” — Geen wonder, dat die Recensenten dus schrijven; niemand kan zich van alle de daartir verhaalde zaaken een juist denkbeeld vormen, of hij moet zelf in dat Land des Bijgeloofs en der bittere Vervolgzucht verkeerd hebben, elk ander moet juist zoo denken, als de Schrijvers der Letteroefeningen. Intuschen zien gemelde Recensenten, uit deeze tweede Reize, dat de Schilderijen niet te sterk gekolourd, maar zelfs met losse trekken getekend zijn. Ook bevestigt het *Aanhangsel* achter deeze Reize, het geen den Reiziger aan veel onderscheidene Schrijvers, die gewis aan Hem, zonder dat de een van den anderen wist, geschreeven hebben, verschuldigd is, de waarheid van dat gezegde. — — Voor het overige getuigen de Schrijvers van gemeld Maandwerk, dat zij dat Reizen met vermaak gelezen hebben, en dit is mij genoeg.

In de *Boekzaal der Geleerde Waereld* voor Mai 1800. word gemeld Reizen zeer geprezen (zie aldaar Bl: 519—528.), de Boekzaal-schrijvers zwaaiën hetzelfde zeer veel lof toe, hunne beoordeeling en aanprijzing is allergunstigst, dus niets meer hiervan. —

Ook dit alles mogt ik voor mijnen Lezeren niet verbergen, opdat zij dus zouden zien (misschien of liever zeker leezen alle de gemelde Werken niet) hoe dat de in ons Vaderland bekende Boekbeoordeelaars over die Reize oordeelen.

—

Uw edelmoedige aandacht, bezield g'hoornde wij
Leken dat tot eenen heelten en schielijks over,
om weder die strecken in te treden en te zien
of mij thands meer verdragzaamheid, meer lief-
de zou ontmoeten, dan bij mijne voorgaande reis-
de

E E R S T E B R I E F.

WAARDE VRIEND!

Toen ik in den afgeloopenen harden winter eeni-
ge weeken zeer genoeglijk en aangenaam in uwe
wooning sleet; toen ik het grootst gedeelte van
denzelven, dewijl mijne bezigheden stil stonden,
en ook de uwe zeer gestremd waren, bij U door-
bragt, spraken wij dikwijls over de Majorij van
's Hertogenbosch; wij herlazen de Brieven, welke
ik U, in het voorige jaar bij mijne omwandeling
door dat land, toegezonden had. Gij betuigde
mij, dat U dezelve zeer bevallen hadden; doch
ik houde mij verzekerd, dat Gij dezelve veel
gunstiger beoordeelde, dan zij verdienden, maar
hieröver wil ik thands niet twisten. Gij spoorde
mij zelfs aan, om nog eens een reisjen in dat
bijgeloovig en vervolgziek land te onderneemen.
Gij wilde gaarne met mij eens, wen het uwe
zaaken toelieten, daarin omzwerven, doch dit
niet kunnende weezen, bood Gij mij aan, om
de reiskosten te willen draagen, als ik mij der
moeite wilde troosten, om nog eens die strecken

in te stappen, en U dan alles, wat mij bejegende, van tijd tot tijd te schrijven. —

Uw edelmoedig aanbod, verzeld van mijnen sterken lust tot reizen, haalde mij schielijk over, om weder die strecken in te treden en te zien, of mij thands meer verdraagzaamheid, meer liefde zou ontmoeten, dan bij mijne voorige reize. — Ik zal mij toeleggen, om nu die plaatzen te bezigtigen, welke ik in het voorleden jaar niet bezocht heb; op de andere Dorpen, waar ik mij toen opgehouden heb, zal ik nu niet lang vertoeven, noch 'er U iets van melden, ten zij ik 'er iets verneem, dat nieuw is, of 'er nog iets mogt ontdekken, dat mij toen ontglipt is. —

Toen ik van sloop ging, trof mij hetzelfde ongeluk als in het voorige jaar, het was zelfs nog erger, want 'er was niemand op het schip, met wien ik behoorlijk kon spreken. Onder de reizenden bevond zich eene gevlugte Bagijn uit een Klooster, zo ik wel onthouden heb, te *Weert*, eene stad in Opper-Gelderland, of meer bepaald: in het Graaffschap *Hoorn*. Zij schieen eene zuster van de natte gemeente te wezen, want zij dronk in zeer korten tijd eene gansche flesch jenever, waarop zij, eenen grooten roozen-krans voor den dag haalende, haare gebeden begon te prevelen, dat het een lust was, om te zien. — Intusfchen ergerde mij dit geweldig, want ik zie niet gaarn, dat iemand, hij zij wie hij wil, onëerbiedig te werk gaat in zijn bidden; ik houde dit nog erger, dan eene openbaare bespotting van het weldoend Opperwezen.

De-

Dewijl mij deeze dronken biddende Bagijn of Non zeer verveelde, en het overig gezelschap niet behaagde, zoo liet ik mij bij *Gorinchem* uitzetten met een bootjen naar *Sleewijk*. Van daar wandelde ik voorbij *Woudrichem* den Maas-dijk langs naar *Heusden*, waar ik mij thands bevind. Ik zal U van deeze Stad niets melden; geen woord zal ik 'er van reppen, want dezelve behoort niet tot de Majorij, dus gaa ik alles, wat dezelve betreft, stiltzweigende voorbij; dit alleen moet ik U zeggen, dat ik op deeze wandeling van heden nog hier en daar aklige overblijffels zag van den geduchten Watervloed des afgelopen laatsten winters. Voorzeker! eene treurige beschouwing voor elken sterfling, wien het geluk zijner natuurgenooten ter harte gaat!! — Deezen nacht zal ik hier doorbrengen, en morgen vroeg gaa ik verder, denklijk naar *Waalwijk*. — Ik schreef deeze weinige letteren nog deezen namiddag, omdat de post morgen van hier vertrekt, dan hebt Gij ten minsten schielijk genoeg tijding van mij, dan weet Gij, dat ik reeds aan het wandelen ben, en derhalven zijt Gij nu verwittigd, dat Gij van tijd tot tijd eenige Brieven van mij te wachten hebt. — — Leef wel, gelukkig en te vreden; denk nu en dan eens aan uwen wandelenden Vriend, en wees verzekerd, dat, hoe verder ik van U mij verwijder, hoe naauwer onze vriendschapsband zal toegehaald worden, en even hierom mag ik mij met alle recht onderschrijven en noemen uwen getrouwen

V R I E N D.

A 2

TWEE

T W E E D E B R I E F.

GELIEFDE VRIEND S.....!

Ik ben nu al te *Loon op Zand*, mijn Vriend! — Hadt Gij wel gedacht, dat ik reeds zoo ver wezen zou; en als Gij dezen brief ontvangt, wie weet, waar ik dan al zit. — Ik ging met het openen der poort uit *Heusden*, want ik houde 'er van, om op reize vroeg in de broek te wezen. MEVROUW CHAPONE (*) zegt, en zij is 'er hieromtrent wel achter: „Vroeg opstaan — eene „goede schikking ten aanzien van den tijd te „maaken, en zich standvastig daaraan te houden, is een wezenlijk deel eener goede huis„houding.” — Hier hecht ik mijn zegel aan, doch voeg 'er bij: „en een noodzaaklijk ver„eische op eene reize.” Zie daar een lesjen voor elken, vooral voor eenen wandelenden, reiziger! —

Ik ging dan, gelijk ik zeide, vroeg uit *Heusden*, zijnde op even dezelfde wijze uitgerust als in het voorige jaar, uitgenomen dat ik mijnen geliefden OSSIAN met de werken van CRONEGK en KLEIST verwisfeld had. — Ik nam mijnen
weg

(*) *Brieven tot verbetering van het gemoed.* VIII. Brief. Bladz. 139.

weg niet, gelijk eerst mijn voorneemen was, op *Waalwijk*, maar wandelde naar *Drunen*.

Drunen, het geen in oude tijden *Oven*, *Uden* of *Haven* zou geheeten hebben, is op zichzelf geen schoon Dorp; doch het geen deeze plaats veräangenaamt, is, dat men hier daaglijks, als men wat nieuwsgierig valt, veel nieuws, leugens zoo wel als waarheid, kan hooren, wijl 'er op elken dag posten uit *Holland* en ook uit 's *Bosch* en *Breda* aankomen, dit maakt het hier nog al wat levendig. — Ik liep dit Dorp wat door, om het te bezien, at 'er gerust mijn middagmaal, en hoorde 'er niets bijzonders. — Men ziet hier een schoon Kasteel en eene maatige Kerk, doch die niet onder de prachtige gebouwen mag gerekend worden. Dit is alles. Op den namiddag wandelde ik naar *Waalwijk*, waar ik mij eenige dagen heb opgehouden.

Waalwijk is een aanzienlijk en schoon Vlek, hetgeen in den jaare 1203 van Hertog JAN II. Stad-gerechtigheden ontving. — Dit Dorp heeft eene goede haven, en 'er word veel handel gedreeven, vooräl in zout, het geen men van *Dordrecht* haalt, en door de geheele Majorij vervoerd word onder den naam van *Waalwijks-zout*. 'Er ligt hier een straatweg, dit is iets bijzonders in een Majorijsch Dorp. — De Kerk is een ruim en luchtig gebouw; de tooren staat midden op het kruis derzelve, en kan dus, gelijk Gij van zelfs begrijpt, niet zwaar weezen. — In het jaar 1454 wierd hier een Nonnen-klooster gebouwd, bekend onder den naam van *Nazareth*, doch men ziet

thands geen spoor meer van hetzelfde. — Als iets aanmerkelijks mag ik hier bijvoegen, dat men in dit Dorp geen enkel plekjen gronds aantrest, het geen onvruchtbaar is, daar andere Dorpen integendeel veele onbebouwde strecken, vooräl woeste heigronden bezitten. — Zie daar alles, wat ik van dit Dorp thands weet, en om 'er U meer van te zeggen dan ik weet, dat zou eene groote kunst weezen. — 'Er ontmoetede mij hier niets bijzonders. — —

Het is den Geleerden bekend, dat in voorige tijden door de Roomschen, enkel uit haat, een boekjen verdicht is, onder den titel van *Stigma Calvinii*. Dit boekjen word onder de zeldzaame werken geteld, en men kan het niet wel als voor eenen zeer grooten prijs bekomen, omdat de Roomschen, zich over dit vuiläartig lasterschrift schaamende, wijl het hun ten groote schande verstrekt, het hebben zoeken te verdonkeren (*). Nogthands word die leugen, dat CALVIJN te *Noijon* in Frankrijk zou gebrandmerkt zijn, nog het gemeene Volk in de hand gestopt, en ook nog van alle Roomschen in de Majorij geloofd. Bij geval kwam mij hier het leven van TIJL UILENSPIEGEL in handen, ik bladerde hetzelfde door, en vond 'er onder andere leugens, die een Roomsche nogthands als een Euängelie gelooft, het volgende in: UILENSPIEGEL kwam eens bij den Paus,

(*) Zie onder anderen P. NIEUWLAND, *Letterkundige Verlustingen*, I. Deel, Bl. 219—227.

Paus, deeze vraagde hem, of hij, als LUTHER en CALVIJN eens wierden opgegraaven, dan deeze lijken wel zou weten te onderscheiden, en hij gaf ten antwoord, dat hij CALVIJN wel zou kennen aan het brandmerk, dat hij op zijnen rug had. — Wat dunkt U van deeze schaamteloze leugen, die men het domme volk als eene zuivere waarheid op den mouw spelt? — Onder de Roomschen in de Majorij gaat ook een spreekwoord in zwang, het geen ik wel eens de kinderen langs de straten hoorde schreeuwen:

„ JAN CALVIJN is in de hel;

„ Dit weeten al de Geuzen wel.”

Vervolgens ging ik over den *Kaatsheuvel*, zijnde een gehucht, dat eigenlijk onder *Loon op Zand* behoort, naar dit laatstgemeld Dorp. — Op den *Kaatsheuvel* wonen veele zwavelkramers, welke overal heenen zwerven met eene mande vol zwavel-stokken op den rug, om die te verkoopen; dit is eene ellendige koopmanschap, en evenwel winnen zij 'er den kost mede, want zij bedelen, als zij iets verkoopen, nog altijd om wat eeten op den koop toe; en dit word hun zelden geweigerd. — Ontmoet men ergens eenen zwavelkramer, en vraagt men hem, of hij niet op den *Kaatsheuvel* woont, dan antwoordt hij altijd: neen! maar te *Loon op Zand*. Wat hier van de reden zij, weet ik niet, of zij moeten zich schaamen, wijl de inwooners van dat gehucht bij de Majorijenaars den besten en eer-

lijksten naam niet hebben; doch ik kan U verzekeren, dat zij zoo goed zijn als ergens elders in de Majorij; 'er is mij ten minsten niets ontmoet.

Nu iets van *Loon op Zand*. — Het draagt deezen naam wegens de menigte Zandduinen en Bergen, die 'er dicht bij liggen; ook word het wel eens *Venloon* of *Veenloon* genoemd, van de Veenen, die men hier vind. — In den jaare 1737 brande dit Dorp bijna geheel af, doch het wierd weër geheel herbouwd, en herrees weër uit zijne asch, zoodat men niets meer van die verwoesting kan merken. — Dit Dorp is ook de plaats, waar BREAUTÉ vernachte, en, waar hij, wjl hij Roomschgezind was, zich biechte en voor zich de misse liet leezen, eer hij het bekend gevecht met GERARD ABRAHAMSZ of LEKKERBEETJEN op de Vuchtsche heide ondernam. — Men ziet hier eene groote Kerk, voorzien van eenen hoogen tooren; 'er ligt ook een fraai Kasteel van den Heer en schoone Bosschen; men houd *Loon op Zand* voor de beste en voordeeligste heerlijkheid der geheele Majorij. — Ook hier ontmoetede mij niets aanmerkenswaardig; ik verlaat dus eerstdaags dit Dorp, en gaa dan naar..... ja ik weet het zelf nog niet, mijn volgende brief zal het U wel zeggen, dan hoop ik U ook meer belangrijke zaaken te kunnen mededeelen, en ook wat nieuws, wen het mij tegenkomt, doch veel nieuws, zegt men in de Majorij, is zelden wat goeds. — Ik ben en blijf altijd geheel de

UWE.

D E R-

DERDE BRIEF.

HOOGGESCHATTE VRIEND!

Deze brief moet U zeggen, waar ik mij thands bevind. — Ik ben nu sedert eenige dagen hier te *Oosterwijk* geweest. — Mijnen weg nam ik over *Udenhout*, waar men zeer veele groote en schoone Bosfchen aantreft. Men ziet 'er ook een Kasteel, en de Hervormden hebben aldaar een mooi, onlangs zeer netjens opgebouwd Koepelkerkjen, dit is alles, wat ik 'er U van weet te zeggen; ik hield 'er mij niet op, maar wandelde vervolgens naar *Haaren*, waar niets bijzonders voor den nieuwsgierigen reiziger aantetrefsen is; hier dronk ik een borrel en ruste wat uit.

In de herberg, waar ik een glaasje jenever nam, zag ik eene afbeelding van het Lievevrouwen-beeld te *Kevelaar*, een Dorp in Pruisfisch Gelderland; boven hetzelfde las ik deze woorden: *Consolatrix afflictorum ora pro nobis!* en onder hetzelfde stonden deze vier regelen:

- „ Komt Pellegrims met vlijt, wilt deeze Maaget eeren!
- „ Zoo hoort zij uw gebed, eer gij zult wederkeeren.
- „ Zij is een Voorfpraakres voor ons toch allegaër;
- „ Daaröm bezoekt deez' plaats, en komt tot *Kevelaar!*”

Wat dunkt U hiervan? — Overäl bij de Room-

fchen in de Majorij vind men afbeeldingen van dit MARIA-beeld, of ook wel van de Lievevrouw te *Haandel* (deeze plaats heb ik U in het voorleeden jaar leeren kennen), waarbij men allerlij, zelfs Godslasterlijke, bijchriften vind; gewoonlijk leest men boven dezelve: *Vera effigies matris JESU*, ook wel *matris Dei*, of: *vera effigies miraculose imaginis matris Dei in pago Kevelaar*. — Ook ziet men in elke wooning van de Roomfchen eenen zoogenoemden *Huiszegen*, zijnde een afbeeldfel van eenen gekruisten CHRISTUS, waarnevens een, in veele opzigten Godontëerend, gebed te leezen is. — Bij deeze gelegenheid herinner ik mij, dat ik eens, in Pruisfch Gelderland reizende, ergens langs den weg een groot houten kruis met een beeld 'er aan, aantrof; waarönder ik deeze versfen, die mij wat beter bevielen, dan de regels onder het MARIA-beeld, las:

- „ Dit beeld, ó mensch! dat Gij hier ziet,
 „ Is JESUS CHRISTUS zelve niet;
 „ Aanbid daarom geen hout en steen,
 „ Maar CHRISTUS, God en Mensch, alleen.”

Ik moet hier bijvoegen, dat ieder Roomfche Majorijënaar zeker, indien hij het eenigzints kan bijbrengen, eene Bedevaart onderneemt naar *Haandel*, en vooräl, zo hij de kosten kan goedmaken, naar *Kevelaar*, want hoe verder men reist, hoe meer verdienften men heeft, dit spreekt immers van zelfs; ook is het eene Lievevrouwenbeeld,

beeld , dit moet Gij niet uit het oog verliezen , veel miraculeuſer (gelijk men hier ſpreekt) dan het andere ; ook is MARIA almagtiger op de eene plaats dan de andere . Dit denkbeeld ſtrookt immers zeer wel met de Almagt ? Ik dacht , dat de Almagt overal dezelfde was , doch ik had mis , men zeide mij dit geheel anders . — ó Dom en dwaas bijgeloof !! — Intuſſchen zijn de Priesters in de Majorij geweldig tegen de Bedevaarten , doch dit geſchied enkel , gelijk mij verſcheidene Roomsgezinden verzekerden , uit eigenbelang , want het geld , dat naar dezelve gebragt en daar aan de Priesters gegeven word , kunnen zij hier niet in hunne beurs ſchraapen . — Gij kunt U , mijn Vriend ! geen denkbeeld vormen van de domheid , die 'er bij de Roomschen in de Majorij heerscht . — Een Belijder van dien Godsdienst kan alles gelooven , ook wil hij gaarne alles voor gangbaare munt aanneemen , al is het nog zoo ongerijmd , wen het maar slechts door eenen Priester gezegd word , of als het maar op eene Roomſche plaats gedrukt is , doch een boek , in een Proteſtantsch land uitgegeeven , kan nimmer waarheid behelzen , zo het maar iets van den Godsdienst rept . — Dan genoeg ! laat mij voordgaan . — —

Van *Haaren* ſpoede ik mij herwaards ; onderweg bejegende mij niets , ik wandelde geheel alleen , dus had ik geene gelegenheid , om met iemand te ſpreken , of hierdoor iets belangrijks te verneemen . — *Oosterwyk* is een ſchoon Vlek , en , gelijk Gij reeds weet , de hoofdplaats van
een

een gedeelte der Majorij, hetwelk 'er ook zinnen naam van ontleend. Hier plagt outijds een Vrouwen-klooster te staan, het geen in 1451 wierd gesticht; het brande daarna, naamlijk in 1574, af, en is niet weër herbouwd. — De Kerk van dit Dorp wierd in het jaar 1583 geheel in de asch gelegd; daarna wierd zij weder opgebouwd, doch zij is thands zoo groot niet als de oude, maar is evenwel een luchtig gebouw. — Men ziet hier eenen zeer grooten Lindenboom, waarönder de botermarkt word gehouden, hij is buiten twijfel de grootste boom van ons Vaderland, zijne takken strekken zich zeer wijd en breed uit, en men zegt, dat een geheel regiment Soldaaten onder dezelve kan schuilen.

De Roomschegezinden hebben het in voorige tijden hier zeer bont gemaakt, want in den jaare 1728 meenden zij hier alles onder hunne magt te brengen, zij poogden ten dien einde met geweld in het huis van den Predikant te breeken, en daar den zetel hunner woede te vestigen, doch dit hun voorneemen wierd nog tijdig verijdeld. In het begin van dit jaar wierden herwaards afgevaardigden van agttien of twintig Roomsche Gemeentens gezonden, om middelen te beraamen, waardoor men de Kerken der Hervormden in zijne magt zou kunnen krijgen. Dan — wat 'er be- raadslaagd is, welke de uitslag van deeze samenkomst geweest is, heb ik niet te weeten kunnen komen, men maakt 'er een diep geheim van, doch waarschijnlijk heeft men het niet eens kunnen worden.

iets heb ik hier gezien, het geen mij met afgrijzen vervulde. Zie hier, wat ik bedoel: voor de herberg, waarin ik mij bevond, stonden eenige Jooden op de straat met elkanderen te spreken, zij beledigden niemand. Eenige Roomschegezinden zich met mij in die herberg bevindende, en deeze Israëlieten ziende, gaven hunnen haat tegen deeze menschen, die hen niets gedaan hadden, met woorden en gebaarden zeer duidelijk te kennen; zij spoogen, zoo dikwijls zij hunne oogen op die Jooden sloegen, met eene diepe verächting op den grond, trokken allerlij lelijke gezigten, vloekten op hen, en noemden hen *verdoemde Smousen*, hun tevens alle kwaad toewenshende. Dit ergerde mij geweldig, doch ik vond het niet raadzaam om die Jooden, hoe gaarne ik ook gewild had, te verdedigen, maar zweeg dood stil, want ik dacht, dat men mij anders wel met gevoelige redenen zou overtuigd hebben, dat het eenen Geus niet past, om de zaak van eenen Israëliet te bepleiten. *Zwijgen best!* dit was alles, waarmede ik mij eenigzints kon ten vrede stellen. — Doch! hoe hard valt het niet voor een hart, dat wel denkt, wanneer het onschuldigen hoort lasteren, vervloeken en alle kwaad toewenschen, zonder dat het dezelve, uit vrees, durft verdedigen. — — Kan zulk een Godsdienst, die anderen vloekt en verdoemt, wel de Godsdienst van den menschlievenden JESUS zijn? — Immers zeker neen! —

Ik eindige deezen met de verzekering, dat

ik

ik onveränderlijk mij noemen zal uwen bes-
ten

VRIEND.

P. S. Wilt ik nog eenige ruimte overig heb ,
zoo wil ik U een klein gebed , het geen ik onder
den zoogenoemden *Huiszegen* der Roomschen las
en afgeschreeven heb , hier ter neder stellen , dan
kunt Gij over den inhoud van het geheel , die
niets beter , maar zelfs nog erger is , gemaklijk
oordeelen: Zie! hier is het :

„ ó Heer JESU CHRISTE! door uw dierbaar bloed!

„ Uw pasfie, kruis, nagelen en bittere dood,

„ Lancie, geesfelen, traanen en wonden rood

„ Die moeten mijne arme ziel troosten in haaren uiterften nood,

„ Als ik zal sterven de bittere dood. Amen.”

VIERDE BRIEF.

LIEVE VRIEND!

Oosterwijk verliet ik in den vroegen ochtend-
stond bij den opgang der Zon. — De nijvre
Landman begaf zich aan zijn werk, waarschijnlijk
nergens anders op denkende, dan op zijnen ar-
beid, welken hij op dien dag te verrichten had;
want een Majorijsche Boer is een der ongevoe-
lig-

ligste schepfels van den geheelen aardbodem, hij is volstrekt niet vatbaar, niet gevoelig voor het groote en schoone in de lieve natuur, en eene opgaande Zon bij eenen schoonen lente- of zomermorgen, roert hem veel minder dan het kraaiën van zijnen haan, die hem 's morgens ten arbeid roept. — Met mij was het geheel anders gelegen. — Ik was (laat mij dit eens zoo uitdrukken) geheel gevoel. — Onder het wandelen herinnerde ik mij deeze uitmuntende woorden uit de Morgengedachten van eenen Landman, welke ik onlangs in een Hoogduitsch werkjen (*) las:

Schöner morgen! alle kränter blüzen!

Morgenroth erhellt der bäume spitzen,

Ringsum hebet lust und arbeit an:

Wie die Spinne hier so fleiszig webet,

Dort die schwalbe flink am dache sehwebet.

Ach ich bin ein hochbeglückter man,

Daz ich alles das empfinden kann!

Onder het wandelen nam ik mijn potlood en een stukjen papier in de hand. — Waagde het om deeze versen in Nederduitsche dichtmaat over te gieten, en zie hier, hoe ik dezelve, schoon mijne vertaaling zeer ver voor het oorspronkelijke in schoonheid wijken moet, van verte gevolgd heb:

(*) G. W. C. STARKE, *Gemälde aus dem häuslichen leben und Erzählungen*. III. Sammlung. Seite 109.

„ Schoone morgen! daauw bedekt het kruid met droppen,
 „ 't Morgenrood verlicht der boomen hooge toppen,
 „ Rondöm vangt reeds elk den lieven arbeid aan —
 „ 'k Zie thands hier in 't loof de Spinnen vlijtig weeven,
 „ 'k Zie daar ook de zwaluw langs de daken zweeven —
 „ O! — wat ben ik toch een regt gelukkig man,
 „ Dat ik dit zoo goed — zoo wel gevoelen kan — !”

Ik verliet *Oosterwijk*, zeide ik, in den vroegen morgen, en wandelde over *Heukelom*, waar ik niets aanmerkelijks, als eenen watermolen op het riviertjen de *Leije*, beschouwde, naar *Moergestel*, een Dorp aan de *Nemer* gelegen. — Hier at ik, om, na gehouden middagmaal, mijne reize naar *Tilburg* voort te zetten.

Te *Moergestel* is eene fraaië Kerk en tooren. 'Er wierd hier eertijds, en buiten allen twijfel, ook nog tegenwoordig, van de Roomfchen een onbekende Heilig of Heilige, welke, volgens het verhaal der Roomschegezinden zelf, in geen en Almanach, Legende of Martelaars-boek gevonden word, gediend. Zijn naam is EVERLINUS of EVERLINA, want men weet niet, of hij een man of vrouw geweest is, ik zou hem dus liever *Sint Onbekend*, of in het Latijn *S. Ignotus*, dit klinkt nog wat heiliger, noemen. Het gaat den Belijders van den Roomfchen Godsdienst even als den ouden Atheniënfers, welke ook, om toch niemand te vergeeten, eenen *Onbekenden God* den wierook toezwaaiden, en hem offeränden slagteden. — De Atheners rigteden eenen altaar op voor eene hun onbekende Godheid, en de Roomfchen

fchen vieren het *feest van alle de Heiligen*, dan vergeeten zij ook niemand. — Wat is verstandiger? — —

Ook moet ik nog dit hier bij voegen, dat Gij het woord *Gefstel*, hetwelk bij meer naamen van Majorijsche Dorpen gevoegd word, niet moet uitspreken, gelijk zeker ieder Hollander doen zou; *Ge-stel*, maar *Ges-tel*. Dit in het voorbijgaan.

Zoodra ik gegeten had, verliet ik de Verëerers van St. EVERLIJN; ik spande mijne Apostel-paarden in, om op dezelve naar *Tilburg* te rijden. Ik was nog niet ver voordgespoed, of ik wierd door een rijdtuig, met twee paarden bespannen, ingehaald. 'Er zat een Heer in hetzelfde, die mij, zoodra wij elkanderen gegroet hadden, vraagde, of hij mij ook met een plaatsjen kon dienen, wyl hij toch ruimte genoeg had. Ik nam dit vriendlijk aanbod gereed aan, en plaatste mij nevens hem. — Eerst spraken wij over onverschillige zaaken, vervolgens verhaalde ik hem het oogmerk mijner reize; eindelijk wende ik het gesprek op de Roomsche Majorijënaars, en 'er viel de volgende woordenwisseling hoofdzaaklijk tuschen ons beiden voor: —

DE ONBEKENDE. Gij kunt niet gelooven, welke bijgeloovigheid, en haat, en dweepzucht, en domheid 'er onder de Roomschen plaats heeft. — Ik belijde den Hervormden Godsdienst, doch schoon mij die Godsdienst liefde jegens allen leert, zoo kan ik nogthands, hoe gaarne ik ook wil, geen vriend van eenen Roomschegezinden meer wezen. — Mijn geheel hart komt hier

tegen op. Als Mensch moet ik hem wegens zijn gedrag haaten, als Christen hem beklagen.

Ik. Dit is zeer wel mogelijk; want Gij zult 'er zekerlijk voldoende redenen voor hebben.

DE ONBEKENDE. Zeer zeker! — Doch geen eigenbelang, geene bijzondere inzigten haalden mij hier toe over. — Ik leef ambtloos, en begeer geene bediening; ik kan, zo ik niet kwistig ben, van het mijne leeven, en waaröm zou ik dan iets begeeren, het geen niet alleen met zorg en moeite verzeld gaat; maar het geen mij nog daar te boven tegen de borst stoot, is, dat een Hervormde, al was hij zoo deugdzaam als een Engel, en zoo verftandig als een SALOMO, thands in de Majorij geen ambt kan krijgen, of hij moet zeer laag kruipen, en dit doe ik nimmer.

Ik. Dit prijs ik in U. — Een laagkruipend karakter is bij mij iets affchuwlijks.

DE ONBEKENDE. Ik wil dit niet verder ontwikkelen. Ik zal U nu eenige bijgeloovige daadzaaken verhaalen, welke ik U kan verzekeren, dat echte waarheid zijn. —

Ik. Ik vertrouw, dat Gij mij niets dan waarheid verhaalt; ja! ik weet bij ondervinding, dat alles zoo is, als Gij mij vertelt.

DE ONBEKENDE. Ik haat de leugen, en welke redenen kan ik toch hebben, om U te misleiden? doch laat mij mijn gezegde met eenige bijgeloovige staaltjens bevestigen. — Geen Roomsche zal op eenen dag, die den eerdienst van MARIA, of van een' anderen zoogenoemden Heiligen gewijd is, werken; zijn hooi of graanen
bin-

binnen rijden enz. maar wel op eenen zondag ,
hierin vind hij geen been. —

IK. Dit is geheel verkeerd ; want welk een
onderscheid is 'er niet tusfchen eenen dag aan
het Opperwezen geheiligd , of aan eenen zooge-
noemden Sanct of Sanctinne , die misfchien nooit
geleefd , nooit bestaan heeft , dan in het domme
brein van eenen Monnik , die deszelfs leven heeft
famengelapt.

DE ONBEKENDE. Dit is zoo ! — Verder. —
Ieder Dorp heeft eenen Beschermheilig. — Op
ieder Dorp gefchied jaarlijks eene Bedevaart ,
want hier eert men een' Heiligen tegen de kwaade
hoofden ; daar tegen de tandpijn ; gindsch te-
gen zeere beenen , weder op eene andere plaats
tegen den rooden-loop , de runderziekte enz. enz. ,
men gaat dus van andere Dorpen derwaards naar
zulk eenen Heiligen , als men denkt noodig te
hebben. Op de Bedevaarten gefchieden dikwijls
Wonder-werken , welke ook niets anders dan lou-
tere bedriegerijën der Priesters zijn.

IK. Dit heb ik ook meer dan eens gehoord ,
en ik weet ook , dat dit waar is.

DE ONBEKENDE. Gewis is het waarheid. — Ik
wil U een geval verhaalen , het geen ik zelf gezien
heb : Op een zeker Dorp was het Bedevaart , ik
moest gevallig op dien dag door dat Dorp naar
eene andere plaats. Ik reed 'er naar toe , en ,
eer ik aan de Bedevaart-plaats kwam , achter-
haalde ik eenen man , die een paar krukken op
zijnen fchouder droeg , fchoon hij zeer wel gaan

kon; ik hield hem in het oog, reed zachter, en zag, toen hij digter bij dat Dorp kwam, dat hij zijne krukken onder de armen zettede, en zoo jammerlijk ging, dat men 'er medelijden mede hebben moest. Ik zweeg hiervan met opzet in dat Dorp, reed verder en kwam den volgenden dag weër te rug; toen wierd mij verhaald, dat 'er daags te vooren een wonder gebeurd was, wijl een man, die ellendig kreupel ging en op krukken sprong, zeer schielijk door den Priester was geneezen. Ik antwoorde, dat dit enkel bedrog was, en dat die man gewis was omgekocht, wijl ik dat en dat (hier verhaalde ik alles) gezien had. — Men wierd boos op mij, hield mij voor eenen kwaadaartigen leugenaar, en schold mij voor eenen ongeloovigen ketter. — Ik zweeg, want men wilde verder niets hooren, en reed weg.

Ik. Welk een godloos bedrog! welk eene snoodheid!!...

DE ONBEKENDE. Ja zeker! — Doch het is te verwonderen, dat de Priesters, die zulke aaprijën verrichten, nogthands voor bijzondere *Heiligen* worden gehouden, alshoon elk een, die de zaak naauwkeurig onderzocht, zeer ligtlijk het bedrog zou ontdekken; maar 'er heerscht een dwaaze waan onder het dom gemeen, naamlijk: dat een Priester niet *kan* of niet *zal* bedriegen. Elke Priester is in het oog der meesten een *Heilig*, schoon 'er veele Priesters zijn, die dolle liefhebbers ('er zijn nogthands ook braaven onder

der dezelve) zijn van Kaartspelen, van BACCHUS en VENUS, hierdoor word dit onderzoek nimmer te werk gesteld.

IK. Dit is verwonderlijk. — Hoe kan een volk zoo dom, zoo dwaas, zoo blind weezen. Ik twijfel geenzints, of 'er zijn (de goeden niet te na gesproken) onder de Priesters veele liefhebbers van Wijntjen en Trijntjen. — Het zou een wonder weezen, dat allen, die reeds in hunne vroege jeugd tot Priesters worden opgeleid, juist zulke luiden zijn, die geene menschlijke aandoeeningen bezitten. Is dit zoo niet? —

DE ONBEKENDE. Twijfel hier maar geen oogenblik aan! Ik verhaal U niets dan waarheid, welke ik voor de geheele waereld altijd kan en wil staande houden. —

Onder deeze gesprekken waren wij eer te *Tilburg*, dan wij zelfs wisten. De vriendlijke Onbekende reed, na dat wij met elkanderen een glas wijn genuttigd hadden, naar *Breda*; ik bedankte hem alvorens voor zijne goedheid, hij mij voor mijn gezelschap, mij tevens eene aangename reize en gelukkige wandeling toewenschende. Ik bleef hier, en denk mij hier eenige dagen op te houden, eer ik verder wandel. Nu mag ik deezen brief wel sluiten, want hij is, dunkt mij, groot en ook belangrijk genoeg; Gij hebt immers wel brieven reeds van mij gekreegen, en zult 'er ook nog wel ontvangen, die in ver na niet zoo gewigtig waren of zijn zullen als deeze is, ik heb mij dus genoeg afgesloofd, om U alles zoo op het papier te brengen. Hier leg ik dan de pen neder,

om dezelve bij de eerste gelegenheid weêr op te vatten, doch eerst schrijf ik hier nog onder, dat ik altijd ben geheel de

U W E.

V I J F D E B R I E F.

MIJN BESTE S.....!

Te *Tilburg*, het geen outijds *Drieburg*, naar drie Burgten of Kasteelen, zou geheeten hebben, heb ik mij weder eenige dagen opgehouden, doch ik heb 'er weinig of niets, dat uwe aandacht waardig is, gehoord of gezien; alleen moet ik U iets verhaalen, het geen al weêr een blijk oplevert van den haat der Roomschen tegen belijders van andere Godsdiensten. — Eéne der Jaarmarkten van dit Dorp viel in dit jaar juist op eenen Zondag; de Regeering liet daarop eene bekendmaking in de nieuwspapieren plaatzen, dat die markt daags te vooren, naamlijk op Saturday, zou gehouden worden; dit geschiede, opdat 'er geene Jooden, wegens hunnen Sabbath, met hunne Koopgoederen zouden komen. — De Jooden lieten daarop ook eene bekendmaking plaatzen, dat zij op Maandag daaraan volgende met hunne Waaren te *Tilburg* markt zouden houden, doch de Regeering verbood den Israëliten, om 'er te verschijnen met eenig Koopmansgoed. — Ó! Hoë
haat-

haatlijk is het niet, wanneer eene Regeering zoo partijdig omtrent den eenen of anderen Godsdienst handelt! — Is dit liefde? — Mag eene Regeering zulke slechte voorbeelden geeven, en op deeze wijze haat en vervolgzucht (wat is het toch anders?) voordplanten? — —

Tilburg wierd in 1672. geheel door de Franschen uitgeplunderd. — Terwijl ik hier was, ging ik ook eens naar *Riel* en *Goorle*, doch ik vond 'er niets opmerklijks te bekijken. Eindelijk verliet ik het voor mij, wegens het geval met de Jooden, haatlijk *Tilburg*, en wandelde naar *Hilverenbeek*.

Dit Dorp, waarvan ik U reeds in het voorige jaar iets deed kennen, zou, volgens het geen men mij nu verhaalde, zijnen naam ontleend hebben van eene zekere Graavin, die tevens eene Heilige was, men noemde haar HILDEWARIS of HILVARIS. Gaat dit gevoelen door, dan zou dit Dorp zijnen naam niet verschuldigd zijn (gelijk ik U toen schreef en ook nog geloof) aan het levendig riviertjen de *Hilver*, maar aan eene Heilige, welke, naar alle waarschijnlijkheid nooit op deeze aarde geleefd heeft; en dat zij buiten deeze aarde in den eenen of anderen Planeet zou hebben gewoond, dit zal niemand, zelfs de ligtgeloovigste Roomsche niet, willen gelooven. — Om toch alles waarschijnlijk te maaken, verhaalt men ook, dat Sinte HILVARIS hier de Kerk, die aan den H. PETRUS gewijd is, gebouwd en 'er een Kapittel van Kanonniken gesticht zou hebben; ook heeft men hieröm *Hilvarenbeek* in plaats van *Hilverenbeek*

geschreeven, om den naam van die zoogenoemde Sanctinne en van dit Dorp eenigzints gelijkkluidend te doen klinken; maar waarom schreef men dan niet *Hilyarisbeek*? Outijds, eer men mischien iets van deeze Heilige wist, schreef men, gelijk mij bij nader onderzoek gebleeken is, *Hilverbeecke*. Dit pleit voor mijn gevoelen. — Behalven den geleerden JOÄNNES GOROPHUS zijn hier ook JOÄNNES GEORGIUS en MARTINUS BECANUS gebooren. — —

Dewijl ik te *Hilverenbeek* eenige dagen vertoefde, wandelde ik dan eens her- dan eens derwaards, en bezocht bij die gelegenheid ook eens *Diesfen*, aan de *Nemer* gelegen; dat Dorp behoort eigenlijk onder de eerstgemelde plaats, 'er is eene groote Kerk en een fraaië spitzen tooren; de Kerk is aan ST. WILLEBRORD gewijd. — Iedere Kerk in de Majorij is aan eenen bijzonderen Heiligen gewijd niet alleen, maar ook ieder Dorp, elke Schutterij, elk Perfoon moet eenen Patroon hebben; dit is immers wel goed? Nu hebben de Heiligen wat te doen, elke Sinte moet nu het zijne bewaaren, beschermen en beveiligen. Ieder heeft nu zijn werk, anders zou hij moeten ledig loopen, en dit kan toch niet. — Hoe verstandig is dit derhalven verzonnen!! —

Hilverenbeek vaarwel zeggende, ging ik over *Laage Mierde*, *Hooge Mierde*, *Hulsel* en *Reuzel*, het geen outijds *Rofole* zou genaamd zijn geweest, naar *Bladel*. Ik verkoos deezen omweg, om eens die Dorpjens te bezien, doch ik vond

'er

er niets van belang te bekijken. — — Ik word slaaperig, dus is het een teken dat ik de pen moet neêrleggen en naar bed gaan; het word ook tijd, want het is bijna middennacht. — Daar ligt de pen! — ik gaa slaapen — ! —

Vervolg.

Ik zal U nu niets van *Bladel* zeggen, als alleen dat ik mij hier reeds verscheiden dagen heb opgehouden, en van hier eenen grooten uitstap heb gedaan over *Hapert*, *Hoogloon*, *Kasteren*, *Vessem*, *Wintelre* en *Oosterbeers* naar *Oorschot*. — Nu iets van deeze Dorpen.

Hapert ligt aan de *Beerze*, heeft eene kleine Kerk en eenen Watermolen op evengemeld riviertjen; *Hoogloon* heeft niets bijzonders voor eenen nieuwsgierigen Wandelaar; en te *Kasteren* ziet men eene vervallen Kerk, dit is alles, dan — de overlevering verhaalt van deeze drie Dorpjens het volgende: De eerste Romeinsche Keizer, JULIUS CÆSAR, zou, in de Majorij zijnde, met zijne benden tot de eerstgemelde plaats doorgetrokken zijn, hier ontstond een oproer onder dezelve, dus begon het te haperen, en men noemde dit Dorp *Hapert*; hij moest, om zijn leger tot bedaaren te brengen, deszelfs soldij of loon verhoogen, intuschen was hij voordgerukt tot *Hoogloon*, het geen hiervan zijnen naam ontleend zou hebben; en eindelijk sloeg hij, alles weder bedaard zijnde, zijn leger te *Kasteren*, hetwelk dus naar het Latijnsche woord *Castra*, eene legerplaats heet, neder. — Wat zegt Gij van

dit verhaal? — Is het niet meer aartig dan waarfchijnlijk? Mijn Vriend! — — Het volgende mag ik niet vergeeten, om hier bij te voegen: In het jaar 1798. verliet de Molenaar van *Hoogloon* den Roomfchen Godsdienst, en ging over tot dien der Hervormden; denklijk deed hij deezen ftap uit overtuiging en geenzints uit eigenbelang; want hij was een man, volgens het getuigenis der Roomfchen zelf, op wiens gedrag niets te zeggen valt, hij was daarteboven zeer wel gegoed, en heeft alles, omdat hij zich in de Majorij nu niet veilig achte, verlaaten; hij leeft thands, zo ik wel onthouden heb, als Molenaars-knecht in *Overijsfel*. — Hoe veel zou hier voor den Hervormden, indien zij zoo veel prijs ftelden op het Profelieten-maaken als de Roomfchen, te roemen vallen. Een braaf man verlaat alles, zijne moeder, broeders en zusters, met een wóord: al wat hij bezit, ftelt zich bloot aan haat en vervolging, en omhelst de Leer eener Kerk, welke thands geheel in de onderdrukking zit. — Welk een hemelsbreed onderscheid tufchen deezen overgang en dien van den beruchten FRANS VOORHOUT te *Alkmaar*! Zou de PASTOOR P. SCHOUTEN wel zoo veel leven, en zoo veel water vuil gemaakt hebben, indien dit geval aan hem en anderen waereldkundig ware geweest? neen zeker niet! — het verfchil is te groot. — —

Vesfem is ook geen fchoon Dorp; men ziet 'er slechts eene middenmaatige Kerk en eene hooge fpits op dezelfs tooren. — Hier hebben de Roomfchen thands de Kerk der Hervormden in
be-

bezit, doch deeze laatsten verrichten nu hunnen Godsdienst in de Kerk der eersten. Dit is, dunkt mij, nog al vrij broederlijk, en zeker moet zulk eene handelwijze meer uwe goedkeuring wegdraagen, dan die van andere Dorpen. —

Wintelre en *Oosterbeers* zijn niet veel bijzonders. — Hier meende ik deezen brief te sluiten, doch het regenächtig weder verbied mij, om heden uit te gaan, ik zal dus maar voorschrijven; en derhalven nu iets zeggen van

Oorscot, alhoewel ik U dit Dorp in het vorige jaar eenigzints heb leeren kennen. — De Kerk is zeer schoon, vooräl de tooren; deeze komt zeer wel, en in gedaante en in bouwörde, overéén met dien van de groote Kerk te *Rotterdam*. De Kerk van dit Dorp word thands ook door de Roomschegezinden bezeten, welke hier ook zeer slecht hebben gehandeld. — De Hervormden en Roomschen hadden hier eene overéénkomst omtrent de Kerken getroffen; de eerste zouden de groote Kerk voor eene zekere som afstaan, en daar en tegen de Kapel, waarin de Botermarkt gehouden word ontvangen. Deeze Kapel is een zeer oud gebouw van Duiffsteen; eenigen zelfs willen, dat zij een oude tempel der Romeinen geweest is, doch ik kan of wil hierömtrent niets beslischen. — De Hervormden zouden nog daar te boven eenigen tijd, tot dat de Kapel in orde was gebragt, in de groote Kerk hunnen Godsdienst moogen verrichten; doch de laatsten hielden de voorwaarde niet, zij namen de Kerk weg eer de Kapel volmaakt was,

en

en beroofden dus den Hervormden voor eenen tijd van de uitoëffening van hunnen Eerdienst. — Haatlijk — ja zelfs verfoeilijk is hij, die eens gemaakte voorwaarden niet heilig eerbiedigt! — !! —

Toen ik te *Oorschot* was, en 'er mij een dag of drie (het was te ver om op eenen dag eenen uitstap van *Bladel* naar *Oorschot* te doen en weder te rug) moest ophouden, wandelde ik eens naar *Best*, het geen, één uur van *Oorschot* gelegen zijnde, nogthands onder dat Dorp gerechtelijk behoort. — Te *Best* woonen veele Klompen-makers; die met hunne holblokken of klompen eenen sterken handel op *Holland* drijven. Dit Dorp is zeer verspreid, en ligt niet ver van den Steenweg tusfchen 's *Bosch* en *Eindhovén*; hier ziet men bij dien weg eene Herberg, die aan het Land toebehoort, en gewoonlijk de *Bestfche Barrière* genoemd word, aan dezelve moeten alle rijdtuigen weggeld betaalen, doch een voetganger is vrij. — Ook in dit Dorp hebben de Roomschen thands de groote Kerk; zij is de eerste Kerk, die in de Majorij door de Roomschgezinden ingenomen is. Zoodra de Franschen in 's *Bosch* waren in het jaar 1794., bewoog de Priester, die een zeer bittere domme karel is, hemel en aarde, om die Kerk in zijne magt te krijgen, en dit is hem gelukt. — Eene menigte van alle plaatzen, zelfs uit 's *Bosch* vloeide herwaards, toen die Priester 'er voor de eerste reize de Misse in las. — Dit was ook wat te zeggen. — — Deze Kerk zou geflicht weezen juist boven de
plaats,

plaats, waaröp eertijds een huis gestaan heeft, waarin een zeker Heilig met naam ST. ODULPHUS zou gebooren zijn; dit was immers genoeg, om zulk eene heilige Kerk niet in de magt der Geuzen te laten, dit zou voorzeker eene allerzwaarste doodzonde geweest zijn.

Na alles hier bekeeken te hebben, keerde ik bijna langs denzelfden weg, dien ik te *Oorscot* gekomen was, te rug, uitgenomen dat ik nu over *Middel- en Westerbeers*, en zoo over *Hapert* ging, komende weer behouden hier te *Bladel* aan.

Morgen — anders overmorgen wandel ik naar *Eersel*. — Daar blijf ik mischien weder eenige dagen, mischien ook niet, dit zal afhangen naar maate het mij daar bevalt. — Denk intusfchen aan uwen U altijd liefhebbenden

VRIEND.

NASCHRIFT. Ik vergat U te melden, dat te *Oorscot* ook nog een heilige Boom is, werwaards men tegenwoordig sterke Bedevaarten doet, omdat hier outijds een wonderdoend Beeld zou geweest zijn, hetwelk men noemde: *onze Lieve Vrouw onder den Heiligen Eik*. — Op dezen uitstap las ik in eene Herberg, onder de beeldtenis van MARIA, het volgende: „ Dit is het „ opregt afbeeldsel van 't Miraculeus Beeldeken, „ gesteld den 1 van Junius 1642. in 't Kapelle- „ ken tot *Kevelaar*.” Is dit niet juist, om toch de menschen niet te bedriegen — ? —

Ter-

Terwijl ik in deezen brief van de Klompen-
maakers te *Best* sprak, herinner ik mij, dat men
in de Majorij de klompen voor eene zeer gezonde
dragt houdt, en ik geloof, dat men gelijk heeft;
men heeft hier ook daarömtrent het volgend
spreekwoord:

„ Al wie wil worden oud,

„ Steek zijn' voeten vroeg in 't hout.”

hiermede wil men te kennen geven, dat, als
men oud wil worden, men reeds in de vroege
jeugd moet beginnen met het draagen van houten
klompen. —

Z E S D E B R I E F.

HOOGGEACHTE VRIEND!

Ik heb ook *Eerfel* gezien. — Het is een schoon
Dorp, net bebouwd. De Kerk, die vrij groot
en luchtig is, staat een goed eind van het Dorp;
derzelve tooren viel om ver op het Dak der
Kerk, door welken val hetzelfde instortede, dit
geschiede in den jaare 1709.; midden in het Dorp
ligt eene Kapel, welke thands voor een Raadhuis
gebruikt word. — Toen de Graaf van MANSFELD
in 1581. het Stadjn *Eindhoven* belegerde, wierd
dit Dorp door deszelfs leger uitgeplunderd en af-
gebrand; naauwlijks hadden de inwooners deezen

oor-

oorlogs-ramp ondergaan, of de pest woedde geweldig onder hen, en vernielde ruim de helft van hun. Niet ver van deeze plaats ontspringt het levendig riviertjen, de *Run*, hetgeen de Weilandden, langs hetzelfde gelegen, vruchtbaar maakt. — Ik moet U ook niet vergeeten te melden, dat niet ver van de Kerk, in de akkers, een zoo genoemde *heiligen* Lindeboom staat, werwaards de Roomschen zich begeeven, om, al knielende en rondöm denzelven kruipende, hun *Pater-noster* en *Ave-MARIA* te prevelen; hoeveel ontmoet men hier dus niet van de oude blinde Heidenen, deeze verrigteden immers ook onder gewijde Boomen hunnen Godsdienst? — !! Toen ik eenige Roomschen vraagde: of deeze Boom heiliger dan een andere was, schaamden zij zich om *ja* te zeggen; en toen ik hun voorstelde: of zulke gebeden, onder dien Boom uitgestort, meer op rekening bij God of de Heiligen afdeeden, en waarvan toch die gewaande heiligheid voordvloedde, zweegen zij dood stil, doch ik zag tot mijn leedweezen (ik had ook beter gedaan, dat ik gezwegen had), dat deeze vraagen hen geweldig met schaamte, met spijt en nijd vervulden, derhalven berouwde mij mijne nieuwsgierigheid, want ik geef niet graag iemand stof tot aanstoot of ergernis, dan — mijn berouw kwam te laat. — — —

Ik bezocht, terwijl ik te *Eersel* was, ook het kleine Dorpjen *Duizel*; hier is niets bijzonders als eene Steen- en Pannen-bakkerij. — Ten oosten van *Eersel* ligt *Steenfel*, zijnde ook een klein
Plaats-

Plaatsjen, het geen gewoonlijk gehouden word voor het juiste middenpunt van *Kempenland*, doch of dit waar is weet ik niet, ik heb het niet gemeeten. De tooren van *Steenfel* is een zwaar gebouw, doch met eene kleine spits. De grond is aldaar, even gelijk in het grootste gedeelte van *Kempenland*, zeer zandig, dor en mager; de graanen groeiën 'er derhalven niet hoog of weeldrig, en men vind 'er bijna geen onkruidjen op de akkers. Mij wierd verhaald, dat de rog, op dit Dorpjen gegroeid, altijd éénen stuiver op het vat (zijnde eene zekere maat) meer waardig is dan van andere Dorpen, dewijl hij veel zuiverer, en 'er geen zaad van onkruid onder is. Is het Majorijsch spreekwoord: *Die niet mest, die mist* ergens waar, dan zeker te *Steenfel*, want zo 'er geen mest op het Land gebragt wierd, dan geloof ik niet, dat 'er iets zou groeiën, zoo schraal en onvruchtbaar ziet hier het aardrijk 'er uit.

Van *Eersel* wandelde ik 's morgens om zes uuren naar *Berg-eik*. Ik begon mijne wandeling zoo vroeg, omdat ik mij daar niet lang wilde ophouden, maar nog denzelfden dag hier te *Lommel* wilde weezen. — Onder weg, nog niet ver van *Eersel* af zijnde, wierd ik door een' man achterhaald, die met mij denzelfden weg ging; voor ons op de heide ging een Jood, wij stapten sterk door, kwamen schiekelijk bij denzelven en gingen hem voorbij; hij zeide ons beleefd goeden morgen en ik hem desgelijks; mijn medewandelaar zeide: *dag Smous! lusje wel Spek?* de Jood zweeg en ik wierd moeilijk; intusfchen
gaf

gaf dit gezegde aanleiding tot het volgend gesprek;

Ik. Waaröm bespot Gij deezen Jood over iets, dat zijn Godsdienst hem verbied te eeten? hebt Gij recht hiertoe? of heeft hij U beledigd?

Hij. Hij is maar een Smous, — Hij is van dat volk, dat onzen Heer gekruist en bespogen heeft; hij is toch verdoemd, en wij moogen altijd eenen Smous daaröm voor den gek houden.

Ik. Even daaröm, als Gij dit denkt, moest Gij medelijden met hem hebben, en hem niet bespotten. Hoe zou het U bevallen, als ik U wegens uwen Godsdienst voor den zot hield?

Hij. Waaröm zijn de Smouzen zoo gek, dat zij geen spek eeten? zij weeten wel beter, en zouden het zoo wel lusten als wij.

Ik. Waaröm eet Gij op uwe Vastendagen ook geen spek of vleesch, dan zoudt Gij het ook wel lusten (*uit zijne redeneering merkte ik eenen Roomschen bij mij te hebben*),

Hij. Dit verbied onze H. Kerk, en als ik dan op een' Vastendag vleesch of spek at, dan deed ik eene doodzonde,

Ik. Als een Jood spek eet, dan zondigt hij ook tegen zijnen Godsdienst, tegen zijne Wet, en deeze verbood welëer zeer wijslijk het eeten van Varkensvleesch, omdat hetzelfde ongezond is, vooräl in een warm Land, gelijk dat Land was, waarin outijds de Jooden woonden en die Wet gegeven wierd.

Hij. Dat kan wel zijn; doch een Smous doet gek, want zijne Religie is afgeschafft, en de onze niet.

Ik. Gij zijt zeker meer te bespotten dan een Jood; want het is belagchenswaardig alleen maar op zekere dagen zich van vleeschëeten te onthouden, en dit *vasten* te noemen, schoon men voor het overige zoo veel eet, als men kan.

Hij. Gij spreekt net als een Geus. — Ik was nog liever een Smous dan een Geus.

Ik. Wel! waaröm?

Hij. Omdat wij weten, dat de Religie van de Jooden *eens* goed geweest is, doch de Geuze Religie is Kettersch, dit leert ons de H. Moeder de Kerk, en is *nooit* goed geweest. — — Onder dit gesprek kwam ik te *Berg-eik*. Hier hield ik een sober ontbijt, en schreef onder hetzelfde het bovenstaande gehouden gesprek woordenlijk af, ten minsten zoo ver ik hetzelfde in mijn geheugen kon te rug roepen. — Gij ziet 'er uit, hoe men over een' Jood, over een' Hervormden denkt, en ik mag U veilig verzekeren, dat ieder Roomsche in de Majorij bijna zoo spreekt. Een Jood is altijd blootgesteld voor bespottling en uitjouwing; zeer dikwijls hoorde ik de kinderen in de Majorij den Jood naschreeuwen:

„ Smoufe Gek!

„ Lusje geen Spek?”

Indien men hier eenen Hervormden zoo wel aan zijne gelaatstrekken en baard kon kennen als eenen Jood, hij ware zeker nog veel meer aan verächting en spot blootgesteld.

Ik hield te *Berg-eik*, het geen outijds *Eik* of *Eiken-*

Eiken-berg genoemd wierd , mijn middagmaal , wandelde eerst na den middag herwaards , en had dus tijds genoeg , om dat Dorp te bekijken. — Die plaats ligt aan het Beekjen de *Kierschop* , zij is groot , doch de huizen liggen zeer verspreid. De Kerk is vrij ruim en niet onäartig , 'er staat een klein toorentjen op dezelfde. Mij wierd verhaald , dat daar certijds een sterk Kasteel gelegen heeft , het geen altijd eene sterke bezetting ter verdediging in had , doch MONDRAGON liet het in den Spaanschen oorlog omwerpen ; ook vertelde men mij nog , dat de pest in 1331 daar geweldig gewoed heeft , en vierhonderd menschen naar het graf sleepte.

Mijn maaltijd , dien ik 'er deed , was gering ; hij bestond uit een' boterham van roggen-brood , eenige eiëren en een glas wit bier , het geen de eer niet heeft van mij te bevallen , schoon dit bier vrij algemeen in *Kempenland* gebruikt word ; ik wilde mij eenen spekkoek laten bakken , doch tot mijn ongeluk was het een vastendag , en men wilde mij dien derhalven volstrekt niet geeven. Het zou eene doodzonde geweest zijn , als men zelf spek gegeten had , en het voor eenen Geus en Ketter (daar voor hield men mij gewis) klaar te maaken , dit was nog erger. — De herbergen zijn in *Kempenland* voor eenen Hollander in het algemeen vrij slecht , en men mag van deeze landstreek wel zeggen , gelijk ik ergens van Westfalen geleezen heb (*):

(*) G. MERCATOR, *Atlantis* pag. 236.

Hospitium vile,
Cranck broot, dan bier, langbe milt
Sunt in Westphalia;
Qui non vult credere, loop da.

Veränder *Westphalia*, slechts in *Campinia* (Kempenland), en dit vers is geheel op deeze landstreek toepasslijk; want men eet daar niets als roggen-brood; het bier, vooräl het witte, is 'er slecht, schoon men het echter op sommige plaatzen ook vrij goed vind; de uuren zijn hier wel smal maar zeer lang, want als zij hier spreken van ééne uur gaans, dan mag men altijd wel rekenen op anderhalve uur, mits men nog daar te boven vrij sterk aanstappe. — In mijnen volgenden iets, veel of weinig, over *Lommel*. — Ik blijve altijd uw getrouwe en onveränderlijke

VRIEND.

Z E V E N D E B R I E F.

GEACHTE VRIEND!

Voor zes dagen kwam ik hier te *Lommel*. — Ik ging 's middags omtrent drie uuren van *Berg-eik*, door eene groote eenzaame heide herwaards, wegens de tijds-omstandigheden durfde ik den aangenaamsten weg over *Luiksch-Gestel* niet nemen;

men; ik nam, wijl men op deezen eenzaam
 weg ligtlijk kan verdwaalen, eenen gids mede,
 die mij zóó ver zou brengen, dat ik niet meer
 kon misfen. Zoodra wij buiten *Berg-eik* op de
 heide kwamen, zagen wij den tooren van *Lom-
 mel* vlak voor ons; hij fcheen mij toe zeer dicht
 bij te weezen, doch mijn leidsman berichté mij,
 dat ik meer dan twee uren zou moeten wan-
 delen, eer ik dit Dorp kon bereiken; ik fprak
 weinig met hem, want het gefprek van dien
 zelfden morgen, en mijn fobere maaltijd lagen
 mij nóg te verkeerd in de maag; hij bragt mij
 ruim één uur ver, en zeide mij toen, welke
 ftreek ik verder houden moest, ik betaalde hem
 voor zijne moeite, en trad nu alleen voort;
 eindelijk — ó! hoe boos wierd ik op mij zelve!
 doch daar had ik wat aan — eindelijk raakte
 ik van den weg af, het zij door befchroomd- of
 onöplettendheid. Wat moest ik nu doen? —
 ik durfde niet naar den regten weg zoeken, uit
 vrees van nog meer te verdwaalen, of dat mij de
 avond zou overvallen; ik flapte maar regt toe
 op den tooren aan, en lande eindelijk, braaf ver-
 moeid wegens den moeilijken en onëven weg,
 dien ik had moeten houden, hier aan. Bij geval
 trof ik hier eene zeer goede herberg; ik at dien
 avond, gedachtig aan de les uit de *Schola Saler-
 nitana*, weinig om wel te kunnen flaapen, want
 zij zegt:

Somnus ut fit levis, fit tibi coena brevis

en ik ging ook vroeg naar bed, om wel uit te rusten. Ik sliep gerust tot aan den morgen, en was geheel verfrischt; het opvolgen van het even gemeld vers had mij goed gedaan, ik mag hetzelfde dus aan ieder een, in dergelijke omstandigheden, gerust aanbeveelen, en zal 'er onderschrijven: *probatum est.* — Eene goede wandeling en een maatig avondmaal zijn zeker de beste middelen, om gerust en wel te slaapen.

In de zes dagen, die ik hier zeer vergenoegd en aangenaam doorgebracht heb, heb ik dit Dorp al vrij naauwkeurig bekeken. Laat ik U eens alles zeggen, wat ik hier gezien en gehoord heb.

Eerst het geziene. — *Lommel* is het uiterste Dorp der Majorij, aan de grenzen van Luikerland, liggende rondom in zeer groote en wijduitgestrekte heiën, omtrent tien uren van 's *Bosch.* — Dit Dorp is groot; in het midden liggen de huizen dicht bij malkanderen, 'er zijn schoone gebouwen onder. Het heeft ook verscheidene buurtschappen of gehuchten, welke ver van de plaats aflaggen, en als kleine Dorpjens kunnen aangemerkt worden. — In het Dorp ligt eene kleine oude Kapel. De Kerk ligt even buiten hetzelfde, zij is groot en voorzien van eenen schoonen en zeer hoogen tooren, niet alleen ten opzichte van het steenwerk, maar ook van de spits; hij strekt dikwijls voor reizenden ten baake, om 'er hunnen weg, in de wilde woeste heiën, naar te rigten. Men vind hier ook eene schoone Kerk der Roomsgezinden. — In dit Dorp zijn veele Koopluiden, die verre reizen,

voor-

vooräl naar Duitschland, doen, deeze noent men hier *Teuten*, denklijk van het Latijnsche *Teuto*, een Duitscher, omdat zij op dat Land handel drijven, en het is opmerklijk, dat dezelve eene taal onder elkanderen spreken, welke van niemand anders dan alleen van hun verstaan word. Ook zijn hier veele zoo genoemde *Ketelbuiters*, zijnde luiden, die de geheele Majorij, Luikerland, enz. doorwandelen met eenige koperen ketels, grooten en kleinen, op hunnen rug, om dezelve te verkoopen, of met winst te verruilen. Men kan te *Lommel* zijnen tijd zeer aangenaam slijten met wandelen.

Nu het gehoorde. — De Lommelaars kreegen, wyl hun Dorp in tijd van oorlog voor alle aanvallen zeer bloot lag, in het jaar 1322 van den Hertog van Braband, JAN III, bijgenoemd de *Overwinnaar*, verlof, om hun Dorp met muuren en poorten te omringen; dit werk wierd wel begonnen, doch het bleef naderhand steeken, en men bouwde toen van die steenen den tooren. In de Kerk is of was, zeide men mij, een graf-schrift van JOANNES HANGRAVIUS, gebooren te *Lommel*, te leezen, zijnde van den volgenden inhoud:

D. O. M.

Plangite Piërides, quod nunc HANGRAVIUS abst,

Qui placuit Ducibus Principibusque Viris.

Hic erat egregius Cantor Sancti DIONYSI;

ERNESTO a sacris non sine laude fuit.

Auratus Miles, Comes et Palatinus habetur,

Quem tamen in senio mors violenta rapit.

C 4

Lom-

Lommel heeft veel geleden door oorlogsramp-
pen; het wierd verscheidene maalen afgebrand.
Dit is ook het lot geweest van de meeste Dorpen
der Majorij, en wie weet, of 'er twel één Dorp
in dit gansche landschap is, het geen deezen ramp
van het alvernielend oorlog niet één- of ander-
maal ondergaan heeft. — Ach! hoe gevoelig
treft deeze gedachte het hart van elken Menschen-
vriend!! In den jaare 1575 zouden hier
tweeduizend menschen door de pest weggerukt
zijn geworden. — In het begin der zeventiende
eeuw zou men hier agttienduizend Schaapen geteld
hebben, doch dit getal komt mij wat ongelooflijk
voor, schoon het zeker is, dat de Schaapenteelt
hier nog zeer sterk, en dat de gelegenheid,
wegens de uitgestrekte heiën, 'er hier ook zeer
geschikt toe is. —

Vervolg.

Gisteren morgen zeide ik *Lommel* vaarwel, met
voorneemen, om naar *Budel* te wandelen, doch
eer ik nog mijne wandeling begon, wierd mij
door mijnen waard en waardin ernstig afgeraaden,
om thands den gewoonen weg derwaards, wijl hij
langs de grenzen loopt, te neemen, ik ging der-
halven door eene groote heide naar *Valkenswaard*.
Ik zal U niets van dit Dorp zeggen, wijl ik zulks
in het voorleden jaar gedaan heb; dit alleen wil
ik hier invoegen, dat de Roomschen sedert dien
tijd den Hervormden hier de Kerk ontnomen heb-
ben. — Dewijl ik eerst morgen of overmorgen
van hier denk te vertrekken, zoo begaf ik mij
he-

heden eens naar *Waalre*; ik zag daar niets bijzonders als eene Kasteel, een Kerk, een' Molen en nog een' Molen op de *Dommel*, voor het overige is *Waalre* geen schoon Dorp, ik keerde van daar over *Aalst* weder herwaards. — Het Dorp *Aalst* strekt zich in de lengte ver uit, en men heeft in *Kempenland* een spreekwoord, als men iets, dat lang en niet breed is, wil aanduiden: *lang en smal gelijk Aalst*. Eertijds woonde in dit Dorp vele voerlieden, die met hunne karren, met koopgoederen gelaaden, overal heen reeden, en daardoor dit Dorp zeer welvaarend maakten, zij wierden gewoonlijk genoemd: *de pracht van Aalst*, thands heeft dit geene plaats meer, en derhalven vervalt dit plaatsjen hoe langer te meer. — Kort na den ondergang der zon kwam ik weder hier aan. Morgen of overmorgen, gelijk ik zoo even zeide, verlaat ik *Valkenswaard* en dus *Kempenland*, en dan wandel ik naar *Budel*.

Eer ik deezen fluit, moet ik hier nog iets bijvoegen. De Hervormden in *Kempenland* zijn voor het grootst gedeelte onder elkanderen vermaagschapt; dit komt, zegt men, omdat eene zekere Vrouw, die men nog spotswijze de *Geuze Els* noemt, zeer veele Kinderen naliet, welke zich alle in *Kempenland*, de een hier, de ander daar, nederzetterden en vermenigvuldigden. Hier van het spreekwoord, dat denklijk van Roomsche afkomst is, want het verraad veel bitterheid:

„ De *Geuze* Els,

„ Heeft de heele *Kempen* gevelst.”

Kempen is eene verkorting van *Kempenland*, en *gevelst* betekent in het Majorijsch: *bedorven*, *aangestoken*. — Zie daar, beste Vriend! alles, wat ik U thands weet te melden. Ik weet nog niet, wanneer ik U weder schrijven zal, doch zeker ten spoedigsten, zoodra ik weer nieuwen voorraad voor eenen anderen brief heb opgezameld. — Leef gelukkig en te vreden, en geloof, dat niemand zich met meer achting, met meer recht kan noemen Uwen Vriend te zijn, dan enz.

A G T S T E B R I E F.

WAARDE VRIEND!

Nu ben ik in *Peelland*, en wel bepaaldlijk te *Budel*. — *Budel* is één der schoonste Dorpen van dit gedeelte der Majorij, het is volkrijk en zeer welvaarend. Men vindt hier schoone huizen, en eene mooië Kerk, doch voorzien met eenen laagen tooren. Onder de Inwooners treft men veele Kramers aan, die in Glaswerk koophandel drijven, en geduurig met hunne Waaren rond reizen; ook zijn 'er veele Varkensdrijvers, die met

met groote kudden Zwijnen, welke zij in Luikerland, over den Rhijn en elders opkopen, de Majorij doortrekken, om dezelve weder met winst te verkoopen. Het is waarlijk grappig, om eenen Varkensdrijver te zien! Verbeel U, mijn Vriend! een' Man, die in de eene hand eene Zweep heeft, waarmede hij geduurig klapt, onder den arm heeft hij een groot stuk roggen-brood, en in de andere hand houdt hij een mes; nu en dan snijdt hij een stuk van het brood, breekt het en werpt het onder de Varkens, onder een geduurig geroep van *Zwinoo! Zwinoo!!* (die van *Budel* hebben eene bijzondere uitspraak of tongval, zeer verschillend van andere Majorijënaars) eene menigte Zwijnen volgt hem al grommende en knorrende naar. Stel U eens dit voor, dan hebt Gij eene levendige afbeelding van eenen Budelschen Varkensdrijver.

Ik zou in dit Dorp mijn leven wel kunnen afslijten, indien 'er minder bitterheid plaats greep, doch het smert mij, dat ik U zeggen moet, dat ook hier de Roomschen, schoon zij zelf eene groote en zeer schoone Kerk bezaten, den Hervormden de Kerk ontnomen hebben. Ik vraagde, waaröm men dit toch gedaan had? en het antwoord was terstond gereed, want dus vraagde men mij daarentegen: „Moet men dan aan de „Geuzen, die verd..... Kettens eene gewijde „Kerk laten houden?“ — Ik had nu niets meer te zeggen, want waar vervolgzucht, godsdiensthaat en dweeperij plaats heeft, daar helpt geen redeneeren. — Te *Budel* is de grootste

Her-

Hervormde Gemeente van het platte land in de Majorij, dit is veröorzaakt, zegt men, door eenen Predikant, die 's avonds, nadat de Boeren van den Akker kwamen, en ook de andere Inwooners hun werk verricht hadden, op eene eenvoudige en bevatbaare wijze den Godsdienst verrichte en predikte. De nieuwsgierigheid dreef veele Inwooners naar de Kerk, en de eenvoudige waarheid overtuigde veelen van de dwaalingen in den Roomschen Godsdienst. Had men zoo overäl in de Majorij bij de Hervorming gehandeld, wie weet, hoe veele Protestanten men 'er tegenwoordig zou aantreffen, dan — deeze wensch komt nu te laat. De Hervormden moeten nu hier hunnen Godsdienst in eene kamer verrichten, dit gaat met veele ongemakken verzeld, want elken Zondag worden 'er menschen flauw wegens de benaauwdheid, door de kleinheid van hunne Kerk (laat mij deeze Kamer zoo eens noemen) veröorzaakt. — ö Dwaaze — ontmenschte vervolgzucht!! — Kan het menschlievend Opperwezen hier in een welgevallen scheppen?! —

Ik ging ook eens naar *Maarheeze*. Dit Dorp ligt niet ver van *Budel*, en de weg naar hetzelfde is alleräangenaamst; hier is niets bijzonders te zien, doch ook hier heeft men de groote Kerk ingenomen, en wel met geweld; men kwam gewapend af op het huis van den Predikant, eischte met veel onstuimigheid den sleutel der Kerk, welke men ook, gedwongen zijnde, moest overgeeven. Met verächting en afgrijzen verliet ik dit

dit Dorp, en wandelde over *Zoerendonk* weder te rug. — Terwijl ik U dit met een bloedend hart verhaal, herinner ik mij de woorden van MEVROUW CHAPONE (*), welke mij wel der moeite waardig scheenen, om ze voor U af te schrijven. — Hier zijn ze! „Kunnen zij, die „door wreedheid aan zich zelven of aan hunne „medfchepfelen, — door ijslijke pijnigingen „hunner ligchaamen voor de zonde hunner ziele- „len, — of door nog ijslijker vervolgingen „van anderen om verschillende gevoelens, Gode „meen en te behaagen, gezegd worden, in den „waaren God te gelooven? Hebben zij zich „niet in hunne gemoederen verbeeld een' ande- „ren God, die eer en meer naar het ergste dan „naar het beste aller Wezens gelijkt?” — Hoe toepaslijk zijn deeze gezegdens op de Room- sche Majorijënaars! — !! —

Niet ver van *Budel* ligt *Gastel*, het geen ik ook eens bekeeken heb, doch het levert niets aanmerkenswaardig op. Eertijds stond hier een Kasteel, op hetwelk de Baronnen van *Kranendonk* (de Baronnie van *Kranendonk* bestaat uit de even gemelde Dorpen: *Budel*, *Gastel*, *Maarheeze* en *Zoerendonk*) zich dikwerf ophielden, en met de jagt vermaakten, doch in 1673. lieten het de Franschen springen; men ziet nog eenige ruïnen van hetzelfde. Hierbij ligt ook het *Kranendonksche* Bosch, doch hetzelfde heeft veel geleden in 1795.,

(*) *Brieven tot verbetering van het gemoed*. I. Brief, Bladz. 6.

1795. , wyl men 'er zeer veel schoone Boomen uitgehakt heeft , enkel tot brandhout voor de Franschen ; dit hout wierd , altemaal gekloofd zijnde , op karren naar 's *Bosch* , waar het Houtmagazijn in de *Orthen-* of Haven-kerk was , gebragt. — Keizer KAREL V. plagt zich , als Baron van *Kranendonk* , dikwijls op evengemeld Kasteel op te houden , en men verhaalt , dat bij zulk eene gelegenheid het volgend geval met Hem voorviel :

KAREL op zekeren dag hier op de jacht zijnde , dwaalde van zijne Hovelingen af , en kwam eindelijk bij eene Boeren-stulp ; Hij verzocht den bewooner , dewijl het reeds avond en donker was , dat deeze Hem met eene lantaarn zou ten regte brengen , dit nam de Boer aan onder deeze voorwaarde : dat Hij dan ook den Keizer (hij kende KAREL niet in persoon) zou zien ; dit wierd beloofd , en men trok op weg. — De Boer vraagde , zoodra zij op weg waren den Keizer naar zijnen naam , en hij bekwam ten antwoord : deeze is KAREL ! de Boer maakte hiervan KEL , zijnde dit de Majorijsche verkorting van het woord KAREL. Hierop verhaalde onze Boer aan den Keizer , dat hij een pleitgeding had met zijnen Buurman over een Varken , dat denzelven gebeeten had , terwijl hij zijn gevoeg deed ; Hem tevens verzoekende , dat Hij bij den Keizer een goed woord wilde doen , dat alle verschillen mogten uit den weg geruimd worden. De Keizer verstond zijnen leidsman niet , en gaf hem dit te kennen , waarop de Boer zijn verhaal op de

vol-

volgende wijze, in lomp Majorijsch, zocht duidlijker en verstaanbaarer te maaken: „ Als Gij
 „ eens op mijnen binnen (erf) zat te schijten,
 „ KEL! en ik was dan eens een Varken, en ik
 „ beet U dan eens in uw gat, KEL! zou ik U
 „ dit dan moeten vergoeden, en uw gat laten
 „ geneezen? zeg KEL!” — KAREL, die zich
 naauwlijks van lagchen kon onthouden, antwoorde: Neen! Hij stelde den Boer hier overgerust, en beloofde hem, een goed woord bij den Keizer te doen. — „ Maar zeg eens KEL!” hervatte de Boer, „ als wij op het Kasteel komen, waarāan zal ik dan den Keizer kennen?” — En hij kreeg ten antwoord: „ Al wie zijnen hoed op het hoofd houdt is de Keizer, want alle de anderen houden hunne hoeden af.” — — Eindelijk kwamen zij beiden op het Kasteel; de Keizer ging voor, de Boer volgde met de lantaarn in de hand, ieder stond zonder hoed; de Boer keek al rond, om den Keizer te zien, en vraagde eindelijk ongeduldig: „ KEL! waar is nu toch de Keizer?” — KAREL berste in een luid gelagch uit, zeggende: „ Ik ben de Keizer of gij, want wij hebben alleen onze hoeden op ons hoofd.” De Boer ontstelde, doch hij werd hieröp deftig met eten en drinken onthaald, wierd vorstlijk beloond, en ging vergenoegd heen, dat hij nu evenwel den Keizer gezien had (*). — — Men voegt 'er bij: dat

(*) Bijna dezelfde grap word ook verhaald van HENDRIK IV. Koning van Frankrijk. Zie het *Mengelwerk der Algemeene Vab. Letteroeffeningen* voor 1797. Bl. 480.

dat de Boer, onder weg moete de wateren, tegen den Keizer zeide: „ Daar KÉL! vat de lan-
„ taarn eens, dat ik eens pis.” — Dit ook zou
KAREL gedaan hebben.

Ik had mij wat te lang in het *Kranendonksche*
Bosch opgehouden, het was avond, reeds ver in
den avond eer ik in mijne Herberg aankwam. —
Het was een schoonen avondstond, de Maan
scheen helder, en bij de beschouwing derzelve
herinnerde ik mij de volgende dichtregels van
den grooten A. von HALLER (*):

Des tages licht hat sich verdunkelt,
Der purpur, der in westen funkelt,
Erblasfet in ein falbes grau;
Der mond erhebt die silber-hörner,
Die kühle nacht streut schlummer-körner,
Und tränkt die trockne welt mit thau.

deze versen heb ik ergens (†) dus vertolkt ge-
vonden:

„ Het daglicht is alreë verdonkerd,
„ Het purper, dat in 't westen fonkert,
„ Verflaauwt, word vaal en trekt naar 't graauw;
„ De Maan vertoont haar' zilv'ren hoorens,
„ De koele nacht strooit sluimer-koorens,
„ En drenkt het drooge veld met daauw.”

Laat

(*) *Versuch Schweizerischer Gedichte.* Seite 101,

(†) *De DENKER*, III. Deel, No. 119. Bladz. 107.

Laat mij nu Keizer KAREL en zijnen Boer, met een woord: de geheele *Kranendonksche* Baronnie vaarwel zeggen, wijl ik U alles verhaald heb, wat ik 'er van weet, en wat ik 'er van konde opschommelen; het word ook tijd, dat ik, wil ik wat slaapen, mij naar bed begeef, want het is reeds over middennacht. Na korte dagen zal ik deeze dweep- en vervolgzuchtige Dorpen verlaaten, en mij elders (waar naar toe, weet ik nog niet) heen begeeven, in hoop, dat ik wel ergens vreedzaamer, menschlievender Dorpen zal aantreffen. — Met een diep getroffen hart over de onverdraagzaame vervolgzucht der Budel- en Maarheezenaars noem ik mij, gelijk altijd, geheel den

U W E N

NEGENDEBRIEF.

GELIEFDE VRIEND!

Heden kraamde ik zeer vroeg van *Budel* op. — De Zon verscheen met nieuwen luister aan de oosterkimmén, het was een schoone morgen. — Hoe verrukkend is toch het gezigt van de opgaande Zon! geen wonder derhalven, dat de oude Heidenen, wijl zij niets schooners, niets nutti- gers zagen of kenden, dezelve als eene Godhèi!

D

ver-

verëerden en aanbaden. Ik wierd getroffen door de beschouwing van dit hemellicht in zijnen opgaanden glans en luister; mijne ziel verhief zich gevoelvol tot den Schepper aller dingen, de Bron der zegeningen; dankbre vreugdetraanen rolden over mijne wangen, en ik zeide bij mij zelven:

„ Eeuwig — eeuwig lof zij Gode!

„ Die door zijnen hemel-bode,

„ Door de Zon, die 't al verkwikt

„ Met haar koesterende straaLEN,

„ Alles weër doet adem haalen

„ En nieuw leven ons beschikt (*).”

Hoe opgeruimd was mijn hart? — hoe aangenaam deeze morgenwandeling! dan — genoeg. — Gij, mijn Vriend! weet bij onderzinding, welk genoeg de beschouwing van Gods werken voor ons oplevert, laat mij dit dus niet verder gebrekkig (meer toch kan ik niet) voor U schetzen, maar liever overtreden tot mijne Reize.

Mijn oogmerk was eerst, om van *Budel* over *Maarheeze* naar *Zomeren* te gaan, doch hoorende, dat mijn weg dan gedeeltlijk door de *Peel* zou loopen, en dus dat hij eenzaam, en nog daar te boven moeilijk om te vinden zou weezen, zoo veränderde ik van voornemen, en ik wandel-

(*) *De DENKER*, IV. Deel, No. 177. Bladz. 159.

delde over *Zoerendonk* naar *Leende*, waar ik zeer vroeg aanlandde. — *Leende* is een schoon Dorp, hebbende eene schoone Kerk met eenen uitmuntenden tooren, voorzien van eenen grooten knop; deeze tooren brande in voorige tijden door den bliksem af, doch wierd weër heerlijk opgebouwd, schooner dan van te vooren. Ook hier hebben de Roomschen de Hervormde Kerk, schoon hunne Kerk zeer goed en fraai is, ingenomen. — *Leende* heeft zeer lieve Wandelwegen; ik bleef 'er een' geheelen dag, om dezelve eens als tet loops te doorkruisen, en zworf het geheele Dorp door, dan hier dan daar. Ik had mij in dat Dorp zeker veel langer opgehouden, indien de Roomschen de Kerk der Hervormden niet hadden gehad, want overal, waar ik dit vind, heb ik eenen doodlijken afkeer tegen de Inwoonders. Dit is dwaas — dit is onverstandig, zult Gij zeggen. — Ja! zoo schijnt het ook in den eersten opslag, doch het is een *onfeilbaar* bewijs van hunne onverdraagzaame dweeperij, van hun vervolgziek bijgeloof, en van hunne haatlijke heerschzucht over andere Godsdiensten; ik vertoefde hier dus niet lang, maar ging nog denzelfden dag tegen den avond, door eenen aangenaamen weg, naar *Heeze*, het geen maar eene groote halve uur van *Leende* gelegen is. — Als ik beter tijd en meer lust heb, want ik ben zeer slaaperig en braaf vermoeid door mijne wandelingen van deezen dag, schrijf ik U verder. Het is tien uren in den avond, en derhalven

tijd voor mij, om ter kooi te gaan, dus — het
vervolg hier na. —

Vervolg.

Heeze is een groot doch geen schoon Dorp; de huizen liggen veel te verspreid. Aan de eene zijde van het Dorp ziet men de groote Kerk, en aan de andere zijde eene Kapel, waarin de Hervormden hunnen Godsdienst verrichten. — Het Kasteel is een prachtig, groot en schoon gebouw, liggende zeer aangenaam aan het riviertjen de *Rul*, men gaat naar hetzelfde door eene schoone lijnregte dreef, welke vlak tegen over de Kapel gelegen is, dit geeft geen onäartig gezigt; men vind daar ook veele groote Dennen-boschen, welke alle aan den Heere der plaats in eigendom toebehooren; deeze leveren, benevens andere Wandelwegen, veel vermaak op voor eenen vreemdeling, zo hij ten minsten een liefhebber van wandelen is. Zoo lang ik hier geweest ben, heb ik den meesten tijd met wandelen en het bezoeken deezer Boschen doorgebracht, dit verkoos ik veel liever, dan in mijne herberg paalvast te blijven zitten, en mij zelven dus van een onschuldig vermaak, het wandelen, te berooven. — Ik neem deezen brief, wyl hij der moeite om te verzenden nog niet waardig is, mede; zoodra ik hem met wat meer letters opgevuld heb, zend ik hem U toe, doch wanneer dit weezen zal,

zal , weet ik niet , Gij zult derhalven nog wat geduld moeten hebben. — Vaarwel!

Tweede Vervolg.

Nu ben ik te *Asten*. — Ik meende U uit *Deurne* te schrijven , doch het regenächtig weder verhinderde mij , om 'er heden naar toe te wandelen , ik gaa dus morgen , zo het weder mij zulks niet verbied , derwaards. — Van *Heeze* ging ik regt op *Zomeren* door eene heide , welke zich aan mijne beide zijden ontzaglijk ver uitstreckte. Dit Dorp is groot , doch de huizen liggen zeer verspreid ; het heeft in voorige oorlogen zeer veel geleden , want , zo de verhaalen niet liegen , bestond dit Dorp uit dertig wel bebouwde en wel bewoonde Straaten , en uit omtrent tien-duizend Inwooners ; thans echter ziet men hier en daar maar een huis , en het getal der Ingezetenen is zeer verminderd. 'Er ligt nog een foort van een oud Kasteel , de *Donk* genoemd , doch hetzelfde heeft niet veel om het lijf. De Kerk is een net gebouw , staande een klein toorentjen op dezelve. *Zomeren* ligt aan de *Peel* , waar men ook Turf maakt , doch met dit onderscheid , dat men hier den Turf niet graaft , gelijk te *Deurne* , *Asten* en *Bakel* , uit ronde kuilen of putten , maar baggert even als in Holland. Men noemt deezen Turf gewoonlijk ter onderscheiding in de Majorij : *bagger* of *Zomerschen bagger* , hij is ook beter dan andere. — De andere word hier *Klot* genoemd.

Asten ligt niet ver van *Zomerén*; deeze twee Dorpen worden slechts door de *Aa* gescheiden. *Asten*, dat men voor een schoon Dorp mag houden, heeft een fraai Kasteel, een schoonen tooren en Kerk, welke laatste de Roomschen thands in bezit hebben, schoon zij hier ééne der schoonste en grootste Kerken van de Majorij hadden. De Hervormden moeten nu hunnen Godsdienst houden in eene kamer van het huis van den Predikant, het geen en voor den Predikant en voor de Hoorers, wegens de bekrompenheid der plaats, met onàngenaame bezwaaren en ongemakken verzeld gaat. — ó Haatlijk bijgeloof! vervloekte vervolgzucht!! — God der liefde! — eischt dit uwe eenvoudige, menschlievende Godsdienst?.....

Asten wierd in den winter van 1511 door de Gelderschen uit *Roermond* afgebrand, dus heeft dit Dorp ook al gedeeld in de vernielende rampen des verwoesten en oorlogs.

Tusfchen *Heeze* en *Zomerén* (dit moet ik niet vergeeten U te melden) wierd ik door eenen man achterhaald; hij zag 'er zeer geschikt uit, sprak met mij over onverschillige zaaken, en verhaalde mij eindelijk; dat hij in het laatstgemeld Dorp woonde; dat één van zijne bijzondere Vrienden op dat Dorp thands een pleitgeding had met eene Jufvrouw over het recht van zeker eigendom; dat de Advocaat van dezelve, ziende dat hij het pleitgeding verliezen zoude, haar had aangeraaden, om al haare goederen aan iemand anders op te draagen, op dat dus, als zij het pleitgeding

ding verloor, haare partij niets konde krijgen, maar schoon hij het won, nog daar te boven alle kosten zou moeten betaalen. Die Jufvrouw heeft nu (dus sprak hij verder) haare goederen op de zwagerin van dien Advocaat laten overbrengen. Wat dunkt U hier van? — Ik antwoorde 'er weinig op, maar dacht niet minder. Had ik tijd gehad, dan had ik dien Advocaat, mits dit zoo was, als het mij verhaald wierd, gaarne de volgende schoone versen van den grooten H. DE GROOT, (deeze ben ik aan den DENKER (*) verschuldigd) benevens de vertaaling, want hij verstaat mischien geen Latijn genoeg, om ze te begrijpen, toegezonden:

*Qui sancta sumis arma civilis toge,
Cui se reorum capita, fortuna, decus
Tutanda credunt, nomini praesta fidem,
Juris Sacerdos! ipse dic causam tibi,
Litemque durus arbiter praedica.
Voto cliëntum iura metiri time,
Nec quod colorem patitur, id iustum puta.
Poccat, necesse est, saepe, qui nunquam negat.*

DAT IS:

- „ Rechts-priester! die Uzel' der pleitzaal hebt gewijd,
„ Wien ongelukkigen hunne eer, hun goed, hun leven,
„ Om die te veiligen, geheel in handen geeven,
„ Toon, dat Gij, ongekreukt, dien eernaam waardig zijt.

„ Be-

(*) I. Deel. Nom: 17. Bladz. 186.

„ Bessich eerst bij Uzelv' de zaak, naar 't strengste recht,
 „ Die U word voorgesteld; wacht U, in 't oordeel vellen,
 „ Den wil van uw' kliënt, of schijn voor recht te stellen.
 „ Die niemand afwijst is ook vaak der schurken knecht.”

Deze brief is nu evenwel groot genoeg, ik kan hem dus gerust eindigen, ik noem mij derhalven, na verzekering van mijne onafgebrokene Vriendschap en onveränderlijke hoogächting, geheel uwen

VRIEND.

T I E N D E B R I E F.

HOOGGEACHTE S.....!

Voor eenige dagen was ik nog in het vervolg-
 ziek *Asten* en nu ben ik in *Deurne*. — Ik nam herwaards niet den gewoonen weg over *Vlierden*, maar wandelde over *Liesfel*, zijnde een klein Dorpjen, hoorende eigenlijk onder *Deurne*. — Men graaft daar den besten Turf van de geheele Majorij. — In het midden van het Dorp staat eene Kapel. — Aan het einde van hetzelfde zag ik de ruïnen van een Kasteel, het geen welëer zeer sterk, met geschut, enz. voorzien was, het is bekend onder den naam van het *Blokhuis*. —

Niet

Niet ver van *Liesfel*, doch nog onder het rechtsgebied van *Vlierden*, ging ik voorbij eene foort van Buitenplaats, ik las op de Poort: *De Hazeldonk, Jagthuis*. Te *Liesfel* in eene herberg een glaasje Bier drinkende, vraagde ik wat dat toch voor een huis ware, en mij wierd het volgende ten antwoord gegeven: „Dat is het ver- „blijf van den Heere van *Vlierden*. Hij laat „onëindig veel op dat goed arbeiden; hij plant „’er ontzaglijk veel boomen, waar hij nimmer „eenig voordeel van kan hebben, want het hout „is in deeze strecken bijna niets waardig; het „land is ’er zeer zandig en dus onvruchtbaar, „zoodat het nauwlijks de kosten oplevert, die „’er jaarlijks aan gedaan worden. —” Genoeg hiervan, want wat raakt het mij, of een landgoed vruchtbaar is of niet — niet waar?

Te *Deurne* hebben de Roomschen, hoe zeer hun Priester (ik heb hem U voorleeden jaar leeren kennen) ook gewoeld heeft en nog woelt, de Kerk der Hervormden nog niet. In de maand Februarij jongstleeden kwamen hier omtrent vijftig Franschen, om gevlugte Brabanders te zoeken en op te pakken; zij gingen toevallig in de Kerk der Hervormden, zagen daar den geheelen poppenwinkel, door den Priester reeds in voorraad in dezelve geplaatst; zij hieuwen verscheidene beelden de neuzen of ooren af, en beschadigde bijna alles; de Roomschen zagen, toen de Franschen weder vertrokken waren, dit heiligschennis (zoo beschouwde men deeze daad) bijna met krijtende oogen, raapten alle stukken en brokken met be-

droefde gezigten bij malkanderen, en klaagden met diepe zuchten, dat 'er voor meer dan zeventig guldens aan beschadigd was. Rampzalige Goden! ellendige Heiligen! die Uzelven niet beschermen kunt. — Houten geloof! onzeker vertrouwen! dat op U gevestigd word!! — Het was gelukkig, dat niemand der Hervormden éénen Franschman had gesproken, anders had men hun zeker hiervan de schuld gegeven.

Gisteren wandelde ik eens de *Peel* in. Het was zeer aangenaam, om de menigte van menschen, in den Turf arbeidende, te zien. Voor weinige jaaren heeft men eenen nieuwen regten weg van *Deurne* door de *Peel* naar het Pruisfisch Dorp *Venrooi* aangelegd; dit is een allernuttigst werk, wijl hier van te vooren veele Reizigers verdwaalden; één uur van *Deurne* ligt aan even dien zelfden weg, bij de grenzen van Pruisfisch Gelderland, eene herberg, de *Hut* genoemd, hier dronk ik een kannetje Bier, rookte mijn pijpjen *in pace*, en ruste wat uit, waaröp ik weder langzaam naar *Deurne* stapte. Deeze herberg ligt zeer eenzaam in het midden der *Peel*, een geheel uur van alle huizen afgezonderd; zulk eene wooning zoudt Gij toch niet verkiezen, mijn Vriend! en ik ook niet; doch de bewooner heeft één voorrecht, het geen veele missen — hij krijgt nimmer twist met zijne buuren. — In de Kaart van VERHEES is hier eene groove fout, want hij plaatst de *Hut* buiten de grenzen van de Majorij in het Pruisfische. —

In de Majorij, vooräl in *Kempenland*, en ook
op

op de zoogenoemde Peeldorpen: *Zomeren*, *Asten*, *Deurne* en *Bakel* gebruikt men veele Ossen, om te rijden, te ploegen, te eggen enz., en men heeft hiervan een spreekwoord, wijl de Boeren van deeze Peeldorpen hunne Ossen wel eens slagten, hunne Veenen of Turf branden, en bij hunne Vrouwen, die dikwijls met de kar rijden, slaapen, zijnde van deezen inhoud:

- „ Zij branden hunne aard,
- „ Zij eeten hun paard,
- „ En zij slaapen bij den Voerman!”

De Ossen zijn sterke dieren, sterker dan een Paard, en zeer geschikt om te werken, doch men heeft 'er hier twee fouten mede: voorëerst, dat men hen op eenen zeer langzaamen tred zeer sleepende leert gaan; ten tweeden, dat men dezelve aan een juk, het geen op den hals rust, en al te sterk de schoften drukt, doet trekken, dit hindert die dieren geweldig in het gaan en ook in hun werk. — De nabuuren der Majorijënaars, naamlijk de Inwooners van Gulikerland en een gedeelte van Opper-Gelderland, laten de Ossen voor den kop trekken, en met recht, want in den kop heeft een Os ook zijne grootste sterkte, en zij gaan dan ook veel radder; dit weeten de Majorijënaars (dit heb ik zelfs van sommigen onder hen gehoord), doch omdat hunne Voorouders sedert onheuglijke tijden een juk gebruikt hebben, juist even daarom doen zij het ook. Zoo gaat het in de Majorij met alle gewoontens.

tens. — Eer zoudt Gij, mijn Waarde! met uwe hand aan de wolken kunnen reiken, dan hier eene oude slechte gewoonte affchaffen, en eene nieuwe betere invoeren. — — Ik eindig deezen brief met de woorden, die ik welëer las in de Reizen van den voortreflijken ANSON (*), welke ik altijd onthouden heb, en die mij dunken hier wel ten pafte te komen. — Hier zijnze! „ In menschlijke zaaken word het een-
 „ vouwig rigtsnoer der gezonde reden niet altijd
 „ gevolgd. Veele andere beginsfels hebben te
 „ fterken invloed over onze bedrijven: en inzon-
 „ derheid is 'er één, dat, fchoon het van eenen
 „ zeer verleidenden aart is, zelden van onze
 „ ernstigfte betrachtingen uitgeflooten blijft; ik
 „ meen de gewoonte of het gebruik der Voor-
 „ zaaten. Dit is gemeenlijk een vermogen,
 „ waarvoor de reden te zwak is, om 'er tegen
 „ te worstelen.” — Nu mag ik deezen Brief wel fluiten, doch ik moet U eerst nog zeggen, dat ik morgen of overmorgen (dit zal van het weder afhangen) naar *Helmond* opkraamen zal. Ik ben eeuwig uw beste

VRIEND.

P. S. Op denzelfden tijd (zo de overleveringen waarheid fpreken), en door hetzelfde Krijgsvolk, dat *Asten* verbrande, zou ook een gedeelte van

(*) G. ANSONS *Reizen*, III. Boek. 8 Hoofdst. Bladz. 345.

van *Deurne* en het Dorp *Bakel* afgebrand zijn. —
Dus heeft ook op deze Dorpen het Oorlog
gewoed!

Ik vergat U twee staaltjens te melden van de
heerschzucht en haat van den Roomschen Priester
te *Deurne*. — Hij heeft, zegt men, op zijne
wijze een Liedjen berijmd, waarin hij zegt: dat
'er buiten de Roomsche Kerk geene zaligheid is,
en dat alle Hervormden verdoemd zijn. Dit Lied-
jen zou hij in eene openbaare herberg, in tegen-
woordigheid van zeer veele menschen, zelfs van
eenen Protestant, gezongen, en, na hij dit vloek-
lied had uitgebalkt, den Protestant hebben toege-
duwd: *dit zeg ik en dit hou ik staande!*

In het begin van dit jaar overleed de Secre-
taris deezer plaats, men durfde hem, een Her-
vormde zijnde, en schoon de Kerk nog in het
bezit der Hervormden is, niet in dezelve begraa-
ven, zonder 'er eerst verlof toe te verzoeken
van de Kerkmeesters, die Roomsch zijn; deeze
durfdn zulks niet toestaan, zonder 'er alvorens
den Priester over gesproken te hebben. — Wat
zou men nu doen? men moest afwachten, of
het Heeröom zou bevallen of niet. — Hij gaf
'er gelukkig verlof toe, alhoewel hij nog vol-
strekt geen recht op de Kerk had; bepaalde en
wees tevens de plaats aan, waar de Secretaris
zou begraven worden. Had deeze bittere Kerk-
baas eens *neen* gezegd, dan had niemand zich
durven verstouten, om dien Man in de Kerk te
begraven, alhoewel de Hervormden hier nog in
het vol bezit hunner Kerk zijn. — Zie! zul-

nebet

ken

ken invloed hebben deeze zoogenoemde Geestlijke Herders op hunne Schaapen! zoo veel magt weet deeze domme bijgeloovige dweep- en vervolgzieke Priester zich aan te maatigen — ! Mag 'er dit zoo maar door? — —

E L F D E B R I E F.

WAARDE S.....

Met een opgeruimd hart, met eene vrolijke ziel verliet ik *Deurne* in den vroegen morgenstond. De lange regte weg tusfchen dat *Derp* en dit *Stadjen*, viel mij, hoe eenzaam hij ook voor eenen wandelenden Reiziger is, thands geheel niet verdrietig; want ik herdacht nog eens alles, wat ik, in het voorleeden jaar en ook op deeze Reize, in de Majorij, gezien, gehoord en ontmoet had; ik stelde mij de zalige oogenblikken van ons wederzien voor oogen, en beloofde mij veel genoegen, als ik, na het volbrengen van mijne Majorijsche wandeling, weêr met U over alles mondeling zal praten; deeze en dergelijke overdenkingen maakten mij den weg zeer kort, en ik was te *Helmond*, eer ik het zelf wist. — Ik ben reeds eenige dagen hier, en denk hier nog etlijke dagjens door te brengen, eer ik mijne schreden verder naar eene andere plaats wende. Terwijl ik hier geweest ben, heb ik in dien tijd zaaken, sedert

federt het voorige jaar hier voorgevallen, vernomen, welke U verbaazen en tevens met verontwaardiging vervullen zullen; doch eer ik U dat geval verhaal, moet ik eerst iets, dat mij thands door de hersenen vliegt, fchrijven. Hier is het. —

De Roomfchen noemen hunne Priesters en Kloosterlingen met den algemeenen naam van *Geestlijken*, doch geheel verkeerd, want hoe kan een mensch, die uit vleesch en beenen bestaat geestlijk zijn, dit is eene tegenftrijdigheid, ten minften zoo begrijp ik het, of Gij 'er ook zoo over denkt, weet ik niet, en dit is mij ook om het even. — Maar al verder. Hunne Priesters, of zoo als men gewoonlijk in de Majorij zegt: *Pastors*, noemen zij *waereldfche Geestlijken*. — Al weêr eene tegenftrijdigheid, want *waereldfch* en *geestlijk* rijmt zich niet met elkaer. — Doch wat zijn dan hunne Kloosterlingen? deeze bestempelt men met den naam van *Klooster-Geestlijken*, maar deezen titel onderscheid niet genoeg, want men zegt hier, als zich iemand in een Klooster begeeft: *Hij is uit de waereld gegaan*. — Mooi fnedig uitgedacht —! Dan — zou men den naam van *Geestlijken* niet beter moogen afleiden hiervan, dat zij zich met hemelfche zaaken *alleen moeten* bezig houden. Ik wil niet langer over deezen naam twisten, want het is zeker dat de naam van *Geestlijk* geheel ten onrecht gebruikt word, om een' Leeräar van de eene of andere Gezindte aan te duiden. Het zij hoe het zij, de Roomfche Geestlijken (laat mij deezen naam maar gebruiken) bedrijven toch nog wel eens

vleesch

vleeschlijke zaaken, en zijn dus ook menschen en wel deeglijk ligehaamlijk, gelijk uit het volgend geval blijkt. — Lees het met aandacht! — !! — !!!

— Ik schreef U in het voorleeden jaar, dat de Præceptoren der Latijnsche Schoolen alhier alle Roomsche Geestlijken waren, onder dezelve was een Kapucijn uit het Klooster van *Velp* bij *Grave*; deeze Klooster-Geestlijke (zou men niet beter *Uit-* of *Buiten-waereldschen* Geestlijke zeggen, want die in een Klooster is, die is *Nota bene* uit of buiten de waereld) wierd hier bij de Roomschen zeer hoog geächt en bewonderd wegens zijn schoon prediken (*mediteeren* zegt men hier), want hij las hier ook de Misse en predikte dikwijls. — Deeze Kapucijn had, zegt men, de gaaf der onthouding niet, bezoedelde zijne eens bezwoorene belofte van eeuwige kuisheid, en bezwangerde een meisjen. Deeze daad verricht zijnde, zoo gaf hij aan hetzelfde afdrijvende middelen, dit geschiede eens en tweemaal, doch het meisjen bragt dezelve bij den Priester, welke hetzelfde volstrekt verbood, om die middelen te gebruiken; intusfchen maakte het meisjen den Kapucijn wijs, dat het dezelve genomen had, doch dat zij niets hadden uitgewerkt. Eindelijk gaf hij hetzelfde een poeder, met bevel, om toch dat middel zeker te gebruiken, dat zou hetzelfde van alles bevrijden; het meisjen belooft hem dit gewis in te neemen, doch gaat weér naar den Priester, verhaalt hem alles, en geeft hem het poeder over: deeze, zoo word verhaald, laat dat

dat poeder door eenen Geneesheer onderzoeken , en dezelve verzekerde , dat slechts een tiende gedeelte van dat poeder in staat was , om eenen mensch in één enkel oogenblik naar de andere waereld te zenden , zulk een sterk vergift was hetzelfde. Onze sijne geestlijke Kapucijn , dit alles verneemende , pakte stilletjens zijne biezen , begaf zich weder naar zijn Klooster te *Velp* , en wierd weder , schoon men aldaar ook reeds alles wist , aangenomen , even of 'er niets gebeurd ware. Deeze Kapucijn hoopte nog al meer misdaden op zijne zonden : Hij beschuldigde ook eenen anderen zoogenoemden Geestlijken , welke zich thands op het Kasteel van *Ekart* (*Ekart* is een klein Dorpjen , niet ver beneeden *Eindhoven* en *Woensel* , aan de *Dommel* gelegen) bevind , als medepligtigen , schoon dezelve zijn Vriend was , aan zijne misdaad ; denklijk , om zijne eigene schande en smoodheid te bedekken ; doch de even gemelde Geestlijke liet daarop , om zijne onschuld aan te toonen , bij herhaalde reizen eene bekendmaking in de nieuwspapieren plaatzen , zijnde woordenlijk van den volgenden inhoud :

„ Ik ondergeschreevene R. R. de COE-
 „ HORN , woonachtig te *Ekart* , één uur van
 „ *Eindhoven* gelegen , vernomen hebbende
 „ den agtsten Mai deezes jaars , als dat
 „ WILHELM van den WEIJENBOOM , gewee-
 „ zen Reëtor van de Latijnsche Scholen in
 „ *Helmond* , mij den naam heeftgegeeven ,
 E „ dat

„ dat ik heb medegewerkt aan zijne EUVEL-
 „ DAAD; alzoo beroepe ik een ieder en hem
 „ gewezen Rector voornoemd, om mij daar-
 „ van te overtuigen, want verklaare voor
 „ de geheele waereld, dat mij zulks altijd
 „ is onbekend geweest: vervolgens betuig-
 „ ge, dat zoo wel ik, als andere eerlijke
 „ Lieden met hem bedroogen ben geweest.

(was getekend)

„ R. R. de COEHORN
 „ als boven.”

Ware deeze Kapucijn een Hervormde geweest,
 hij ware gewis gepakt (naderhand is hij nog te
Helmond geweest), en zeker door den Rechter
 naar verdienften geftraft, doch nu is hij strafloos
 door de vingeren gezien. — Welk een onder-
 scheid! en niets is toch zekerer dan dit, want
 men mag het als eenen stelregel, die thands in
 de Majorij doorgaat, aanneemen: „ Een
 „ Roomschegezinde mag veele zaaken ongestraft
 „ verrichten, die een Geus niet zonder straf
 „ ten uitvoer mag brengen.” — Doch stil! —
 ik zou mischien te veel zeggen. — — Wat
 zegt Gij van dit geval, mijn Vriend! Deeze Ka-
 pucijn was zeker zoo openhartig niet als Pater
 GARDEAU, een Priester te *Parijs*, van welken
 PROSPER MARCHANT (ik ben dit verhaal aan
 den geleerden J. A. UNZER (*) verschuldigd)
 ver-

(*) *Naleezing van den Arts.* I. Deel, Bladz. 55.

verhaalt, dat hij, ziende eenige Dames met bloote boezems, in het openbaar in zijne leerrede zeide: *Couvrez vous donc, au moins en notre présence, car, afin que vous le sçachiez, nous sommes de chaire et d'os, ainsi que les autres hommes.*

Ik behoef U van mijne standvastige vriendschap en hoogächting niet te verzekeren, dewijl ik mij onderschrijven kan en mag: geheel de

U W E.

T W A A L F D E B R I E F.

GEACHTE VRIEND!

Nog al meer van *Helmond*. — Voor eenigen tijd is hier een ijslijk leven geweest, en eene groote onéénigheid tusschen de Præceptoren en de Jongens der Latijnsche School. — Eén der Præceptoren dronken zijnde, wilde eenen zijner Leerlingen afrosen, doch deeze taste dapper van zich af, en gaf meer slagen aan zijnen Meester dan hij 'er ontving. Diezelfde Jongen riep in het openbaar op de straat: *Wij zijn eerst geregeerd van Hoeren-jagers, en nu van Dronken-lappen!* Vervolgens wierden eenige Jongens van de School gezet, welke men allen, twee uitgezonderd, weér heeft moeten aanneemen. Men was hier gewoon, om de Latijnsche Jongens, die iets misdedden, ten straffe in eenen donkeren kelder,

waarin zij Zon noch Maan zagen , optesluiten ; ook deeze straf hebben de Præceptoren moeten affchaffen. In kort : alle deeze gevalletjens hebben weinig roem en achting aan de *Helmondsche* Latijnsche School , en nog veel minder aan de Præceptoren bijgezet , zoo als Gij ligtlijk denken kunt.

De Præceptoren zijn weinig in het Latijn ervaren ; zij zijn , dit weet ik uit eigene onderzanding , volstrekt niet in staat , om den Kinderen de *Pronomina reciproca* (gelijk men die noemt) *Suus* en *Sui* wel te leeren gebruiken , en dit is toch iets , dat in het Latijn zeer noodzaaklijk is. Uit dit ééne staaltjen kunt Gij ligtlijk de kunde deezer Leermeesters beoordeelen. —

De Latijnsche Schoolen worden hier in een zestal verdeeld ; welke verdeeling ook een blijk is van groote kunde. — Zie hier dezelve :

- Eerste School: *De Kleine Figuur.*
- Tweede — *De Groote Figuur.*
- Derde — *Grammatica.*
- Vierde — *Syntaxis.*
- Vijfde — *Poësis.*
- Zesde — *Rhetorica.*

Wat die Kleine en Groote Figuur is , weet ik niet , of zij moeten de zoogenoemde *Rudimenta* in zich bevatten. Op dezelfde wijze worden ook de Latijnsche Schoolen te *Eindhoven* verdeeld.

Alle avonden heb ik tot nog toe het Stadhuis bezocht , en 'er een glas bier gedronken , en 'er mij

mij elken avond, even zoo wel als in het voorleeden jaar verveeld. — Het speelen — het speelen met kaarten, ó! wat is dat verveelend voor mij, en dit geschied 'er echter altijd; men kan 'er mij bijna mede uit een gezelschap jaagen. Ik herinner mij hier de woorden, welke ik eens in den DENKER (*) las, en die ik wel der moeite wil neemen, omze voor U af te schrijven: „Zou men niet met recht moogen vraagen, wat voordeel men zichzelve of der famenleving toebringt met die kundigheid (*Kaartspeelen*) te oeffenen; en of men den tijd, dien men daaraan ten koste legt, niet met veel meer nut ten dienste zijner medemenschen, of tot verkrijging van kennis voor ons zelve zou kunnen besteeden?” — Iets verder op dezelfde bladzijde zegt gemelde Schrijver: „Zeker is het ten minsten, dat het daaglijksch gebruik van dergelijke uitspanning, hoe zeer men hetzelfde in luiden kan dulden, die geen begrip van verhevener vermaak hebben, echter zeer weinig aan eenen man van verstand en oordeel voegt.” — Genoeg hiervan. — Wij gunnen deeze uitspanning gaarne aan bekrompene zielen, en scheppen meer vermaak in gesprekken, welke onze kunde kunnen vermeerderen en ons hart verbeteren.

Wandelen is hier mijn grootst vermaak. — Ik wandel dikwijls in den tuin van het Kasteel, neem mijnen KLEIST of CRONEGK mede, en breng dan verscheidene uren in een Koepeltjen, het
geen

(*) I. Deel. Nom: 13. Bl: 99.

geen achter in den tuin in een klein Boschjen zeer aangenaam verschoolen ligt, met leezen door. — Men heeft dan het gezicht over de *Aa*, welke in eenen regten loop, zoo ver men bijna zien kan, zachtjens kabbelend op dit Koepeltjen aanfroomt; hier verdeelt deeze rivier zich in twee takken, welke aan beide zijden van den tuin stillertjens heen vlociën, en zich weër verder beneden bij eenen Watermolen veréénigen. — Hier zittende wenschte ik dikwijls om uw bijzijn. — Dikwerf dacht ik dan ook aan de woorden van J. BELLAMIJ (*), en maakte dezelve dan geheel de mijne:

„ Zo ik iets voor mij kon wenschen,

„ 't Zouden wis geen schatten zijn;

„ 'k Zou niet wenschen, om, bij Vorsten,

„ Gunsteling en Slaaf te zijn:

„ Neen! ik wensch me een stille-wooning,

„ Aan een' groenen waterkant,

„ En een Boschjen, dat zijn schaduw,

„ Op mijn nedrig dak, verspreid.”

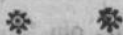
Het *Park*, het geen ik U reeds in het voorgaande jaar leerde kennen, is ook mijne geliefkoosde wandelplaats. Hier zit ik dikmaals ganfche uren onder eenen boom te leezen. — Laatst was het een schoone morgen; om vier uren stapte ik reeds naar het *Park* heen; de Landman begon reeds zijnen noesten arbeid; de vogeltjens fladderden reeds zingende door de boomen;

(*) *Gezangen*. Bladz: 77.

men; alles was vrolijk. — Ik verheugde mij in het begluuren eener opgaande Zon, in het befchouwen der bedaauwde kruiden en planten, in het gezang der vrolijke Boschbewoners. Alles wat ik zag en hoorde, alles verrukte mij. — Ik zettede mij op het gras ter neder, en vervaardigde voor U in weinige oogenblikken dit

M O R G E N - L I E D.

De Maan verdwijnt, de graauwe nevel
Dekt de aard' niet meer voor ons gezigt;
Der Starren-glans verbleekt, de Zonne
Roept elken Sterfling tot zijn' pligt.

De lucht hult zich in purper-kleuren,
Terwijl de morgen vrolijk lagcht;
En voor de glansfen, die hem fieren,
Wijkt ijlings weg de fomb're nacht. —

Aan de Ooster-kim rijst, vol van luister,
De lieve koesterende Zon —
De Wolken fchit'ren — Welke een' schoonheid!! —
Door 't licht van deeze levens-bron.

De Roos verspreid vernieuwde geuren,
Nu morgendaauw haar blaadjens dekt;
Terwijl 't Viooitje, in 't gras verschoolen,
Door zijnen reuk onze aandacht trekt.

* *
De nijv're Landman, vrolijk zingend,
Drijft reeds het kouter door den grond —
Der vog'len-zang galmt door de Wouden
In deezen schoonen ochtendstond,

* *
Hoe heerlijk — Schepper! zijn uw' werken !!
Gij zijt het leven der Natuur —
Gij geeft der Starren licht en schoonheid,
En aan de Zon een koest'rend vuur.

* *
Gij schiept de Maan, om 's nachts te lichten —
Den wind verbind Ge aan uwen wenk —
Gij zend ook 's nachts den dauw op aarde,
Opdat hij kruid en bloemen drenk'.

* *
Gij hebt der Bergen stof gewoogen,
En 't Goud verborgen in het zand —
Het firmament, gehuld in wolken,
Houdt Gij door uwe magt in stand.

* *
De vischen in de Zee en stroomen
Zijn, door uw' handen, voorgebragt —
De dieren, vog'len, al 't geschap'ne
Zijn blijken uwer groote magt.

* *
De hemel — ja! uwe eeuw'ge woning,
Gegrondvest op een ijdel niet,
Zijn wond'ren van dat alvermogen,
Dat zelfs geen Séraph juist doorziet. —

* *
Onëindig God!! — een eindig wezen,
Doorziet uw' werken slechts in schijn;
Zij zijn te groot! — wie haar wil kennen,
Moet, zoo als Gij, onëindig zijn! — !!

* *
Ik kniel, ó God! stilzwijger d' neder,
Dewijl mijn oog toch niets doorziet —
Gij — die den hemel hebt geschapen,
Behoeft den lof des sterflings niet. — —

Ex tempore.

Dit morgenlied, welks onvolmaaktheid ik zeer wel doorzie, is enkel eene flauwe schets van dat gevoel, hetgeen mij in die oogenblikken doorstroomde, toen mijn hart zich geheel en al bezig hield met de beschouwing van al het geschapene in eenen schoonen ochtendstond; maar — toen ik mijne gedachte verhefte tot voor den thron des ONËINDIGEN, moest ik met ELIHU uitroepen: *God is groot! en wij begrijpen het niet!!* — (*) — !!!

Mor-

(*) JOB XXXVI: 26a.

Morgen vertrek ik van hier — morgen wandel ik heen, doch — werwaards? dit is voor mij zelve nog een raadfel, derhalven kan ik het U nog niet melden. — Vaarwel! ik ben altijd uw getrouwe

VRIEND.

P. S. Men noemt de *Helmonders* spotswijze de *Katten*. Deezen naam hebben zij buiten twijfel wegens hunne lelijke taal, die zeer wel, vooräl als men eene menigte van verre hoort spreken, naar het gelol van *Katten* gelijk, gekreegen. — Aan de noordzijde van *Helmond*, heeft oulings het Klooster van *Binderen* gelegen, dit was een adelijk Vrouwenklooster van de orde der *Cisterciensen*; hetzelfde zou gesticht weezen door *MARIA*, Gemaalin van Keizer *OTHO IV.* in den jaare 1231. — Aan de westzijde der Stad heeft ook een Vrouwenklooster van *Regularisfen* gestaan, het geen men, ter onderscheiding van het Klooster bij *Eindhoven*, noemde: het *Klooster in de Haage te Helmond*; dit Klooster is, bij eenen inval van *MARTEN van ROSEM*, opdat hij zich niet in hetzelfde nestelen en versterken zoude, in het jaar 1543 door de bezetting van *Helmond* afgebrand.

De *Heilige WILLEM* leeft ook nog.

DER-

DERTIENDE BRIEF.

ZEER WAARDE VRIEND!

Ik zeide *Helmond* in den vroegen morgenstond vaarwel. — Het was mij bijna geheel onverschillig, werwaards ik mijne treden wenden zoude, doch ik ging maar regt toe en kwam bij de *Riksfelsche* Kerk. Hier wende ik een weinig ter rechte hand af, om het Kasteel van *Rikstel* te bekijken. Hetzelve draagt den naam van het *Guldenhuis*. Dit Kasteel ligt aan de *Aa* in eene zeer vruchtbaare streek. Aan dit huis zijn eenige voorrechten verknocht, bij voorbeeld: Sommige Landerijen en Huizen zijn aan hetzelve leenroerig en cijnsbaar. Hetzelve heeft een Leenhof, bestaande uit eenen Stadhouder, Secretaris en zijne eigene Schepenen, en wanneer 'er een Leen moet verheft worden, word op dit Huis de Leenbank gespannen. Bij hetzelve ligt en hoort ook een Olie-moolen, die in den Winter door de *Aa* en in den Zomer door Paarden gedreeven word; 's Winters staan hier alle Weilandden rondom dit Kasteel onder water, waardoor dezelve zeer vruchtbaar worden en het best Hooi van de geheele Majorij opleveren. — Het *Guldenhuis* ligt gansch niet onvermaaklijk. — Dit Huis bekeeken hebbende, ging ik naar *Aarle*.

Hier

Hier hield ik mijn morgen-maal, en vernam onder mijn ontbijt het volgende:

Aarle heeft sedert zeer lange tijden de vrijë Jagt en Visfcherij bezeten; dit is een voorrecht, het geen de oude Hertogen van Brabant aan de Inwooners deezer plaats, wegens beweezene diensten, zouden vergund hebben; een voorrecht, het geen alle andere Dorpen in de Majorij misfen. 'Er word hier in het Voorjaar eene Markt gehouden, welke zeer beroemd is, vooräl in Paarden; 'er worden fomtijds op deeze Markt meer dan voor twintig duizend Guldens Paarden verkocht, behalven nog de Koebeesten en andere Koopwaaren. Van alle kanten, zelfs uit *Gelderland*, *Holland* en *Luikerland* vloeïen de Koopluiden herwaards famen. — *Aarle* zou in het Oorlog van 1702 voor het grootst gedeelte afgebrand zijn.

De Roomsche Priester te *Aarle* word als een braaf en verdraagzaam Man gepreezen. 'Er is thands een Kapucijn tot Schoolmeester aangesteld; eerst leest hij 's morgens de Misse, en vervolgens houdt hij School. Zo ik mij niet bedrieg, was deeze Kapucijn voor eenige jaaren Molenaarsknecht op even deeze zelfde plaats. De Hervormden zijn hier, schoon zij tegenwoordig geen Leerär hebben, nog in het bezit hunner Kerk, hoe zeer de Roomschen hier ook gewoeld moogen hebben.

Zoodra ik ontbeeten had, wandelde ik eens naar de Kerk, om dezelve, wijl zij een fraai gebouw is, nog eens, alhoewel ik ze in het voorgaande jaar gezien had, te bekijken. Digt bij

bij de Kerk, in de Akkers, staat een Kruis van blaauwen Zerk, het *Hagelkruis* genoemd; het zou deezen naam draagen, om dat het, door eene wonderdaadige kracht, hagel, donder, enz. van de Graanvelden afweert, en dezelve dus beschermt en beveiligt.

Het Aarlesche *Hagelkruis* bezien hebbende, stapte ik terstond naar *Beek*; ook hier ging ik de Kerk eens bekijken, doch 'er is niets bijzonders aan dezelve, alleen zag ik twee graven op den Kerkhof, welke, hoewel oud, nogthands weder met nieuwe graszoden belegd waren; ik vraagde eenen Boer, die hier digt bij werkte, wat dit beduide, en hij gaf ten antwoord: „ Dit zijn de „ graven van onze twee laatste Pastoors zaliger, deeze maaken wij alle jaaren weder op.” — Ik wist nu genoeg, en dacht bij mij zelven: indien dit geschied enkel uit liefde en hoogachting voor de Overledenen, dan is het zeker prijzenswaardig; doch geschied het uit bijgeloof, wat zal dit den gestorvenen baaten, want zij zullen hier door niet zachter, veiliger rusten, noch 'er door beveiligt blijven voor de alvernielende Wormen — neen! — ó neen!! — trouwens

- „ 't Gewormte kent geen schoon, geen glans, geen Majesteit;
- „ Het aast op Vorst en Slaaf met de eigen gretigheid;
- „ 't Verteert gevoelloos, stil, met de eigen scherpe tanden,
- „ De zachte Maagden-borst, en 't hart van Dwingelanden (*).”

Ter-

(*) R. FEITH, *des Graf.* IV. Zang, Bladz. 32.

Terwijl ik hier van twee doode Roomsche Priesters spreek, herinner ik mij eenige plegtigheden, die men bij eenen dooden Pastoor in acht neemt, en welke U denklijk onbekend zijn. Zoodra een Priester gestorven is, word hij ontkleed, en zijne miskleederen worden hem dan aangetrokken, vervolgens word hij, aldus uitgedoscht op eene tafel ten toon gelegd voor alle nieuwsgierigen; de Roomschen bezoeken zulk een lijk zeer vlijtig, vallen, zoodra zij 'er bij komen, op hunne knieën, en bidden eenige *Pater-nosters* en *Ave-MARIA's* bij hetzelfde tot rust van de ziel des overledenen, dan — ik vind hier eene groote tegenstrijdigheid; want een Priester gaat, volgens het gevoelen der meeste, zo niet van alle Roomschen, zonder Vagevuur terstond naar den hemel, wat behoeft men dan voor zijne ziel te bidden? doch men zegt: is het niet nuttig noch noodig voor den dooden, dan keert dat nut weder tot den levenden bidder, welken dan zulke gebeden helpen, als hij eens in het Vagevuur is; dus kan men in voorraad werken — is dit niet schrander geredeneerd, en kunstig verzonnen? — — Word een Priester begraven, men legt hem, met zijn Misgewaad aan en zijne Preek-muts op het hoofd, in de Kist; men zet een vat met vuur, waarop Wierook brand, bij hem, en zoo word hij in het graf gelegd. Zie! zoo handelt men in de Majorij met eenen dooden Priester. — — —

Na het beschouwen deezer graven ging ik langs het Kasteel van *Beek* naar *Gemert*. Dit Kasteel word

word *Eikenlust* genoemd, en met recht, want men vind bij hetzelfde de schoonste dreeven van Eikenboomen, en nergens treft men 'er in de gansche Majorij zoo veelen aan. —

Te *Gemert* is alles nog op den ouden voet, even als in het vorig jaar. — In de Kapel of het Kerkjen der Hervormden, het geen hoe langer hoe meer vervalt, vond ik het volgend Grafchrift, het geen mij in het voorgaande jaar ontglipt was :

„ Hier rust der Weeuwen Man,

„ Der Weezen Toeverlaat.

„ Eénmaal Regent des Volks,

„ De hoop der Burgerijë;

„ De waardige EGELING,

„ Een zuil van *Utrechts* staat.

„ Dat elk een dankb'ren traan

„ Hem, ter gedacht'nis wijë.

Z

„ Gebooren te *Utrecht*

„ Den 28 Novemb^r. 1732

„ Gestorven alhier den 13^d

„ En begraaven den 19 Dec^{br}

„ A^o 1789.”

Te *Gemert* zag ik van verre den *Juge de paix*, in zijn praalgewaad. Hij is, zoo als mij verhaald wierd, een Advocaat van zijn ambacht, doch hij verstaat weinig of geen Fransch, en hij moet evenwel met de Franschen geduurig handelen,

ien, dit komt 'er, dunkt mij, gek in; waarom dus niet bedankt? doch men vind veele menschen; welke groot in de waereld willen schijnen. — Een Fransch Vrederechter zonder Fransch te kennen — ! — ó! grootfche titel!! —

Ik sprak hier iemand (ik weet niet, of hij een Inwooner deezer plaats was, doch hij scheen een Protestant); welke mij veele gekheden verhaalde, die hier van de Roomfche Geestlijken gepleegd worden: Volgens zijn verhaal zouden zij zelfs weinig of liever niets gelooven; zij zouden spotten met de ligtgeloovigheid van het dwaaze Volk, doch tevens hielden zij het Volk dom, enkel om hunne beurs te spekken. Hij vertelde mij ook de volgende Anekdote; welke ik U overgeef, even zoo als ik dezelve ontvangen heb: Een Priester wierd 's avonds of in den nacht bij eenen zieken geroepen; hij ging 'er naar toe, om denzelven het laatste Oliesel en den gewijden Ouwel, als een *Viaticum* te geeven. De geen, die den Priester geroepen had, had welëer eenig verschil met denzelven gehad, hieraan herinnerde hij den Priester met bijvoeging deezer woorden: *Indien Gij ons Heer (den gewijden Ouwel) niet bij U had, dan zou ik U eens helder afröfschen.* — De Priester, ook niet lings, zettede zijnen Ouwel op den grond, en antwoorde: *Als Gij nu maar durft.* — *Daar staat ons Heer! en de Duivel zal Hem haalen, zo Hij éenen van ons beiden helpt.* — ! — Wat zegt Gij hier van, mijn Vriend!? Ik wil hieröver geene aanmerking maaken, maar laat dit geval ter uwer eigene overwee-

weeging over, het kan U eene ruime stof ter overdenking opleveren. —

Ik ging van *Gemert* over *Erp* naar *Vegchel*, waar ik dezen zit te schrijven. — De Inwooners van *Erp* draagen den bijnaam van de *Beiren*, doch waaröm weet ik niet, dit echter weet ik, dat ik in 's *Bosch*, op de zoogenoemde Rariteit-kamer eenige geraamtens van boosdoeners gezien heb, zittende met kaarten in de handen, achter dezelve stond een skelet, met eene kan en glas in de hand, even als of het voor de anderen eens wilde inschenken, deeze noemde men: *de Beiren van Erp*, waarschijnlijk wegens hunne onmenschtste wreedheid, die zij, bij het pleegen van hunne diefstallen en moorden, uitoeffenden. Denklijk is in het vervolg deeze naam, omdat gemelde booswichten te *Erp* woonden, of zich daar het meest ophielden, op alle Erpenaars, doch geheel verkeerd en ten onrechte, toegepast.

Ik heb U voor het tegenwoordige niets meer te schrijven, dus volgt van zelfs, dat ik dezen moet eindigen, want om U enkel letters zonder zaaken, zij moogen dan gewigtig zijn of niet, te schrijven, dit zou U in het geheel niet aangaan, en het zou mij ontzaglijk verveelen.

Ik ben enz.

 VEERTIENDE BRIEF.

BESTE VRIEND!

Van *Vegchel* zal ik U thands niets anders zeggen, dan dat men aldaar ook hevig aan het woelen is, om de Hervormde Kerk in eigendom en in het bezit der Roomfchen te brengen. Dit Dorp verlaatende, wandelde ik naar *Dinther*. — Onder weg trof ik eenen Priester aan, die met mij denzelfden weg betrad, om, zo als hij mij vervolgens zeide, over *Dinther* naar 's *Bosch* te gaan. Hij las, al gaande, in zijn *Breviarium* of Getijde-boek, en na wij elkanderen gegroet hadden, ftak hij het zelve in zijnen zak. Ik verheugde mij, dat ik nu eens met eenen Priester zou kunnen fpreeken. — Wij fpraken eerst, gelijk zulks gewoonlijk gaat, over het mooië weder en lange dagen; eindelijk wierd onze famenspraak belangrijker, en ons gefprek viel op de Kerken. —

PRIESTER. Ik kan noch zal het immer goedkeuren, dat de onzen den Hervormden de Kerken ontnemen. — Wij hebben overal zeer goede Kerken, betere zelfs dan die van andere Gezindten.

IK. Dit laatste is zoo! maar — zouden de Priesters 'er niet onder fchuilen, en het Volk ophitzen, om de groote Kerken te begeeren. Mij dunkt

dunkt ten minsten , dat zij veel zouden kunnen uitvoeren , om hunne Gemeentens hieromtrent neder te zetten.

PRIESTER. Op veele Dorpen hebben de Priesters minder te zeggen , dan Gij denkt. — Het is waar , dat 'er eenigen zijn , die hier zeer sterk zich mede bemoeid hebben , als bij voorbeeld : die van *Deurne* , *Best* , *Woensel* en *Tongelre* ; doch ver de meesten veröordeelen zeer sterk het gedrag onzer Geloofsgenooten , maar zij kunnen alles niet dwingen. Wij hebben nu , sedert weinige jaaren , zoo veel invloed niet meer op onze Gemeentens , dan gij wel denkt.

IK. Dit laatste kan zeer wel waarheid weezen ; doch ik geloof , en men zegt het ook : dat veele Priesters in stilte het Volk opruiën , wjl zij het wel gaarne zoo zagen , doch zichzelf anders , om bijzondere redenen , schuil houden.

PRIESTER. Ik spreek dit niet tegen , wat eenige weinigen betreft , doch omtrent allen gaat dit niet door. Ik kan U op mijn Priesterlijk woord verzekeren , dat 'er veelen met mij geene heiligheid in eene groote Kerk stellen. — Ik hou mij aan het gezegde der H. Schrift in het Euängelie van St. JAN : dat God overäl in Geest en waarheid kan gediend worden.

IK. Wenschlijk ware het , dat alle Roomschen — dat alle Priesters zoo dachten !.... en....

PRIESTER. Even zoo wenschlijk , dat die Wet omtrent de Kerken ware achter gebleeven ; nimmer zou 'er dan zoo veel haat en verbittering in de Majorij plaats gegreepen hebben , als tegenwoor-

dig. — Dit moest men maar op den ouden voet hebben gelaaten , dan had alles stil geweest en gebleeven. —

Ik. Zoo is het zekerlijk! —

PRIESTER. Ja gewis — ! doch ik durf niet meer te zeggen. — Ik bemin alle menschen als mijne broeders , en het doet mij leed , als men iemand vervolgt , want ik moet mijnen naasten liefhebben , en dit zijn toch alle menschen , als mij zelve.

Ik. Braave Pastoor ! ô — dachten zoo alle uwe geloofsgenooten ! — dan zou 'er meer liefde onder de menschen wonen — maar deeze wensch is helaas vruchtenloos. — —

Nu kwamen wij te *Dinther*. Hier nam ik afscheid van dien braaven Priester ; gaf hem broederlijk de hand , en herhaalde nogmaals bij mij zelve den stillen wensch : *O ! waren toch zoo alle Priesters !!* — Ik vraagde hem niet , waar hij thuis hoorde , want ik haat alle nieuwsgierige vraagen , die ons geen nut altoos aanbrengeu , niet te min deelde hij even veel in mijne aching , als dat ik geweten had , waar hij zijne woning had. —

Nu iets van *Dinther*. Dit Dorp , aan de *Aa* liggende , is niet schoon , echter ziet men 'er eene ruime luchtige Kerk met eenen taamlijk hoo-gen tooren , voorzien van eenen grooten knop. Ik zag hier ook een oud Kasteel *Avestein* genoemd. — In deeze plaats wierd EDMUNDUS DINTHERUS gebooren ; hij was in zijn leven Geheim-Schrijver van vier Hertogen van *Brabant* ,
naam-

naamlijk : ANTONIUS , JOHAN IV. , PHILIP deszelfs broeder en PHILIP , bijgenoemd : de *Goede*. Hij schreef eene Chronijk van *Brabant*. — Ik had hier een aartig gevalletjen met eenen kleinen Jongen , het geen mijne goedkeuring wegdroeg : Ik moest door een Hekken ; een Jongen deed hetzelfde open ; ik vraagde hem : of hij zulks voor mij deede ? en hij gaf onbewimpeld ten antwoord : „ Neen ! — maar om eenen duit te krijgen. — „ Als ik wist , dat gij mij geenen duit zoudt „ geeven , dan deed ik ook het Hekken niet „ voor U open.” Deeze openhartigheid (ik haat het veinzen , zelfs in Kinderen) beviel mij , en ik gaf dien kleinen knaap meer , dan hij anders van mij zou gekreegen hebben.

Van *Dinther* wandelde ik naar *Heeswijk* ; hier bleef ik een' dag twee drie over. Aan de Rivier de *Aa* , een eind wegs van het Dorp , ligt het Kasteel van den Heer ; het is een oud schoon gebouw , zoo als het mij voorkwam , van de Gothische bouwörde , het is zeer aangenaam gelegen , en vertoont zich , wegens zijne hoogte , ontzaglijk ver. Dit Dorp prijkt met eene fraaië luchtige Kerk en eenen spitzen tooren. —

Wijl mij nog ruimte genoeg in deezen brief overschiet , zoo wil ik U hier eenige bijgeloovigheden , welke men ook al in de Majorij onder de Roomschen uitoeffent , schetzen.

De eerste betreft de Kraamvrouwen. — Als eene Vrouw in Baarens-nood zit , en de verlossing niet schielijk genoeg , volgens de meening der bijzijnde Vrouwen , volgt , dan belooft men

eenige Brooden aan de Armen , dit bevoordert onfeilbaar , naar hunne gedachten , eene spoedige bevalling , en volgt dezelve ſchielijk , dan ſchrijft men dit toe aan die belofte , welke dan ook gewis vervuld word. — Eene Vrouw bevallen zijnde , mag niet op haare linke zijde gaan liggen , dit is zeer kwaad ; ook mag zij voor den negenden dag haare haren niet kammen , dit is doodlijk , doch vraagt men hen , waaröm deeze twee zaaken zoo nadeelig zijn , dan is het antwoord : „ Dat weeten wij niet , maar het is „ evenwel zeer kwaad ! ” — Wanneer eene Vrouw haar Kind ſpeent , of wanneer hetzelve ſterft , en haar zog niet ſchielijk genoeg wil opdroogen , dan moet zij het zog , dat uit de borsten loopt , in eenen kuil , welken zij zelve gedolven heeft , gieten , en zulks geduurig herhaalen , dan droogt het zog in de borsten op , even gelijk hetzelve in dien kuil verdroogt. — Wat dunkt U van alle die dwaaze bijgeloovigheden ? — Moet Gij U niet verwonderen over de dwaasheid der Majorijënaars ? — Wanneer zal die tijd gebooren worden , dat zij gezond menſchen-verſtand zullen krijgen ? — Miſchien. NIMMER !

Nu nog eenen tweeden bijgeloovigen zet , en dan ſluit ik deezen brief. — Zeer zelden zal een Roomsche in dit Land zijne Kinderen naar levenden laaten noemen. Men verkeert in dien zotten en ongerijmden waan , dat een levendige , wiens naam men aan een Kind geeft , ſchielijk ſterven zal. Van dit bijgeloof zijn zij niet te rug

rug te brengen, schoon zij zien, dat de Hervormden, die zich hier niet aan stooren, evenwel blijven voordleeven; doch de Doop der Hervormden is ook een Ketterfche Doop, en dus nog minder of erger dan geen Doop, en derhalven kan men van dezelve geen gevolg tot de Roomschen afleiden, op deeze wijze denken zij over den Doop der Protestanten. Had dit geval altijd zijne zekerheid, en ging het altijd door, hoe gemaklijk kon men dan iemand, dien men gaarne kwijt was, naar de andere waereld helpen. — Men zou immers zeggen, mijn Vriend! dat de Roomschen zelfs de ongegrondheid van dit gevoelen zouden doorzien, want het Doopsel, dus spreekten zij, neemt alle Zonden weg, en zuivert alle smetten der Ziel; en tevens zou hetzelfde iemand dooden, dan zou het te gelijk goed en kwaad doen. — Welke domme tegenstrijdigheid!! — Dan — wat kan het dwaaze bijgeloof den menschen al niet diets maaken? — !.....

Nu eindig ik deeze letteren, om bij de eerste gelegenheid weder de pen op te neemen, en U dan meer te schrijven. — Denk, terwijl Gij deezen leest, eens aan uwen bestendigen, onveranderlijken en getrouwen

VRIEND.

 VIJFTIENDE BRIEF.

LIEVE VRIEND!

Toen ik *Heeswijk* verliet, rigtede ik mijne treden naar *Osch*. — Ik wandelde herwaards over *Heesch*, waar de tour-karren van 's *Bosch* naar *Grave* verwisfelen; vervolgens over *Nistelrode* en *Berchem*. Deeze drie Dorpen hebben niets bijzonders. — *Osch*, waar ik mij thands bevind, is daar en tegen een schoon Dorp, het is de Hoofdplaats van *Maasland*. Eene voortreffelijke en nette Kerk, voorzien van een Orgel en een' hoogen spitzen tooren, siert deeze Plaats niet weinig, ook pronkt dit Dorp met een Raadhuis, waarönder de Boter-Waag is. Weeklijks houdt men hier eene Markt, die taamlijk Volkrijk is. — *Osch* zou in voorige tijden eene versterkte Stad geweest zijn; men ziet hier nog de overblijffels van twee Poorten; de ééne, welke 'er nog voor het grootst gedeelte staat, is thands in een Pakhuis veranderd, en de andere is met een Kasteeltjen, dat daar dicht bij stond, veréénigd, en tot eene zeer fraaië Heeren-Huizing gemaakt, in welk Huis men echter den Boog deezer Poort nog zeer duidlijk zien kan; verder wierd mij verhaald, dat men in oude schriften nog leest van de Stad *Osch*, ook word deezen Titel zelfs tegenwoordig nog veel gebruikt.

Osch

Osch heeft in voorige oorlogen zeer veel geleden. In 1498. wierd dit Dorp door den Hertog KAREL van GELDER geheel afgebrand, in het vervolg is het meer dan eens door de Gelderschen uitgeplunderd en in brand gestoken; thands is het nog al vrij welvaarend. De voornaamste middelen van bestaan zijn hier de Landbouw en Vee-teelt, ook wonen hier eenige Koop- en Ambachtslieden.

[In het gehucht *Schadewijk*, bij verkorting *Schaik*, ligt eene vervallen Kapel, die aan St. ANTONIUS gewijd is]. *Schadewijk* zou zijnen naam ontvangen hebben ten tijde van de oude Romeinen, welke van de oude Batavieren en Inwooners deezer landstreek, eene neêrslag ontvangen hebbende, herwaards de wijk namen, om alle verdere schade te voorkomen, en hun geleden verlies te herstellen. Ik geef U dit over zonder eenige winst, even zoo als ik het ontvangen heb, want veel geloof slaa ik aan dit verhaal niet.

[Schoon de Inwooners van *Maasland* gezegd worden minder flordig, meer geschikt en minder dweepziek dan andere Majorijënaars te weezen,] zoo is men hier te *Osch* echter bezig, om den Hervormden de Kerk te ontnemen, want Geuzen moogen geene groote, heilige en gewijde Kerk langer in bezit houden, dit zou de godlooste Heiligschennis van de gansche wijde waereld zijn, en men zou zich aan eene onvergeesslijke zonde schuldig maaken, als men dit langer dulde. Dat in dit gedeelte der Majorij zoo wel het

bijgeloof op den thron zit , als in andere streeken van dit Land , blijkt ook uit het volgende : [Op een Heuveltjen in de Heide tusschen *Osch* en *Nistelrode* , langs den weg staat een Eikenboom , aan welks voet men een gat ziet , dat slechts weinige voeten breed en diep is , en waarin nu en dan eenig water staat ; bij dit gat ligt een Steenhoop , kegelvormig opgehoopt , dit zouden de overblijffels zijn van eene Kapel , die hier ter eere van St. WILLEBRORDUS , den Beschermheilig van *Osch* , zou gesticht zijn , omdat hij hier met zijnen Bisshoplijken staf eene put of bron geslagen heeft , welks water wonderen verricht , en waarvan dit gat nog een overblijffel is. Veele Roomschen , vooräl zulken , die de koorts hebben , doen naar deezen Heuvel , welke ook St. WILLEBRORD genoemd word , Bedevaarten , kruipen op hunne knieën , met eenen Roozenkrans in de hand , onder het uitboezemen van *Pater-nosters* en *Ave-MARIA's* , rondöm dien steenhoop , smijten gewoonlijk eenige Steenen , om denzelven in wezen te houden , op denzelven , drinken van het water uit die wonderbron of waschen zich met dezelve , en dan gaat de koorts weg als of zij weg gevaagd word.] Schoon deeze put nog nooit iemand van de koorts geneezen heeft , zoo doet echter dezelve wonderen , ten minsten het word zoo verhaald , en een Roomsche mag 'er niet aan twijfelen , of hij was een ongeloovige , een — Ketter.

Ik vernam ook eene bijzondere plegtigheid , bij het begraaven der dooden hier in gebruik. [Als
het

het Lijk uit het Huis op de Doodsbaar, die voor de deur staat, gedraagen is, knielen de draagers rondöm dezelve neder, prevelen hun Gebed voor de rust van de Ziel des Overledenen, en brengen, onder het Bidden geduurig een glas Jenever aan elkanderen toe, en zuipen, al Bid-dende, om te scheuren, zoo dat zij zeer dik-wijls, dronken en waggelende, het Lijk naar het Graf brengen. Het is te verwonderen, dat zij niet dikwerf met Kist en Dooden ten ondersten boven tuimelen].

De Inwooners van *Osch* zijn door de geheele Majorij zeer berucht wegens hunne liefhebberij voor het vechten met een Mes, doch zulke vecht-partijën waren hier eertijds meer in zwang dan tegenwoordig, [schoon 'er echter weinige Kermis-sen en Jaarmarkten voorbij gaan, waaröp niet met het Mes gevochten word.] Ik zag hier verschei-dene menschen, die nog de spooren van hun vechten op hun gezicht droegen. [Voor eenige jaaren woonde hier een Man, dien men *den Ge-meente's Kop* noemde, buiten twijfel, omdat zijn hoofd en aangezicht, dat ijslijk doorkorven was, hem niet alleen als den voornaamsten voorvechter kenmerkte, maar ook omdat een ieder het recht, als het ware, had, om denzelven uit te daagen]. Men noemt in de Majorij de leedtekenen, die iemand in zijn gezicht, door het snijden met een Mes (op andere Dorpen word ook wel eens, doch onëindig zeldzaamer, met een Mes gevochten) heeft overgehouden, gewoonlijk: *Het Wapen van Osch*. Gij ziet dus, dat deeze snijdende
lief-

liefhebberij hier in vroegere dagen zeer in gebruik geweest is, anders zou men 'er zeker geen spreekwoord van ontleend hebben. — In de Heide bij *Nistelrode* liggen ontzaglijk veel Kei-steen-tjens, sommigen echter zijn zeer groot, en weegen eenige honderd ponden. — Men zegt: dat onder dezelve ook diamanten gevonden worden. —

Van hier deed ik eenen keer naar *Geffen* en *Nieuwland*. — Het eerste Dorp pronkt met eene schoone Kerk en tooren, als mede met een Kasteel. Het laatste bezit ook eene voortreffelijke Kerk, zijnde voorzien van eene overheerlijke Grafplaats van de Heeren deezes Dorps; de tooren, die taamlijk hoog is, heeft eenen grooten knop. Dit is al het aanmerkenswaardige, dat ik hier beschouwde; ook zouden deeze beide Dorpen in de rampen des oorlogs in voorige tijden zeer sterk gedeeld hebben.

Op mijne wandeling van *Heeswijk* herwaards, wierd mij door eenen Man verhaald, dat hij zeer dikwijls, zelfs nog zeer kort geleeden, door de Nacht-merrij wierd bereeden, dus drukte hij zich uit; doch nu wilde hij, omdat zij hem niet in rust wilde laten, een Mes mede te bed neemen, om haar, als zij weder kwam, dood te steeken. Ik trachtete hem te overreeden, dat alles natuurlijk was; gaf hem eene beschrijving van dezelve, en verzekerde hem, dat, indien hij 's avonds weinig at, niet op zijnen rug ging liggen, of zeer laag met zijn hoofd, en zich met geene beängstigende gedachten bezig hield, hij dan van de-

dezelve zou bevrijd blijven; doch niets kon hem overtuigen, niets wilde hij gelooven. — Ik voeg hier bij, dat de dwaaze Roomschen de Nacht-merrij voor een Spook houden, doch dat tevens vleesch en beenen bezit. Zij zijn ijslijk benaauwd voor dezelve, en gebruiken, als een zeker behoed-middel, de voorzorg, om hunne schoenen of klompen verkeerd voor het bed te zetten, dan kan dat Spook niet in dezelve stappen, en zoo op het bed klimmen. — — Dan immers word de Nacht-merrij lelijk bedroogen. — ó! wat zijn de Roomsche bijgeloovige Majorijënaars toch schrander! —!! Had Gij wel gedacht, dat zij zoo vernuftig waren, om zelfs een Spook zoo lelijk te foppen? —! — Hoe kan het vernuft het zoo ver brengen? — Dit is verwonderlijk, en doch genoeg!

Ik moet hier een tweede Majorijsch Spook bijvoegen. — Zie hier, hoe mij verhaald wierd, en men zweerde bij kris en kras, dat het gewisse waarheid is: Een zeker Jager, dien zij DIRK *den Beir* noemen (in *Duitschland* noemt men hem: den *Wilden Jager*, of: het *woedend Heir*. Dus heerscht dit bijgeloof niet alleen in de Majorij), wierd om zijne euveldaaden vervloekt en veroordeeld, om 's nachts door de lucht om te zwerfen. Hij heeft dan eene tallooze menigte honden, groote en kleine, alle aan malkanderen gekoppeld, bij zich. Hoort DIRK *de Beir* nu 's avonds of 's nachts iemand zingen of fluiten, of ontmoet hij iemand, dien dwingt hij, om zijne honden vast te houden, terwijl hij dan eens

op

op zijn gemak gaat wandelen en een luchtjen scheppen. Komt hij weder, en heeft men zijne honden losgelaaten, gelijk zulks altijd het geval is (wie kan ook zoo veele honden vast houden), dan breekt hij zulk eenen den hals. — Deze DIRK *de Beir* is intusfchen niets anders dan vogeltjens, zijnde een foort van Plevieren of Turehuurs, die 's avonds met geheele schoolen door de lucht vliegen, en door hunne vlugt een sterk gedruisch veroorzaaken. Het geluid derzelven gelijkt van verre zeer wel naar het geblaf van kleine hondjens. — Ik heb dit meer dan eens bij heldere avonden gezien en gehoord; ook was ik meer dan eens getuige van den schrik der bijgeloovige Roomschen bij het hooren van dit geluid; wat ik hun zeide, alles was vruchtenloos, doch men verwonderde zich tevens ten sterksten, dat ik hier mede durfde spotten, men wilde niet gaarn in mijne plaats weezen, als mij deeze Jager eens alleen ontmoetede, dan zou ik het wel ondervinden. — Ik moest in mijn hart over de ijdele zorg lagchen, doch tevens die domme bijgeloovige dwaasheid beklaagen.

Hiermede zeg ik de Nacht-merrij en DIRK *den Beir* vaarwel, mij noemende geheel den

U W E N.

Z E S.

 ZESTIENDE BRIEF.

MIJN VRIEND!

Ik wilde eergisteren eene groote wandeling onderneemen, daarom verliet ik *Osch* zeer vroeg in de morgenschemering; de Zon was nog niet boven den Gezigts-einder, toen ik reeds op weg floeg. Ik bezocht op dien dag de zes Maasdorpen, dus genoemd, omdat zij alle langs die rivier liggen. — *Lithooijen* heeft niets bijzonders. — *Lith* is het aangenaamste Dorp langs de *Maas*. — Van *Lith* ging ik naar *Kesfel*, een klein Dorp, waar nog een oud Kasteel, het *Hof* genoemd, te zien is; hier hebben de Roomschen zich ook de Kerk der Hervormden toegeëigend. — Zoo wandelde ik al voord naar *Maren*. Hier delfde men in 1777 een heupbeen van eenen zeer grooten Olifant op, en te gelijk ook de boven-kaak van eenen Jongen, waarin de kiezen nog vast zaten. Hoe kwamen deeze hier in den grond? Zouden zij nog een overblijffel zijn van den Zondvloed of van eene laattere Overstroming? Of — is het niet waarschijnlijker, dat dit nog overblijffels van de tijden der Oude Romeinen zijn, welke zeker Olifanten in hun leger kunnen gehad hebben, en — zijn zij in het eiland der Batavieren (de Bommeler-waard)

ge-

geweest, is dit gevoelen dan nog niet veel waarschijnlijker, immers *Maren* word maar door de *Maas* van deezen Waard gescheiden. — Te *Alem* sloeg voor eenige jaaren de Bliksem in de Kerk, juist onder den Godsdienst; de Leerärar wierd door denzelven op den Predikstoel nedergedrukt, doch bekwam anders geen letsel, noch iemand zijner Hoorers. — *Empel* is klein en heeft niets aanmerkenswaardig. — De Kerken deezer zes Dorpen zijn alle klein, en bijna van éénerlei bouwörde, nogthands is die van *Lith* de schoonste. — Geen derzelven is zeer oud.

Van *Empel* wandelde ik naar *Rosmalen*, waar ik overnachtete. Eene middenmaatige Kerk en tooren sieren deeze plaats nog al wat op, voor het overige is zij geen schoon Dorp. — In het jaar 1434. wierd hier een Klooster ter eere van de H. BRIGITTA gesticht; thands is 'er echter niets meer van hetzelfde te zien, dat naar een Klooster gelijkt, en evenwel draagt het nog den naam van het *Kouwaters-Klooster*; het is nu een eigendom van bijzondere bezitters. Dit Klooster wierd, schoon het eigenlijk een Vrouwenklooster was, zoo wel door Mannen als Vrouwen bewoond; slechts een Muur scheidde deeze Broedertjens en Zustertjens van elkanderen. — Zie hier! welk bericht mij aangaande de stichting van dit Klooster is medegedeeld! — [Het belagchlijk Sprookjen, dat aanleiding zou gegeeven hebben tot de bouwing van dit Klooster, zal ik

(hoe-

(hoewel ook bij andere oude Schrijveren te vinden (*)) hier bijvoegen, het luid als volgt:

In de XV^{de} Eeuw woonde hier een Boer, zijnde eigenaar van eene menigte Bijën-korven. Hij stond 's nachts bij geval eens op, en ging naar zijnen Bijën-stal; bij denzelven komende hoorde hij uit éénen der korven zulk een zoet en hemelsch gezang, dat hij 'er over verbaast stond (nu — dat is waarlijk geen wonder!), maar 'er gebeurde nog meer. — De Boer nieuwsgierig zijnde, keert den korf, waaruit dit verwonderlijk Bijën-muziek voordkwam, om, en..... en hij zag — (Hij stond te kijken als een snoek op den zolder) boven in dien korf een klein Kerkjen en twee Kloostertjens uit het allerwitst Wasch saëmgesteld, welke van de Bijën al zingende bewaakt wierden. De Boer, met verbaazing alles beschouwd hebbende, loopt terstond naar Heeröom, verteld hem alles, en de Priester, met een menigte Volk zich spoedig derwaards begeevende, bevind juist alles zóó, als de Boer hem verhaald had. Dit mirakel verspreid zich ten eersten; ieder ging 'er naar toe om te kijken; 'er bleef in tien uren in de rondte geen oud wijf op haaren Spinwiel. Eindelijk komt het gerucht in Holland, (men geloofde daar toen nog wat beter aan mirakelen dan in onze dagen) ter ooren van eene rijke adellijke Weduwè, MILLA de KAMPEN,

(*) Men vind dit verhaal onder anderen bij J. van OUDENHOVEN, *Beschrijvinge van de Mijerije van 's Hertogenbosche*. Bladz. 94.

PEN, welke door eene Godlijke ingeeving dikwijls vermaand was, om een Klooster te stichten; zij trekt terstond naar *Rosmalen*, koopt het land van dien Boer, bouwde 'er het gemelde Klooster, en plaatste het groot of hoog Outer juist netjens, boven de plaats, waar die wonderlijke Bijën-korf gestaan had. — Was dat niet aartig? — De Roomschegezinden, hieromtrent woonende, gelooven dit vertelsel nog heden, zonder eenige de minste twijfeling, en bezoeken die plaats dikwijls uit eerbied voor het heilig mirakel, dat daar geschied is.]

Hier heeft ook nog één Vrouwenklooster, van de orde van den H. AUGUSTINUS, gelegen, het droeg den naam van *Anna-burg*, en wierd gesticht in het begin der XVIde Eeuw.

Rosmalen is een zeer zandig Dorp, het geen evenwel 's winters, als de Maas wat hoog opzwelt, dikwijls onder water staat; hiervan heeft men in de Majorij het volgend spreekwoord:

„ *Rosmalen* is een arm land,

„ 's Winters in 't water en 's Zomers in 't zand.”

Reeds lang voor de stichting van 's *Bosch* zouden de Gelderschen herwaards hunne Paarden gebragt hebben, om die, op eenen bepaalden tijd, aan de Brabanders te verkoopen, en hiervan zou nog dit Dorp *Rosmalen*, dat is: eene Paardenmarkt, genoemd worden, want *Ros* betekent een Paard, en *maal* of *malen* zou eene Markt wezen, ten minsten — zoo zegt men.

Dec-

Deeze plaats verlaatende stapte ik naar *Berlikum*, zijnde een levendig Dorp wegens den doortogt van alles, dat uit het land van *Kuik*, van *Ravenstein*, het Graaffschap *Megen*, een gedeelte van *Gelderland*, *Kleefsland* en de *Majorij* naar 's *Bosch* gaat. Eene fraaië luchtige Kerk, versierd met eenen taamlijk hoogen en spitzten tooren, midden in dit Dorp gelegen, zet aan hetzelfde eenigen luister bij. De Kerkhof is omringd door eenen muur, boven belegd met blaauwe zerken; nergens in de *Majorij* zag ik zulk eenen prachtigen Kerkhof als hier. — Hier zijn ook verscheidene Kasteelen en Buitenplaatsen, die niet onäartig zijn. —

Nadat ik te *Berlikum* alles bekeeken had, wende ik mijnen gang over *Hintham* weder naar 's *Bosch*. Hier in deeze Stad denk ik mij nog eenigen tijd op te houden, om te zien, of ik nog iets, uwe aandacht waardig, hier voor U kan opzamelen. Ik verheug mij, dat ik mijne Reize reeds zoo ver weder ten einde gebragt heb; vooräl streelt mij het blijde vooruitzigt, dat ik, na niet zeer lange dagen, U in eigen persoon van mijne onveränderlijke vriendschap zal kunnen verzekeren. — —

Ik wil hier al weder eenige bijgeloovigheden der Roomsche *Majorij*-bewooners bijvoegen:

Toen in 1794. de Franschen in de *Majorij* kwamen, hadden veele Inwooners geld en hunne beste goederen verborgen, doch de meesten hadden het in den grond begraaven, dit was voorzigtig en goed — maar men verkeerde in dien

dwaazen waan, dat, als men iets verborg, men dan ook de Spiegels moest weg doen, want de Franschen konden in den Spiegel zien, waar iemand zijn goed verstoep had. Men zou zeggen, hoe men op dit zot denkbeeld viel, hoe men hetzelfde zoo algemeen geloofde, en men hetzelfde zoo algemeen kon verspreiden. Intusschen ver-raadden de Majorijënaars dikwijls zich zelven; zij gingen geduurig kijken, of zagen benaauwd naar de plaats, waar hun goed geborgen lag, dit wierd door de Franschen dikwijls gemerkt, en zij namen dan het geld weg, en dan had het de onschuldige Spiegel gedaan. Men moet zich verwonderen, hoe niet alleen een enkel mensch, maar zelfs een geheel Volk zoo onbegrijpelijk bijgeloovig — dom wezen kan. — —

Nog al meer. — Het huilen der Honden in den avond of bij nacht, ô! dat is een aklig geluid voor de Roomschen in de Majorij, want het betekent, dat 'er dan schielijk iemand in dat huis, waarbij een Hond zit te huilen, sterven zal; een Hond, dus zeide men mij, toen ik met dit bijgeloof spotte, heeft eenen zeer scherpen reuk, hij ruikt reeds van te vooren den dood van een Mensch, deeze reuk is hem onverdraaglijk, en daarom huilt hij dan — mooi! fraai!! — — Even benaauwd zijn zij ook voor het geschreeuw der Uilen. Komt een Uil 's nachts op den nok van een Huis, of op eenen Schoorsteen zitten, en heft hij zijnen dooden-zang (NB. Dit is niet anders dan zijn gewoon geschreeuw) aan — ach! helaas!! zeker is het dan in zulk een Huis

gedaan met het leven van ééne der Huisgenooten. — — Honden en Uilen moeten in de Majorij wel zeer verstandig zijn, wijl zij voor Propheeten doorgaan; is dit zoo niet? doch laat mij niet spotten. — Dit bijgeloof heerscht zelf ook bij veele Protestanten, die zeker wijzer behoorden te wezen dan een domme Roomsche Majorijenaar. — —

Laat mij hier iets grappigers bijvoegen, het geen mij voor weinige dagen verteld wierd. — Te *Zeeland*, een Dorp in het land van *Ravenstein*, niet ver van de Majorijsche grenzen gelegen, word St. CORNELIUS als de Beschermheilig dier plaats verëerd; zijne beeldtenis, uit hout gebeiteld, ziet men aldaar bij de Kerk langs de straat staan, met dit onderschrift: S. CORNELI ORA PRO NOBIS. — Dit beeld, het geen hitte en koude, regen en zonneschijn moest verdraagen, bezweek onder alle die rampen en verrotte — ach! arme CORNELIUS! hoe bitter was uw lot!! Nu moest 'er weder een andere wezen. De Priester gaat daarop naar eenen Boer, koopt van denzelven een gedeelte van eenen Nooten-boom, om weder eenen anderen CORNELIUS te laten maaken; dit geschiede ook, men had nu weder eenen nieuwen Patroon, en men zettede onder denzelven het zelfde bijschrift. De Boer liet van het overige gedeelte van zijnen Nooten-boom eenen Bak of Trog maaken, om zijne Varkens in te voederen; hij zag eindelijk ook den nieuwen CORNELIUS ten voorschijn komen, staande in de plaats van den ouden verrotten Heiligen,

met het gewoon opschrift: H. CORNELIUS *bid voor ons!* dit smerte den Boer, want hij kon nu geen eerbied meer voor denzelfven hebben, hij wist maar al te wel, waarvan hij gekomen was; onze Boer berste eindelijk in deezen klaagtoon uit:

„ ó CORNELIUS verheven!

„ Die mij zoo veel nooten plagt te geeven,

„ Het geen mij het meeste spijt,

„ Is, dat gij de broet van mijn varkensbak zijt.”

Het kon 'er waarlijk ook niet langs. — Eerst een Nooteboom, en nu één gedeelte van denzelfven een Varkensbak, het andere gedeelte een Heilig, die aanbeden word, — neen Boer! dit kan ook niet! Gij hebt gelijk, dat het U spijt. — Ware ik in uwe plaats, ik zou hem nimmer meer willen aanbidden. — Zie, zoo zou ik hem nu hebben, dan was hij lelijk gefopt. —

Ik heb U in het voorige jaar veele oude Hollandfche woorden, die in de Majorij in zwang gaan, opgegeeven, thands wil ik, wjl mij nog tijd en plaats overfchiet, deeze Lijst nog met eenige woorden aanvullen. Hier hebt Gij dan weder de volgende: *Aves*, verkeerd: *beduiden*, verklaaren, uitleggen: *bedwank*, dwang, *bestanden*, ten koste leggen: *bézege*, gebruiken: *dochten*, deugden: *doode*, lijk: *geboeren*, geboert, dorplieden: *gedaan*, gemaakt: *geeten*, gegeten: *geraadzaam*, dat aan te raaden is: *gezien*, aan-

ge-

genaam: *hecten liegen*, lochenen: *hem vieren*, nog vier: *hood*, hoofd: *kallen*, praaten: *de klink trekken*, op de vlugt gaan: *kudse*, knods: *kuis*, knods: *ongezien*, onāangenaam: *oyer*, voor, in plaats: *smeet*, slag: *taalen*, naar iets vraagen: *verspreeken*, affspreeken: *verwaaren*, bewaaren: *vim*, honderd boschen stroo: *wael*, wel: *zocht*, zacht.

Ik voeg hier tevens eene Lijst bij van Hoogduitsche woorden, welke ook hier, het zij min of meer verbasterd, in gebruik zijn; ik hoop, ja! ik ben verzekerd, dat ook deeze U bevallen zal. Zie hier dan dezelve:

HOOGDUITSCH.	MAJORIJSCH.	HOLLANDSCH.
Ausbedingen.	Uitbedingen.	Voorbedingen.
Ausbefcheiden.	Uitbefcheiden.	Uitgezonderd.
Aus der art schla- gen.	Uit den aart • slaan.	Ontāarten.
Auswintern.	Uitwinteren.	Overwinteren.
Bahr.	Baar.	Doodenbaar.
Bommeln.	Bommelen.	Slingeren.
Dienlich.	Dienlijk.	Dienstig.
Fādemen.	Veemen.	Eenen draad in de naald doen.
Forst.	Vorst.	Nok van een huis.
Gelehrig.	Geleerig.	Leerzaam.
Gelispel.	Gelispel.	Geruisch.
Hämmern.	Hameren.	Met den hamer slaan.
Hefel.	Hevel.	Zuurdeeg.
	G 4	Hoo-

HOOGDUITSCH.	MAJORIJSCH.	HOLLANDSCH.
Heisz.	His.	Heet.
Hirt.	Hert.	Herder.
Klack.	Klak.	Vlek.
Klettern.	Kletteren.	Klimmen.
Klos.	Klot.	Kluit.
Knüffeln.	Knuffelen.	Drukken, Kneuzen.
Knütschen.	Knutzen.	Kneuzen.
Liederlich.	Liederlijk.	Losbandig.
Luder.	Loeder.	Ligtmis, Straathoer.
Lümmel.	Lummel.	Slechthoofd.
Lülle.	Lul.	Pijpkant.
Lumpenhund.	Lompenhond.	Schobjak.
Reche.	Reek.	Herk, Rijf.
Rechen.	Reeken.	Herken.
Ruck.	Ruk.	Hort, Stoot.
Sabbern.	Sabberen.	Zeveren.
Schabfel.	Schapsel.	Schraapsel.
Schäfer.	Scheper.	Schaapherder.
Scharren.	Scharren.	Scharrelen.
Schlecht.	Slecht.	Eenvouwig.
Schob.	Schob.	Schoof.
Schwëtzer.	Zwetter.	Snapper.
Sumpfig.	Sompig.	Moerasfig.
Teller.	Telder.	Tafelbord.
Tenne.	Den.	Dorschvloer.
Thor.	Door.	Dwaas.
Triefachen.	Triezakken.	Afrosfen.

HOOGDUITSCH. MAJORIJSCH. HOLLANDSCH.

Tummelicht.	Dommelig.	Duizelig.
Wammes.	Wammes.	Wambuis.
Weiher.	Wijër.	Vijver.
Winde.	Wind.	Dommekracht.

Denklijk zijn 'er nog wel meer Hoogduitsche woorden in gebruik, doch geene andere dan deeze heb ik kunnen opschommelen; zij zijn echter voldoende genoeg, om U ten vollen te overtuigen, dat de Majorijsche taal een mengelmoes is van Hoogduitsch, Hollandsch, zuiver Majorijsch, en zelfs vind men 'er verbasterde Fransche en Latijnsche woorden, bij voorbeeld: *labeuren*, arbeiden: van het Latijnsche *Laborare*, zoo ook *laar* betekenende een *wooning* of *verblijf* van het Latijnsche *Lar*. Anderen houden dit woord *Lar* voor zuiver Keltisch (*).

Nu mag ik deeze letteren wel ten einde brengen; zij zijn lang genoeg. Ik denk, dat zij U even zoo wel als mijne voorige Brieven bevallen zullen, en in die zekere verwachting noem ik mij al weder uwen oprechten

VRIEND.

(*) *Letteroeffeningen voor 1794. Mengelwerk. Bladz. 82.*

ZEVENTIENDE BRIEF.

HOOGGESCHATTE VRIEND!

Ik had nu alle Dorpen der Majorij, ten minsten de voornaamsten bekeeken, alleen één Dorp schoot 'er nog overig, en wel een groot Dorp, zijnde de Hoofdplaats van *Peelland*; ik bedoel hier *St. Oedenrode*. Op mijne voorige Reize, en ook in deeze lag mij dat Dorp altijd te ver uit den weg, echter had ik tot nog toe altijd zeer grooten spijt, dat ik die plaats niet gezien had, en dewijl ik mij in 's *Bosch*, gelijk ik U in mijnen laatsten Brief schreef, nog eenigen tijd dacht op te houden, becroop mij de lust, om eenen uitstap naar dat Dorp te doen, en eene wandeling (het ligt maar vier uren van deeze Stad) te onderneemen. — Zoo beslooten zoo gedaan. — Ik ging dan, voor eenige dagen, 's morgens zeer vroeg de Stad uit; wandelde langs den *Pettelaar* (deezē kent Gij reeds uit mijne voorige Reize) over *St. Michiels-Gestel* naar *St. Oedenrode*. Ik kwam aldaar zeer vroeg aan. De weg, dien ik betreedē had, was zeer aangenaam, hij was mij dus niet lang gevallen. — Laat mij U nu iets van dat Dorp (ik heb 'er verscheidene dagen vertoefd, om alles naauwkeurig op te neemen) vertellen.

St.

St. Oedenrode is een zeer schoon, groot en uitgestrekt Dorp; het is in het midden bij het Marktveld zeer aangenaam bebouwd, en de Huizen liggen daar zeer dicht bij elkanderen. Dit Dorp is zeer verruklijk aan de *Dommel* gelegen, welke 'er gedeeltelijk doorstroomt; op deze Rivier ligt een schoone Watermolen. — 'Er zijn twee Kerken; de ééne ligt in het voornaamste van het Dorp, aan de linke zijde van de *Dommel*, zijnde vrij groot en aan de H. ODA toegewijd. Deze is de zoogenoemde Kapittel- of Collegiale-Kerk. — De andere ligt aan den regter oever der Rivier, doch veel verder van dezelve dan de andere; zij is ook zeer groot, voorzien van eenen schoonen hoogen tooren met eenen grooten Knop; deze is de Parochie-Kerk, zijnde outijds aan St. MARTINUS geheiligd, even daarom word zij thands nog de St. MARTENS-ook wel de *Knopkerk*, wegens den Knop boven op haaren tooren, genoemd. — Te *Olland*, een gehucht van deze plaats plagt eene Kapel van St. ANTONIUS te wezen, doch die is veranderd tot een Huis voor den Schoolmeester, die aldaar woont; en te *Eerd*, een ander gehucht, ziet men nog de Kapel van St. PETRUS; welke thans voor eene School gebruikt wordt. — Men ziet hier thands nog zeer veele Kasteelen, alle zeer aangenaam gelegen, zijnde de oude verblijfplaatsen van Edelen, die zich hier plagten op te houden. — *Oedenrode* is zeer sterk beplant met allerlij Houtgewas; men treft 'er ook

vee-

veele Bosfchen aan, en hierdoor geeft het hier
veele lieve en vermaaklijke Wandelwegen.

Laat ik U nu zeggen, wat de Legende en
Overlevering, wat de waare Gefchiedenis van dit
Dorp verhaalen:

De twee eerften vertellen, dat ODA, eene
Maagd, en wel de Dochter van eenen zekeren
Koning in *Schotland* was, welke in *Pelgrimmastie*
reizende, hier zou gewoond hebben en begraa-
ven zijn; zij zou in den jaare 713 heilig zijn
verklaard. Van haar zou dit Dorp eerst den
naam van *Odenburg* (ik zou liever denken, dat
het *Godenburg* van alle de Goden of Heiligen,
die hier geëerd zijn geworden, gelijk Gij ziet
uit alle de gewijde Kerken en Kapellen, moest
genoemd zijn geweest), vervolgens dien van
Oden- of Oedenrode ontvangen hebben. Of zou
'er, mijn Vriend! geene andere reden van deeze
benaaming kunnen gegeven worden, want 'er
zijn meer naamen van Dorpen in de Majorij,
die in *Rode* eindigen, als: *Middenrode*, *Nistel-
rode*. Zou het eerste gedeelte van dien naam geen
Hoogduitsch (wij hebben immers gezien dat 'er
veele woorden uit die taal in de Majorij gebruikt
worden) kunnen zijn, want *od*, *oede*, *öde* bete-
kent daarin *woest*, dus zou het hetzelfde zijn als
Woestrode; deeze naam past zeer wel op dit
Dorp wegens deszelfs Bosfchen en Heiën, en
dan vervalt van zelfs de geheele Legende aan-
gaande deeze Heilige, welk verhaal ook, gelijk
ik straks toonen zal, op zeer losse fchroeven
rust.

rust. Mischien heeft de een of andere domme Monnik, het woord *Oede* niet kennende in de betekenis van *Woest* of *Wild*, 'er eene Sanctinne van gemaakt, op deeze wijze zijn immers veele Roomsche Heiligen in de waereld gekomen (*)? In *Duitschland* vind men veele plaatzen, die uit dit woord zijn saemgesteld, als: *Oedenburg*, *Odenkirchen* en anderen. Of — — zouden die ook al naar deeze Heilige ODA genoemd zijn? Is dit wel waarschijnlijk? — Zijn 'er mischien ook meer Sinte's van dien naam geweest? — Waaröm noemde men dit Dorp naar ODA niet liever *Oden-* of nog beter *Odarode*? Maar stil eens! laat mij niet te veel vraagen! Mischien weet ik 'er al wat op: St. ODA droeg mischien ook wel den naam van OEDA, dus is het hetzelfde of men *Oden-* of *Oedenrode* zegt. Dit is wel uitgevonden, niet waar? — — Doch laat mij voordgaan: *Oedenrode* zou in voorige tijden een Graafschap geweest zijn, en HILVARIS, eene zekere hier gewoond hebbende Graavin (andere noemen haar eene Dienstmaagd van *Oda*; dit is maar een klein verschil. — Of kan dit samengaan?) zoude hier de Kapittel-Kerk, benevens een Collegie van negen waereldlijke Kanonniken gesticht hebben; in deeze Kerk zou eertijds haar Grafchrift geweest zijn, bestaande in rampzalige Latijnsche Monniken-versfen. — Hier is het:

No-

(*) P. HOFSTEDE, *Over het klein getal der echte Martelaars.*
Bl: 24 volgg.

*Nobilis hac fossa sunt Hildewaris hic ossa
 De Rode et Beke Domina, Rode Comitissa.
 Ecclesias hanc et de Beeck, quæ virginis Ode
 Translatus anno, fundavit septuageno.
 Van Amelroijën solus residens Everardus,
 Est hic Canonici vice fungens atque Decani,
 Hac fuerant de quo hæc primum clausa sepulchra
 Ter septeno quingento transtulit anno:
 Nam lapidum quadro tumulata sub asere mure
 Huius porticui iacebant vicinia templi.*

Deeze HILVARIS of HILDEWARIS zou ook de
 Stichteress weezen van het Capittel der Kanonni-
 ken, dat oulings te *Hilverenbeek* was, en dit
 Dorp zou, gelijk ik U reeds gezegd heb (*),
 van haar zijnen naam ontleend hebben.

Nu het geen de Geschiedenis van *Oedenrode*
 oplevert. — Veele bijgeloovige Roomschegezinde
 Schrijvers, die, in de domme tijden van het
 Bijgeloof, de levens van alle Majorijfche Heiligen
 beschreeven hebben, maaken geen woord gewag
 van St. ODA, zij schijnen haar niet te kennen;
 daarentegen zwijgen anderen weder als een Mof
 van HILDEWARIS of St. HILVARIS, zoodat alles
 aangaande deeze Heiligen zeer onzeker is. —
 Ik voeg hierbij de Lotgevallen deezer plaats: —
 In 1542. wierd dit schoone Dorp geheel door de
 Gelderschen in brand gestoken. In 1572. wierd
 het door het Krijgsvolk van den Prins van *Hol-
 stein*

(*) *Vijfde Brief. Bl: 23.*

stein uitgeplunderd. In 1576. wierden hier veele Huizen door de bezetting van *Bommel* verwoest. In 1581. vernielde de bezetting van *Heusden* 'er honderd en tien Huizen. In 1583. deed de Baron van *Tsfelstein* de beide Kerken in brand steeken. In 1587. wierd het weder door de Krijgsmagt der Bondgenooten geplunderd. — Welk eene reeks van rampen! hoe veele ongelukken moest dit Dorp verduuren, en wel binnen zoo weinige jaaren!! —

Thands heerscht hier veel onéénigheid tusschen de Roomschen wegens de Kerken; men heeft verschil, welke Kerk men den Hervormden ontneemen wil. De eene partij wil de Kapittel-, de andere de Parochie-Kerk hebben, dit hangt af, naar maate zij digter bij de eene of andere Kerk wonen. Men heeft hier geweldig over ghaspeld, doch deeze drift, als ook om ééne van die Kerken in bezit te krijgen, is thands geweldig aan het verkoelen.

Nu weet Gij reeds meer van *Oedenrode* (als Gij naamlijk deezen brief gelezen hebt) dan duizende andere menschen 'er van weeten. Ik mag dus deezen brief wel fluiten, want het word meer dan tijd, om deezen nog heden met den post weg te krijgen, mischien komt hij wel te laat. Ik noem mij in groote haast uwen besten

VRIEND.

A G T.

AGTTIENDE BRIEF.

(In den vorigen ingeslooten.)

WAARDSTE VRIEND!

Mijn brief van gisteren kwam te laat op den post, ik liet hem dus te rug haalen, om 'er deezzen bij intesluiten, dan hebt Gij twee brieven voor één geld, en hier zult Gij niets tegen hebben. —

Van *Oedenrode* stapte ik eens op naar *Zon* en *Breugel*, en toen ik aan het wandelen was, wandelde ik al voord, gelijk U deeze brief. zeggen zal.

De afstand tusschen deeze twee laatste en het eerste Dorp is slechts één en ééne halve uur. De weg naar *Zon* loopt voor het grootst gedeelte door eene hei, en echter is hij niet onāangenaam; want van *Oedenrode* naar *Zon* gaande ziet men lings Bosfchen, Velden, Akkers en hier en daar eene boeren-wooning; aan de regte hand heeft men eene groote heide, waarin een onāfzienbaare keten van Bergen ligt, welke, door de *Zon* bescheenen, een trotsch en overheerlijk gezigt opleveren.

Te *Zon* (dit heb ik, zo ik wel onthouden heb,
reeds

reeds in het voorige jaar U gemeld) heeft men den Hervormden Schoolmeester zonder reden afgezet, en eenen Roomschen in zijne plaats aangesteld, deeze is een domme, waanwijze en alledweepzuchtigste kaerel; hij stoort zich aan geene Wetten, maar laat de Jeugd in Roomsche boeken leeren. — Sedert zeer lange tijden heeft men hier de gewoonte gehad, dat de Schoolmeester 's morgens om agt en 's middags om twaalf uren met een klein Klokjen luid, om de Menschen, die op de Akkers, of ver van het Dorp, arbeiden, te waarschuwen, hoe laat het is; deeze Roomsche Dweeper volgt hierin de gewoonte, die in Roomsche landen plaats heeft, hij klept naamlijk altijd eerst met drie tuschenpoozen in den naam der Drieëenheid: klep, klep, klep! — klep, klep, klep! — klep, klep, klep! — en dan begint hij te luiden. — O! Hoe dwaas, hoe bijgeloovig, hoe zot, hoe beuzel- en kinderachtig is dit niet!! — !!! — Aan het eene eind van dit Dorp ligt een Zerk, dien men den *blaauwen Steen* noemt; aan denzelven schrijft men eene bijzondere heiligheid toe, doch waarom weet ik niet, ook bewijst men denzelven eene bijzondere eer, want als het hier Kermis is, gaat de Schutterij derwaards, trekt en schaart zich om denzelven, en doet eenige, ik meen drie, Salvo's ter eere van deezen dooden gevoelloozen Steen. — Is dit niet een bewijs van bijgeloovige dweepachtige wellevendheid. — — Hier in dit Dorp heeft men in het voorleden jaar een huis gebouwd voor den Priester, het geen meer dan *agt duizend*

guldens kost. Dit gebouw is wat prachtiger dan 'er ééne wooning der Predikanten in de Majorij is, schoon men, zelfs in het openbaar, op de pracht der Predikants-wooningen zoo sterk en haatlijk is uitgevaaren — maar deeze zijn ook Geuzen, en voor dezelve is zelfs het geringste hutjen nog veel te goed. —

Van *Zon* ging ik naar *Breugel*. Hier hebben de Roomschen den Hervormden de Kerk ontnomen. Een bewijs dus van bijgeloovigen haat en vervolging.

Breugel verlaatende stapte ik naar *Nunen*. — Ik wandelde langs *Hooidonk*, een gehucht van weinige huizen, waar een Run- en Koornmolen op de *Dommel* ligt. Hier lag eertijds een Klooster, doch het is thands vervallen, echter ziet men 'er nog eenige Ruïnen van overig. Dit was een adelijk Klooster van reguliere Nonnen van den Regel van AUGUSTINUS, zijnde gesticht 1146.

Vervolgens ging ik langs *Nederwetten*, een klein ellendig Dorpjen, waar de Roomschen zich ook de groote Kerk toegeëigend hebben. Ik liet ook *Gerwen*, het geen onder *Nunen* behoort, aan mijne linke zijde liggen, want 'er is niets bijzonders te bekijken, doch ook hier heeft men zich meester gemaakt van de Hervormde Kerk. —

Van *Nunen* moet ik U, behalven het geen ik U in het afgelopen jaar verhaald heb, nog zeggen, dat men aldaar, wjl de Kerk door den bliksem gedeeltelijk was ingestort, een ander klein Kerkjen ten gebuïke der Hervormden wilde gebouwd hebben; doch dit zou ten laste der

Tiend-

Tiendheffers, zijnde Roomfche Kanonniken, gekomen zijn; dan de Prefident dier plaats, zijnde Roomfch, fchoon zulks in dien tijd tegen de Wetten ftreed, wist het, geholpen zelfs van Hervormden (ten minften dit word verhaald) op de lange baan te fchuiven, hierdoor wierden die Kanonniken bevrijd om een Kerkjen te bouwen, of de oude te herftellen, fchoon het geen tegenfpraak leed, dat zij hier toe verplicht waren; hieröp verfcheenen in 1794 de Franfchen in de Majorij, en alles bleef fteeken. De Hervormden van die plaats verrichteden toen hunnen Godsdienst in de Kerk te *Gerwen*, fchoon zeer ver afgelegen; doch deeze Kerk thands in het bezit der Roomfchen zijnde, word de Godsdienst der Hervormden nu in eene Kamer van hunnen Predikant verrigt.

Ik vernachtete in dit Dorp, en wandelde den anderen morgen over *Opwetten*, een gehucht van *Nunen*, waar een klein Kapelletjen, een Olie- en een Koornmolen op de kleine *Dommel*, benevens een oud flecht Kasteel, het *Slotjen* genoemd, gelegen is, naar *Tongelre*. Dit is een arm Dorp, welëer veel grooter dan thands; men ziet 'er eene foort van Heerenhuizing, met naam het *Hof*, doch van geen belang; de groote Kerk hebben de Roomfchen, door het woelen van hunnen Priester, een' zeer bitter' bijgeloovig' kaerel, thands in hunne magt.

Vervolgens wende ik mijnen gang naar *Eindhoven*, waar ik een nacht bleef. Ik vernam 'er niets anders dan in het voorleden jaar. Men

verhaalde mij echter, dat de spits van den tooren, zijnde zeer laag en van eene lelijke bouwörde, 'er op deeze wijze is opgekomen: Men vertrouwde den Bouwmeester des toorens niet, om 'er eene behoorlijke spits op te stellen, maar liet 'er hem maar eene kleine kap op zetten, om die daarna weder weg te neemen, en door eenen anderen eene spits te laten bouwen; dit hoorde de Bouwmeester en nam dit zóó euvel, dat hij, om zijne kunde te toonen, in het nabuurig *Woensel* eenen tooren bouwde, die in alle opzichten een kunststuk van bouwörde is. Toen hadden de Eindhovenaars berouw, doch dit was te laat, want hij was niet te beweegen, om aldaar nu eene dergelijke uitmuntende spits te bouwen. Zoo luid het verhaal, doch het waare is dit. In 1525 waaide de spits hier van den tooren, en men plaatste 'er toen bij voorraad eene kap op, om de spits 'er vervolgens weér op te stellen, doch dit werk bleef steeken, en de kap staat nog op den tooren. — Bij dit alles wil ik nog bij voegen: dat dit Stadjen in 1543 door den beruchten MARTEN van ROSSEM wierd ingenomen. In 1552. brande *Eindhoven* af. — Het Klooster *Ten Hage* bij gemeld Stadjen, het geen ik U reeds op mijne voorige Reize leerde kennen, zou gesticht zijn geworden in 1420., en deszelfs Kerk brande in 1561. weder af. —

Eindhoven zeide ik in den vroegen morgen vaarwel; wandelde over *Woensel*, waar de Hervormden thans hunnen Godsdienst in het huis van den Schoolmeester, wyl zij en de Kerk en de Predikants-

kants-wooning kwijt zijn, verrichten, naar *Zon*, daar ik mijn morgen-ontbijt hield; vervolgens stapte ik weder naar *Oedenrode*. Hier at ik, en, na gehouden middagmaal, nam ik weder de reize aan naar deeze Stad, doch ik ging door eenen anderen weg, dan waardoor ik in dat Dorp gekomen was. Ik wandelde door eene eenzame heide naar *Schijndel*; van *Schijndel* langs eenen zeer aangenaamen weg naar *Dungen*: hier dronk ik op het Klooster (zijnde eene Herberg op eene hoogte, met naam de *Eikendonk*, omtrent eene halve uur van 's *Bosch* gelegen; op deeze hoogte stond eertijds het Klooster *Barbaredaal*, waarvan men deeze plaats nog het *Klooster* noemt) een lekker glaasje bier; ruste wat uit, en kwam eindelijk, braaf vermoeid door de wandeling van deezen dag (ik had ook ruim zeven uren gewandeld), even voor het sluiten der Poort hier aan. Ik at 's avonds als een Wolf, en fliepen den volgenden morgen tot agt uren. 'Er is zeker niets beter, om wel te kunnen eten, dan eene goede wandeling, want, dus zegt UNZER (*) en hij heeft wel gelijk, want:

„ De honger wijkt, wanneer wij geen beweging maaken.

„ Wij moeten werken, of het eten zelve staaken. — ”

Nu behoeft Gij U niet langer te verwonderen, waarom deeze twee Brieven zoo lang zijn achter

(*) *De Arts*, I. Deel. I. Stuk. Bladz. 89.

ter gebleeven; de groote uitstap, door mij gedaan, is hiervan de eenigste reden, en dus geene vermindering onzer vriendschap, of verflaauwing van het aandenken aan mijnen besten Vriend; neen! — want ik blijf voor U altijd

DEZELFDE.

P. S. Te *Zon* heeft de Roomsche Schoolmeester de Sleutel der Hervormde Kerk, hij moet dus altijd de Kerk openen, zullen de Gereformeerden hunnen Godsdienst verrichten; doch keurt de Regeering van dit Dorp, die geheel Paapsch is, het niet goed, dan word de Kerk niet geöpend, (dit is meer dan eens gebeurd), en de Hervormden kunnen dan geenen Godsdienst houden. — Kan 'er dit wel door? — neen! gewis niet!! —

(*) **NEGENTIENDE BRIEF.**

DIERBAARE VRIEND!

Ik moet ook niet vergeeten, wijl ik nu tijds genoeg heb, en Gij een groot liefhebber van de *Natuurlijke Historie* zijt, om U de viervoetige Dieren, de Vogelen en Vischen, die in de *Majorij* voorkomen, te leeren kennen; ik wil U
nog-

nogthands geene Beschrijving van elk derzelven in het bijzonder affchetzen , omdat Gij dezelve bij LINNÉUS , BUFFON , NOZEMAN , PASTEUR en ook ten deele bij MARTINET en anderen beschreeven vind. —

Onder de viervoetige wilde Dieren (met de Huisdieren zal ik mij niet bezig houden,) treft men hier aan :

Den Wolf, doch deeze is hier thands zeldzaamer dan voorheen ; schoon hij een verscheurend Dier is , zal hij zelden of nimmer eenen Mensch , ten minsten weet men hiervan geen voorbeeld in de Majorij , aanranden , of hij zou door zeer grooten honger hiertoe genoodzaakt moeten worden , anders zal hij altijd eenen Mensch ontvlugten.

Vosfen. Als iets bijzonders kan ik hier bijvoegen , dat men in het jaar 1798 te *Vierlingsbeek* , een Dorp in het land van *Kwik* , bij de grenzen der Majorij gelegen , eenen zwarten Vos heeft gefchooten. — Men vind hier ook den Das ; doch het is eene Volks-dwaaling , die in dit land heerscht , dat hier tweeërlij soort van die Dieren zouden zijn : de Varkens-das , welke een Snuit als een Varken hebben , en goed tot spijsze weezen zou ; de Hondsdas , welke veel overéénkomst met den Hond heeft , doch niet eetbaar zou zijn.

Verder is hier de Otter , welke beschouwd word als half Vleesch en half Visch , en even daarom ook van de Roomfchen , op hunne zogenoemde Vastendagen , gegeten word ; doch dit ontspruit uit onkunde , omdat hij enkel van

Visfchen leeft; waaröm eeten zij dan ook geene Vogels, die van Visch leeven, op zulke dagen? dan — 'er is niets zoo dwaas, of het word van de Roomfche Kerk als echte munt aangenomen.

Ook zijn hier Bonzems; Marters; Egels; tweeërlig foort van Haazen; Konijnen; Wezeltjens van verfchillende verwen, naamlijk: witte, zwarte, vaale en bonte; Land- en Waterrotten; onderscheidene foorten van Muizen, doch eene foort is hier zeldzaam maar des te opmerklijker. Zij is klein, heeft korte voor- en lange achterpooten: loopt of liever springt het meest op de achterpooten, even als de Alpifche Springrot; Mollen, waarönder enkele witten worden gevonden, ook heb ik 'er eenen gezien, welke op den rug zwart, doch niet zoo glansfend als anderen was; de buik was orange-geel en de ftaart zuiver wit. — Hertten en wilde Zwijnen ziet men hier fomtijds ook. —

Men vind hier, in dit Boschächtig land, eene groote menigte van allerlij Vogelen. De geenens, die hier broeiën, en dus in de Majorij als t'huis hooren, zijn de volgende: de Ooiëvaar; Reiger; Roerdomp, welks groep, vooräl des avonds, van de bijgeloovige Roomfchen met fchrik en vrees word aangehoord, omdat zij dit roepen voor het geluid van een Spook houden; de Raaf; Roek; Kraai; Kaauw; Ekfter; Maarkolf of Ekel-äkfter, welke men uitmuntend kan leeren praaten en fluiten, zij is een zeer fchoone Vogel, die zelfs in het wild andere Vogels met zijne ftem

naar-

naarbootst; de Grieto of Strandlooper; de Woud-
 duif; tweeërlj soort van Tortelduiven; de Pa-
 trijs; Kwakkel; Merel; Lijster; Goudlijster of
 Wielewaal, welke eenen verwonderlijk schoonen
 nest, in eenen mik of tusfchen twee takken van
 eenen boom, maakt; de Spreeuw; Kievit; Koe-
 koek, verkeerdlijk voor eenen Roofvogel gehou-
 den, want men verkeert in de Majorij in dien
 dwaazen waan, dat hij drie jaaren lang een
 Koekoek blijft, en dan in eene Smeerle verän-
 dert; de fchoone Hop; groene en graauwe Spech-
 ten; de kleine Specht, die men ook wel Draai-
 of Wendhals noemt; de Kempmaan; Plevier;
 Turcluur of Veldmerel; Leeuwerk; Goudämmer
 of geele Haverkneu, men noemt deeze op fom-
 mige plaatzen in de Majorij ook wel *Schrijver*,
 omdat zijne eitjens met allerlij figuren als be-
 fchreeven zijn; de Rietammer; Nachtegaal;
 Bastaard-nachtegaal; Vink; tweeërlj Goud- of
 Bloedvinken; de Rietvink; Distelvink; Groenink
 of Groenvink; tweeërhande Watersneppen, ook
 wel Hairneppen genoemd; de geele en bonte of
 witte Kwikstaarten; de Huis-Muur-Gier- en
 Oeverzwaluw; de Huis- en Veld- of Boommusch;
 het Ijsvogeltjen, zijnde het fchoonfte van alle
 Vaderlandsche Vogelen. In dit Vogeltjen is op-
 merklijk, dat het onderfte gedeelte van zijnen
 bek langer is dan het bovenfte, dit is, zoo ver
 mij bekend is, van niemand, die hetzelve be-
 fchreeven heeft, opgemerkt; de Roodftaart; het
 Roodborstjen of Roodkeeltjen; het Wandvogeltjen
 of Vliegenvanger; de Kool- of Spiegelmees, deeze

word hier de Bijmees, omdat zij veel op Bijen aast, genoemd; de blaauwe Mees; Kuifmees; Kaas- of Staartmees, die een zeer lief en aartig nestjen bouwt; de Grasmusch; Kneuter of Kodenaar, welke graauw van verwe is, en in het Wild eene bloedroode borst heeft, maar in eene Kooi opgesloten verliest hij, zoodra hij ruit, dezelve; de Wijntapper, welke zich alleen in heiën ophoud; het Sijsjen; Boomkruipertjen en Winterkoningjen. Ook vind men hier een klein graauw Vogeltjen, welks eigenlijken naam mij onbekend is, doch gewoonlijk noemt men hetzelfde in de Majorij het Praatertjen: hetzelfde bootst alle andere kleine Vogeltjens zeer aartig naar, het is zeer vrolijk, en men kan naar hetzelfde verscheidene uren staan luisteren, zonder dat men dezelfde toonen van dit lief beestjen hoort. — Hiervan heeft het zekerlijk zijnen naam van *Praatertjen* ontvangen. — Men treft hier nog meer andere kleine Vogeltjens aan, welker naamen mij niet bekend zijn, want iedere Streek heeft zijne bijzondere soorten van Vogelen; zelfs vind men Dorpen in de Majorij, waarin zich aan de eene zijde Vogeltjens ophouden, welke aan de andere niet gevonden worden.

Onder de Water-vogelen telt men hier: de wilde Eend; de Taling; de Waterhoen en de Meeuw.

Ik heb onder de Roofvogels, die hier broeiën, gevonden: den Ransuil; kleinen Kerkuil en den Oor- of Katuil. Ook houden zich hier de Smeerle of Kremvogel en het Steenvalkjen op. Ik kan

'er

'er nog den Worgër of Scharëkftër, in de Majorij Klapëkftër genoemd, bijvoegen; deeze jaagt, dewijl zij zelf niet groot is, altijd op Musfchen en andere kleine Vogeltjens. — — De Vledermuis is ook eene Majorijfche Inboorlinge, maar — wilt Gij dezelve liever onder de viervoetige Dieren dan onder de Vogelen rekenen, ik heb 'er niets tegen, want zij hoort onder beiden.

Men telt onder de Trekvogels, die in de Majorij geene Jongen teelen: de Kraan; de wilde Zwaan; wilde Gans; Scholfers; bonte Kraaiën; groote zwarte Kraaiën met geele bekken; Houtfneppen en Keepen of roode Vinken. Ook ziet men hier wel eens Arenden; Kuikendieven; Valken; Sperwers en Havikken. — Gij kunt uit dit alles duidlijk zien, mijn Vriend! dat de Majorij zeer veele en zeer fchoone Vogelen oplevert; geen wonder derhalven, dat aldaar Bofchen en Velden altijd weërgalmen door derzelver vrolijk gezang, ja dat het verruklijk is, om in dezelve eene wandeling, vooräl in de Lente bij fchoone heldere morgens, of ook bij warme zomerdagen te onderneemen. —

De Majorij levert ook verfcheidene foorten van lekkere Vifchen op. — Ik heb 'er de volgende gevonden: den Aal en Paling; den Kwabäal; den Snoek, welke 'er fomtijds zeer groot valt; den fchoonen Baars; den Voorn; den Ruisvoorn; den Braasfem; den Blij; den Wind; verfchillende foort van Karpers; den Zeelt; de Goofjens; de Alfes; het lekkere Postjen en de Grundel. Men vind hier nog het Stekelbaarsjen
en

en den Meeräal, deeze worden niet gegeten, maar men gebruikt den laatsten wel als eenen Barometer, wijl men hem in eene flesch met water zeer lang in het leven kan houden, en hij, door zijne bewegingen in dezelve de verandering van het weder aanduid. Hij is ook één dier zeldzaame Visfchen, welke geluid geeven, want als hij uit het water is, of men hem hard aanvat, dan piept hij; het is tevens aanmerkelijk, dat, waar hij zich ophoud, 'er niet veele andere Visfchen gevonden worden, alhoewel hij niet van Visfchen maar enkel van Insecten leeft.

Behalven deeze opgenoemde Visfchen heb ik hier, op enkele plaatzen, een zeer lief en aartig Vischjen aangetroffen, doch de naam is mij onbekend en niemand wist mij denzelven te noemen. Dit Vischjen is naauwlijks twee duimen lang, en ook naauwlijks een vierde van eenen duim breed, de zijden zijn plat en het is omtrent twee lijnen dik; op den rug is het bruin van verw en blinkend, naar den buik, welke wit is, word deeze koleur ligter, en het bruin en wit scheid zich met halfronde vlakjens, bijna zaagswijze, van elkanderen; het heeft glinsterende en mooië oogjens, welke niet op zijde, gelijk in andere Visfchen, van het kopjen maar boven in hetzelfde niet ver van malkanderen staan. Het heeft een eenigzints geboogen kopjen even als een' Ramskop, en zwemt met den mond eenigermaate naar beneden; de rugvin staat midden op den rug, en dus niet het digtst bij den staart, gelijk men dit gewoonlijk in andere Visfchen ziet; de staart,

die

die rond is als de rand van eené halve maan aan de buitenzijde, is even als de vinnen zeer fraai gespikkeld. Met het bloote oog kon ik geene schobben aan dit zeldzaam Vischjen ontdekken. — In de *Aa* en *Dommel* vind men, op rotsachtige plaatzen, de lekkere Rivierkreeftjens, welke in alles, uitgezonderd dat zij kleiner zijn, met de Zeekreeften overéenkomen. —

Men vind verder in de Majorij onder het ge- dierte drieërlj Kikvorschen: den Land- Water- en Boomvorsch, welke laatste zich altijd in Boomen ophoud; Padden; Land- en Waterhagedis- sen en Waterfalamanders. Men ontmoet 'er ook wel eens, doch vooräl in de *Peel*, Slangen en Adders, maar derzelve getal is niet groot, ook zijn zij niet vergiftig, ten minsten is 'er geen voorbeeld van bekend, dat zij ooit iemand be- schadigd hebben. —

Gij ziet hier dan, mijn geächte Vriend! dat de Majorij veele soorten van Dieren oplevert, waarvan de Beschrijving wel een groot Boekdeel zou vullen, en derhalven ziet Gij ook hier be- waarheid, het geen ik U meer dan ééns gezegd heb, dat een kundig Natuurkenner hier zeer veel, ter vermeerdering der Natuurlijke Historie van ons Vaderland, zou kunnen aantreffen. — Laat dit nu genoeg weezen, om eenigzints uwe nieuws- gierigheid te voldoen, want Gij ziet immers, dat ik mijnen tijd in de Majorij niet nutloos of ledig doorgebeuzeld, maar alles aangewend heb, om U dat Land, zoo veel in mijn vermogen was, en mij de tijd vergund heeft, te doen kennen. •

De

De volgende brief zal U iets zeggen van de
voordbrengfelen deezer Landstreek. — Vaarwel!
en denk nu en dan eens aan hem, die zich kan
en mag beroemen, dat hij onveränderlijk zal zijn
uw bestendige

VRIEND.

Naschrift. Men ziet in de Majorij ook veele
Land- en Waterinsecten. Ik wil ze U niet allen
opfommen, maar onder de eersten thands alleen
den *Glimworm* tellen, omdat MARTINET (*)
denkt, dat die nergens in ons Vaderland, als in
Gelderland gevonden word, Hij immers zegt:
„Laat ik den *Glimworm* noemen, die hier in
„*Gelderland* voorkomt, doch elders vruchten-
„loos zal gezocht worden.” — Deeze Geleer-
de heeft onrecht, want ik heb deezen Worm in
menigte in de Majorij gevonden. — Onder de
laatsten noem ik als een bijzonder en zeldzaam
Diertjen, dat Gij kennen moet, den *Hair-* of
Snaarworm. Hij is naauwlijks zoo dik als een
Paarden-hair, en echter meer dan anderhalven
voet lang; hij is bruin van verw, doch in de
Zon geeft hij eenen schoonen weerschijn, be-
staande uit allerhande koleuren. Met het onge-
wapend oog kan men geen onderscheid tuschen
den Kop en Staart ontdekken, want als hij stil
in het water ligt, zou men hem voor een hair-
tjen

(*) *Katechismus der Natuur.* III Deel. Bladz: 113. van den
Tweeden Druk.

tjen aanzien. In zijne beweging is hij zeer snel, en het is verwonderlijk, om de schoone knopen en strikken, waarin hij zich draait, te begluuren; geene menschenhand zou dit zóó juist, zóó kunstig, zóó door elkaër gevlochten kunnen verrigten. — De *Kokerworm* is ook een zeer aartig Diertjen, dewijl het zijn Huisjen, waarmede het zich kan laten drijven of zinken, samenstelt uit stukjens van Biezen of andere Waterplantjens, die het op malkanderen lijmt. Ik heb 'er eenen gezien, wiens Kokertjen of Huisjen zóó net was samengefeld, als of het door den kundigsten Wiskunstenaar was gemaakt; alle stukjens waren kleine Stroohalmtjens, alle even lang, alle even dik; alle even ver van elkanderen. — Eindelijk, om U alle Insecten niet optetellen, vind men hier, vooräl in stillstaande Moerasfige Wateren, tweeërlij *Bloedzuigers*, zwarte en bruin gestreepte; de laatsten houd men, als zij niet gespeend zijn, voor zeer vergiftig, als zij ten minsten iemand bijten, zwelt het ontzaglijk dik op. Zij zijn zeer taai van leven; men kanze, gelijk bekend is, midden doorsnijden, en de beide stukken blijven niet alleen levendig, maar elk groeit weder op nieuw aan, en word weder een nieuwe Bloedzuiger. Zij krijgen levendige jongen, deeze hechten zich aan den buik der Moeder vast, en zuigen dus aan dezelve; dit is weinig bekend. Dit Diertjen, het geen men als een Barometer kan gebruiken, en welks nut in de Cenees' unde overbekend is, was dus eene naauwkeuriger beschouwing dubbel waardig. — —

Zie

Zie zoo! — Dit mag wel een *Post scriptum* heeten, want hij is ten minsten lang genoeg; ik zal 'er dan niets meer bijvoegen, anders zou het Naschrift wel grooter dan de Brief zelf worden, en dit mag immers niet weezen? — Neen! — dit kan niet. — Dus niets meer dan — — Vaarwel! — !! — —

T W I N T I G S T E B R I E F .

WAARDSTE S.....!

Ik heb U nu de meeste, en zeker de voornaamste, Dorpen der Majorij, zo al niet volledig, echter zeker eenigzints leeren kennen. — Gij zijt nu, door mijne voorige en door deeze Reize, in staat gesteld, om al vrij naauwkeurig den aart, het karakter en de levenswijze der Majorijënaars te beoordeelen. — Ik heb U de wilde viervoetige Dieren, de meeste Vogelen en Visfchen opgeteld; nu schiet 'er nog over, dat ik U de Boomen, die hier vallen; de Graanen, die hier geteeld worden, en dus de voordbrengfelen van dit Land voor oogen stel; wen ik dit verricht, en zoo mijne belofte, in mijnen voorigen gedaan, volbragt heb, dan zult Gij geen vreemding meer in de Majorij weezen. — Ontmoet mij nog iets bijzonders, of hoor ik nog iets aanmerklijks, dit zal ik verschuiven tot mijne laatste Brieven.

Be-

Behalven allerlij Vruchtboomen, welke men hier in de Tuinen aantreft, als: den Wijnftok; de Appel- Peeren- Pruimen- Kersfen- Aprikoozen- Perfiken- Moerbezieën- Mispelen- Kornoeljen- Kweepeeren- Okkernooten- Hazelnooten- en Kastanjenboomen; enkele Vijgen- Amandel- en Oranjeappelboomen, vind men hier in het Wild: den gewoonen Eik (*Quercus*); den Veer- of Steenëik (*Robur*); veelerlij foorten van Pijn- en Dennenboomen; den Lorkenboom (*Larix*); den Esch; Els; Olm; Ijp; Mai- en Haagbeuk; Berk; Wilg; wilden Kastanjen-boom (*Castanea Equina*); den Lindenboom; verfchillende foorten van Populieren, als: den gemeenen (*Populus vulgaris*); den zwarten (*Populus nigra*); den Kanadafchen (*Populus Americana*); den Lombardijfchen (*Populus Itala*); den witten of Abeel (*Populus alba*); den Esp of Ratelaar (*Populus tremula*). Men ziet hier ook den wilden Kersfenboom, met lekkere zwarte of ook wel roode Vruchten, en den Hulst (*Ilex aculeata baccifera*). Deeze laatste behoort eer onder de Heestergewasfen, doch ik heb hier al vrij groote Boomen van die foort aange troffen, even daarom reken ik hem ook onder de Boomen, zoo wel als den Ievenboom (*Taxus*), dien men hier al vrij hoog, vooräl op Buitenplaatzen, vind; bij dezelve ziet men ook enkele Oosterfche en Westersche Ahornen (*Platanus Oriëntalis et Occidentalis*) en den Treurwilg (*Salix Oriëntalis flagellis deorsum pulcré pendentibus*). De meesten deezer Boom-foorten worden ook wel

gebruikt tot hak- of akkermaals-hout, het geen men hier gewoonlijk, om de vijf jaaren, tot Takkenbosfchen, Boonenftaaken enz. hakt. —

Voords vind men 'er veelerlij foorten van Heestergewasfen in het Wild. De aanmerklijkften, die eenen Reiziger het meest, wegens het bloeifel, in het oog vallen, zijn: de Vlier (*Sambucus vulgaris*), welks nut in de Geneeskunde overbekend is; de Berberis (*Spina adpendix*); de Gagel (*Myrtus Brabantina* five *Myrica*), welke zeer lekker ruikt, en van welkers Bezieën men Wasch kan maaken; de wilde Hazelnoot (*Corylus sylvestris*), waarvan de vruchten zeer goed, maar ook zeer hard van bast zijn; het Geitenblad (*Periclymenon*); de Jeneverboom (*Juniperus*); de wilde Roos (*Rosa canina*); de Haagdoorn (*Spina alba*); de Slee (*Prunus Sylvestris*); de Alfrank (*Dulcamara*); de Lijsterbezieënboom (*Sorbus*); de wilde Vlier (*Sambucus Sylvestris*); de Brem (*Genista*); de Klimöp (*Hedera*) en zeer veele anderen. — Een vermoeid Reiziger kan hier ook dikwijls zijnen dorst lesfchen en zijne vermoeide krachten verkwikken met Braambezieën (*Rubus Vulgaris*), met Fraam- of Hinnebezieën (*Rubus Ideus*), welke men hier op sommige plaatzen aantreft, als ook met roode en zwarte Aalbezieën, met de lekkere Blaauwbesfen (*Vaccinium*), die in zandige Streeken en Bosfchen groeiën, en de fchaduw beminnen. Ook zag ik hier en daar in het Wild witte en roode Aardbezieën, die uitmuntend van fmaak waren. —

Bij de meeste Huizen der Roomfche Majorijenaars staat de Busboom (*Buxus*). Zij noemen hem verkeerdlijk *Palm*. Deeze word, op Palmzondag gewijd zijnde door den Priester, tot allerlij bijgeloovigheden gebruikt, bij voorbeeld: men steekt op elken Akker een klein Takjen van dien zoogenoemden gewijden Palm, dan is het Graan onfeilbaar beveiligd voor Hagel, Onweêr en alle ongelukken, schoon de ondervinding het veelmaal bevestigd heeft, dat de Hagel, welke meer dan eens ontzaglijke verwoestingen op sommige Dorpen der Majorij heeft aangerigt, geen het minste ontzag heeft voor een klein gewijd Takjen van eenen Busboom. De Duivel, die, volgens het gevoelen der Roomfchen, Donder en Hagel flag verwekt, word alle dag ééne dag ouder en dus ook wijzer, mischien of liever zeker ook onverzaagder; hij heeft ten minsten geenen schrik meer voor het Kruis of voor gewijden Palm. De meeste Roomfchen draagen ook een gewijd Busboomstakjen, als een zeker behoedmiddel, op hunne hoeden.

In de Peeldorpen, waar Turf gegraven word, is zeer weinig Hout, doch op andere Dorpen, vooräl dicht bij 's *Bosch*, heeft men zeer veel Houtgewas en Bosfchen, maar in het Kwartier van *Maasland* treft men geene zwaare Bosfchen aan. — Op de meeste Dorpen brand men *Plaggen*, die boven van de Heide gestoken worden; en de arme Lieden gebruiken ook wel gedroogden *Koedrek* om te branden; op meer dan

één Dorp zag ik denzelven met dat oogmerk verzamelen.

De Graanen, die hier geteeld worden, zijn voornaamlijk: Rog; Boekweit; verschillende foorten van Haver; Eeve (eene foort van zeer ligte Haver, die op zandige gronden, waar andere niet groeiën wil, zeer wel voord wil, en even daarom zeer veel in de dorste Streken van *Kempeland* gezaaid word); men vind 'er minder Gerst; weinig Tarw, Spelt en Gierst. Ik zag in de Majorij een Gewas, *Kermil* aldaar genoemd, hebbende bijna Zaad als Tuinkers, het geen zeer goeden Olie oplevert. Ik vond hier verder: Hennip; Vlas; Spurrie (*Spergula arvensis*), een allergezondst voedfel voor de Koeiën; Knollen; Peeën- of geele Wortelen, waarvan sommige luiden hier eenen zeer lekkeren en gezonden Sijroop bereiden; Knol- en Sloor- of Koolzaad voor Olie; Erweten; roode en witte Koolen, en op eenige Dorpen Hop. Vooräl ziet men hier veelërlij foorten van Aardäppelen, als: ronde, lange, gladde, hobbelige, roode, witte, geele, grijze, bonte, paarfe, zwarte, groote Americaanfche of Voeder-aardäppelen (in de Majorij *Roomfche* of *Varkens-* ook wel *Wilde-*aardäppelen genoemd) en de *Conglomerated* of *Bedfortshire patates*, die men hier *Engelfche* noemt. Elk Majorijënaar, hij zij zoo arm als maar mooglijk is, plant noghands een plekjen met Aardäppelen, want men kan hier dit Gewas veel minder dan het Brood misfen. Eindelijk vond ik op enkele plaatzen de bekende
Schaars-

Schaarsheid- of Mangelwortel (*Beta vulgaris*), waarvan men, behalven dat zij goed voedsel voor de Beesten oplevert, ook Suiker kan bereiden.

In het Wild, vooral op de Heiën, vind men zeer veele schoone Bloemen; de bijzonderste bloem, welke in laagten op de Hei groeit, is de Katoenbloem (*Eriophorum*); jammer is het, dat men dezelve niet gebruikt tot vulsel voor Matrasfen en Kufens; misschien zou zij ook wel goed weezen, om te spinnen. Ik zag ook hier en daar Tijloozen (*Narcissus juncifolius flore luteo*); Struifkruid (*Primula veris*); Lelij van de Dalen (*Lilium convallium*); eene foort van blaauwe Hiafinten, doch zonder reuk (*Hyacinthus juncifolius inodorus*); Maagdenpalm (*Vinca vulgaris*); Zonnedaauw (*Ros solis*); Thijm (*Thymum vulgare*); de Koekoeksbloem (*Lychnis*); Madeliefjens (*Bellis*); den Leeuwenvoet (*Leontopodium*), of zoo als dit bloemtjen bij dwaaze sentimenteel-verliefden genoemd word: *Vergeet mij niet!* naar het Hoogduitsch: *Vergisz mein nicht!* waarin het deezen naam draagt; en eene tallooze menigte anderen.

Onder de Kruiden, die van minder of meer gebruik in de Geneeskunde zijn, telde ik hier: de Klaproos (*Papaver Rhæas*); Kamillen (*Chamomelon*); het Wolkruid (*Verbascum*); het Duizendblad (*Millefolium*); dollé Kervel (*Cicuta*); drie-kleurige Viöoltjens (*Viola jacea sive Trinitatis*), een beproefd middel tegen den Daauwworm der Kinderen; den Aardrook of Duivenkervel (*Fumaria*); het Guichelheil (*Anagallis*); de Water-

kers (*Sisymbrium*); de Kalmus (*Calamus Aromaticus*); het Wormkruid (*Tanacetum*); het Aardveil (*Hedera Terrestris*), benevens nog veele andere foorten.

Zie daar nu, mijn beste S.....! mijne belofte, om U ook de Gewasfen en Voordbrengfelen der Majorij te leeren kennen, volbragt! — En dewijl mij nog eenige dagen, die ik tot mijne Reize beftemd had, overfchieten, zoo wil ik dezelve, hoe zeer mij 's *Bosch* anders ook verveelt, hier nog afflijten. — Mifchien ontmoet mij hier nog iets — mifchien hoor — mifchien ontdek ik in dien tijd nog iets, dat uwe aandacht waardig is; en zo niet — dan ftrekt het mij echter ten zuiver genoeg, dat ik alles aangewend, en al den tijd, dien ik van mijne bezigheden kon afzonderen, befteed heb, om den weetlust en de lofwaardige nieuwsgierigheid van mijnen waarden Vriend (immers zoo veel mijne geringe vermogens toelieten) te voldoen. — Laat intusfchen de lieve hoop, dat wij elkanderen fpoedig zullen wederzien, U niet minder ftreelen, dan zij reeds in voorraad den geen, verheugt, die zich mag onderfchrijven als uwen getrouwften

VRIEND.

EEN-

EEN-EN-TWINTIGSTE BRIEF.

LIEVE VRIEND S.....!

Op mijnen uitftap van hier naar *Oedenrode* enz. wierd mij verhaald, dat men te *Helmond* thands zeer te onvreden is, omdat men aldaar weder de uitgeweekene Brabandsche Geestlijken wil verjaagen; dit word van het Gemeen zeer euwel opgenomen, en het heeft aanleiding gegeven, dat men aldaar verfcheidene fchotschriften heeft aangeplakt. Onder anderen wierd mij het volgende, dat men zeide bij die gelegenheid vervaardigd te weezen, opgegeeven; ik fchreef het terftond af, en geef U hetzelve, zoo als ik het ontvangen heb:

- „ Wee! u, kromme Paapen - jaagers!
- „ Hensch gebroed en menschen - plaagers!
- „ Met uw' aanhang hier beneven,
- „ Zal men loon naar werken geeven.”

Ik zal hier geene aanmerkingen bijvoegen als alleen deeze: — waren die Geestlijke Protestanten, δ ! met hoe veel genoegen zou men dan dezelve vervolgen, dezelve zouden geene fchuilplaats kunnen vinden in de Majorij voor het hol hunner voeten, maar nu, omdat deeze Roomsche

zijn, is het eene misdaad in het oog der Majorijënaars — dan genoeg! — laat mij zwijgen! — !!

Nu wil ik hier weder eenige bijgeloovige zaken, die in de Majorij onder de Roomfchen stand grijpen, laten volgen:

Als iemand gestorven is, word hij in een schoon hemd gekleed; is het een ongetrouwde, dan zet men, ten teken van den maagdelijken staat, eenen krans van bloemen en groene kruiden op zijn hoofd. De reden hiervan is, omdat men dien dwaazen waan voed, dat de mensch, bij de algemeene verrijzing, in hetzelfde gewaad, waarin hij begraven is, zal opstaan. Het zou fchande weezen, als men onder zoó veele milliöenen lelijk of ongekleed voor den dag kwam. — — — Zal 'er dan ook nog hovaardij en fieraad op den jongften der dagen ten passe komen? zal men zich dan ook nog aan de mode, dien algemeenen tijran, flooren? wat denkt Gij, mijn Vriend! — Zeer zeker zal dit, volgens de wanbegrippen der domme Roomfchen, plaats grijpen.

De zoogenoemde St. LUCIA is eene Patronesse tegen den Rooden Loop. Voor eenige jaaren woede deeze Ziekte geweldig op sommige Majorijfche Dorpen. Op eene zekere plaats wierd LUCIA bijzonder als de Beschermheilige geëerd, en evenwel heerschte 'er de Loop. Eene Vrouw van een ander Dorp, waar die Ziekte toen nog niet heerschte, ging uit voorzorg en voorzigtigheid, om toch wel bewaard te weezen, naar de H. LUCIA, haalde eenen rooden zijden St. LUCIA-draad (dit is het eigenlijk bewaarmiddel), en bragt

tevens die Ziekte (ô! welk eene ongelooflijke kracht zat 'er dus in dien draad!) mede, welke zich zeer fchielijk door dat Dorp verspreide, en 'er een zeer groot getal van menschen naar het Graf sleepte. Moest deeze waare gebeurtenis niet een sterk tegengift tegen het domme Bijgeloof weezen, want denklijk, zo deeze Vrouw stilletjens ware t'huis gebleeven, was dat Dorp niet door die Ziekte aangetast — maar — het Bijgeloof laat zich door niets affchrikten, nergens door te rug houden.

Volgens de gedachten der Roomfche Majorijënaars is 'er geen beter middel, om niet van dulle honden gebeeten te worden, dan gewijd brood bij zich te draagen; doch denkt men, dat iemand door eenen dollen hond gebeeten is, dan laat men hem met eenen sleutel, aan St. HUBERTUS toegewijd, voor het hoofd branden, want* het kan op de plaats, waar men gebeeten is, niet baaten, ook trekt de kracht het geheele ligchaam door; het branden met een ander ijzer zou ook niets helpen. Ik heb meer dan eenen hond gezien, dien men met zulken zoogenoemden St. HUBERTS-sleutel voor den kop gebrand had, dan waren zij altijd bevrijd, om door eenen dollen hond gebeeten te worden, of — zo zij al gebeeten worden, worden zij niet raazend. Veelen, die zich verbeelden door eenen dollen hond (hoe veele honden worden niet voor dulle honden gehouden, die echter nooit dol geweest zijn) gebeeten te zijn, doen Bedevaarten naar *St. Huberts-Lil* (een Dorp in *Luikerland* bijzonder aan evengenoemden Heiligen gewijd),

om zich daar te laten branden; worden zij dan niet dol, gelijk natuurlijk volgen moet, als zij van geen en dollen maar van eenen anderen hond, gelijk zulks bijna *altijd* het geval is, gebeeten zijn, dan heeft St. HUBERTUS wonderen verrigt. — Wat dunkt U van dit valsch en onredelijk Bijgeloof? — Wanneer zal men toch eens in de Majorij aan het gezond Verstand hulde bieden? —

Kollen, spooken, heksen, weerwolven en wat dergelijke zotternijën meer zijn, zijn de schrik der Majorijënaars, gelijk ik U in het voorige jaar geschreeven heb. Deeze vrees woont zóó vast bij elken Roomschegezinden, dat zij nimmer kan uitgeroeid worden; zij word den kinderen met den paplepel ingegeven, en veele Priesters vuren, uit snood eigenbelang, dit Bijgeloof aan. Ik heb veelen trachten te overtuigen van de onmogelijkheid der Spooken, zij stemden mij alles toe, en evenwel bleeven zij in hun Bijgeloof. — Waarlijk, mijn Vriend! de oude Heidenen bezaten meer gezond Menschen-verstand dan de hedendaagfche Roomsche Majorij-bewooners. HORATIUS althands spot met zulke zotternijën, zeggende (*):

*Somnia, terrores magicos, miracula, Sagas,
Nocturnos Lemures, portentaque Theſſala rides.*

of op zijn Hollandsch:

„ Be-

(*) Lib: II. Epist: II. Verss. 209, 210.

- „ Belagcht de droomen, die bij nacht het brein doen hollen,
 „ De wond'ren, het gefpook, en 't werk van toverkollen,
 „ Het zweevend Geestenheir, en 't Spooken, dat gefchied
 „ Door de onbekende kracht van het Thesfalifch lied.”

Ik wil hier het een en ander bijvoegen aangaande de Priesters in de Majorij. — 'Er worden onder dezelve braaven gevonden, fchoon dat getal niet zeer groot is. — Gierigheid en inhaaligheid is het hoofdgebrek onder dezelve; twee ftaaltjens wil ik U hiervan opgeeven: De Vrouw van eenen zeer armen Man kwam in de Kraam; het Kind moest gedoopt worden, doch Heeröom wilde het Kind niet Doopen, of hij moest voor zijne moeite (een Priester doet nimmer iets voor niets) eenen fchelling hebben, en die arme Man had geen en duit in de waereld. Wat raad dan? De Man mögt zijn Kind niet ongedoopt laaten, dit was eene Doodzonde, want kwam het zonder Doop te fterven, ach! dan wierd het een Dwaallicht, en was ongelukkig, en echter wilde de onbarmhartige gierige Paap het zonder geld niet Doopen. De arme Man, geen raad meer weetende, ging naar den Leeräar der Hervormden, verhaalde denzelven alles en verzocht hem om het zoo noodige geld; deeze, veel edelmoe- diger dan de gierige Priester, gaf den armen Man niet alleen eenen fchelling, maar zelfs nog daar te boven voor deszelfs Vrouw; de arme Man ging vrolijk heen, gaf aan de inhaaligen Priester het geld, en het Kind wierd gedoopt. — Een tweede waar geval is dit: De Priesters gaan ééns

of

of tweemaal in het jaar bij hunne Gemeente rond, om het geld, dat zij van elk Lidmaat (in de Majorij zegt men *Communicant*) hebben moeten, optehaalen. Een zeker Priester, dien ik U niet noemen wil, kwam bij zulk eene gelegenheid bij eene zeer behoeftige Vrouw, deeze verzekerde hem, dat zij niets had, om hem te geeven; doch hij wierd hieröver zeer te onvreden, zocht zelfs het geheele hutjen door, maar hij vond niets en ging al grommende en knorrende heenen. — Deeze beide Priesters leven nog, mijn Vriend! en wat dunkt U van dezelve? Zijn zulke handelingen niet onvergeeflijk, ja zelfs verfoeilijk? te meer, dewijl deeze beide Snaaken eer onder de meer — dan min-vermoogende luiden moeten gerekend worden. — —

Deeze gierigheid is ook de oorzaak, dat zij den Kinderen zoo vroeg hunne Belijdenis afnemen. Als een Kind twaalf jaaren bereikt heeft, dan word het *Communicant*, en dan moet voor hetzelfde ook jaarlijks aan Heeröom betaald worden. Men vraagt 'er niet naar, of een Kind van dien ouderdom in staat is, om zich juiste begrippen van God en Godsdienst te kunnen vormen. — Ó Neen! maar men rekt op deeze wijze: een Kind van twaalf jaaren *moet* zijn Belijdenis afleggen, dan *betaalt* het alle jaaren zoo of zoo veel. — Hierbij schiet mij iets te binnen, dat ik niet vergeeten moet. Als een Kind zijne les in den Katechismus niet wel geleerd heeft, en het dezelve bij den Priester niet van buiten kan opzeggen, word het door den Priester op zijne knieën

knieën voor het Lieve-Vrouwen-beeld gezet met uitgerekte armen; somtijds geeft hij het ook wel eens in iedere hand eenen steen, en in deeze houding moet het, ten straffe zijner domheid, eenige *Pater-nosters* bidden. Deeze straf noemt men *rekken*. Meer dan eens zag ik deeze straf uitoeffenen.

Nog iets van de Priesters. — Een Man, wiens Vrouw overleeden is, mag Priester worden, zelfs dan wanneer hij Kinderen bij zijne Vrouw verwekt heeft, doch met deeze bepaling: zo zijne Kinderen Zoontjens zijn, kan en mag het geschieden, maar heeft zijne Overleedene Echtgenooten een Dochtertjen gebaard, dan is het hem niet geoorlofd, om Priester te worden. — Is dit niet schrander? Is 'er meer heiligheid in gelegen, wanneer men Vader van een Jongetjen dan van een Meisjen is? dit schijnt zoo te weezen, want waaröm maakt men anders dit onderscheid. Ik beken gaarne, dat ik deeze heiligheid niet kan vatten, de Roomschen echter zijn hierömtrent veel schranderer dan de Geuzen — zelfs schrander tot in het belagchlijke. — — Ik heb een Vers gezien, dat vervaardigd was bij gelegenheid, dat een Man, die getrouwd was geweest, en bij zijne Overleedene Vrouw een Zoontjen had, Priester wierd, en zijne eerste Misse las. Hetzelve is een tijdvers, doch allerrampzaligst. Zie! hier is dat schoone vers:

GIJ ENGELN VAN DEEZE EERSTE MIS
ZINGT NU VERHEUGT GLORIA IN EXCELSIS.

Ten

Ten flotte deezer letteren nog iets over de *Kloppens*. De *Kloppens*, of zoo als zij in de Majorij genoemd worden: *Kweezels*, gaan aldaar nog tegenwoordig in het openbaar in hunne Ordekleeren; dit mag immers, als strijdig tegen de Wetten, niet weezen? doch een Roomfche mag, gelijk ik U meer gezegd heb, thands in dit Land alles van dien aart strafloos verrichten; had een Geus eens een Orde-kleed aan, men zou denzelven zeer fchielijk pakken, maar — het is ook een flecht Land, waarin niemand geen Voorrecht heeft. — — Deeze *Kloppens* zijn over het algemeen de olijkfte Kakelaarfters en Kwaadspreekfters van den ganschen aardbodem; zeer zelden drijft heiligheid haar aan, om dat gewaad aan te nemen. Een *Kloppjen* mag ook trouwen, als zij wil. — Eene rijke Boerin (dit is een waar geval) had zich aan haaren vrijer verloofd, doch 'er kwam toen een ander, dien zij liever tot haaren Man wilde hebben, zij had toen berouw over haare belofte, doch de eerfte wilde haar van dezelve niet ontfiaan; hieröp wierd zij een *Kloppjen*. Haar eerfte vrijer, denkende, dat hij haar nu niet zou kunnen krijgen, trouwde eene andere Vrouw; zij verliet toen haar *Kloppens*-gewaad, en wierd de Vrouw van den tweeden, derhalven was eene voorgewende heiligheid een bedekfel van een voorgenomen bedrog. — Zoo gaat het dikmaals met deeze fijne *Zusjens*, zij zijn zoo heilig niet als zij zich wel vertoonen, ja! het oude fpreekwoord is wel waarheid:

„ Klopjens, Nonnen en Bagijnen

„ Zijn niet zoo heilig, als zij schijnen.”

Wen iemand in de Majorij deeze Zusjens groet of aanspreekt, noemt hij haar altijd *ma Soeur*, op deezen eertitel zijn zij zeer verzot.

Is deeze brief nog niet lang genoeg? — mij dunkt: ja! — dus eindig ik denzelven met de verzekering van onveränderlijke vriendschap.

Ik ben geheel de

U W E.

Post scripta. Ik heb nog een klein plaatsjen over; hetzelve wil ik, om het niet ledig te laaten, met een staaltjen van zeer ver gaande stoutheid, die U gewis verwonderen zal, vervullen. De Majorijſche Vroedvrouwen op het land zijn meest alle Roomsche; zij ontzien zich thands niet, om, als zij eene Hervormde Vrouw verlost hebben, terſtond het Kind, in tegenwoordigheid van de Moeder te Doopen. Hoe ver gaat thands de stoutheid der Roomschen?! Moet Gij niet bijna aan de echtheid van dit verhaal twiſfelen, en evenwel is het zuivere waarheid. — Maar de Doop der Kettters is verdoemd, en zo een Kind ongedoopt ſterft, dan is het eeuwig ongelukkig, daaröm, geloof ik, maatigen zij zich thands dit recht aan; ook mag een Roomsche in de Majorij tegenwoordig doen, wat hij wil, de Geuzen liggen nu aan den band, en zijn blijde als zij 'er met zwijgen afkomen. — — Wen een Hervorm-

vormde zich onderfond, om een Kind van eenen Roomschen te Doopen, hij was zijn leven geen oogenblik zeker.

In zag op deeze Reize ergens (waar? dit is mij ontdacht) eene afbeelding der Drieëenheid. Zij wierd verbeeld door het gedeelte van een menschlijk ligchaam, hebbende één hoofd met drie aangezichten met dit onderschrift: *de Allerheiligste Drievuldigheid —!—*

TWEE-EN-TWINTIGSTE BRIEF.

GEACHTE VRIEND!

Thands is het zeer regenächtig; ik heb geen lust, om mijnen tijd in het Koffiebuis of andere Herbergen nutloos en verveelend af te slijten; wandelen kan ik niet, wil ik droog blijven, derhalven schiet 'er niets overig, als om mij met U te onderhouden, en dat dit mijn grootst genoegen is, daarvan strekken mijne voorige Brieven ten bewijze. Ik blijf deezen namiddag en avond op mijne Kamer, en wil U nu eenen langen brief schrijven, maar — ik ben thands niet zeer opgeruimd, derhalven zal deeze brief ook geen der besten weezen. Ik zal U tegenwoordig zóó schrijven, en de zaaken zóó opgeeven, als mij dezelve in gedachten komen, want het is mij nu
niet

niet mogelijk, om alles ordelijk op elkanderen te laten volgen.

Hoe meer ik, mijn Vriend! den Godsdienst der Roomfchen in de Majorij befchouw, hoe naauwkeuriger ik denzelven naargaa, hoe meer ik in het gevoelen verfterkt word, dat dezelve niets van het Christendom dan den naam bezit. Zij gelooven, dat 'er eek God is, doch zij zijn niet in staat, om één eenig voldoende bewijs, dit weet ik bij ondervinding, voor het bestaan van een Opperwezen aan te voeren. Alle hunne Godgeleerde kunde bestaat hierin, dat zij het *Pater-noster*, *Ave-MARIA*, *het Geloof* en de *tien Geboden*, zoo als die in hunne Kerk geleerd worden, van buiten kennen. Nimmer leezen zij den Bijbel; echter zijn 'er eenige, die, als zij eene vertaaling der *Vulgata* kunnen krijgen, denzelven nu en dan eens in handen vatten. Ik bezit thands eenen Bijbel van LIESVELD, en wel den besten druk van het jaar 1542 (*); deeze wierd mij van eenen Roomfchen, bij wien ik hem gevallig zag, ten gefchenke gegeven, om dat ik hem toonde, dat in denzelven het flot van het allervolmaaktfte Gebed gevonden wierd; hij wilde zulk eenen Ketterfchen Bijbel nu niet langer houden, maar zou denzelven hebben verbrand, als ik denzelven niet mede genomen had. Ik zal hem tot eene gedachtenis bewaaren. — Al hun Godsdienst bestaat in het uitwendige; doch wen ik
juist

(*) J. le LONG, *Boekzaal der Nederduitfche Bijbel*. Bladz. 566, 567.

juist zal spreken, dan moet ik zeggen: „ Een
 „ Roomfche in de Majorij bezit in het geheel
 „ *geenen* Godsdienst, want het is bij mij eene
 „ voldongen zaak, dat 'er in het hart geen Gods-
 „ dienst kan plaats hebben, als het verstand
 „ geene Godgeleerde kundigheden bezit. De
 „ Godsdienst van het hart moet ook de Gods-
 „ dienst van het verstand wezen.” — —

Uit het volgende blijkt, hoe onkundig zij in den
 Godsdienst zijn: Toen de Hanoverfche Troupes
 zich in 1794 eenige weken in de Majorij op-
 hielden, en alle morgen in het openbaar hun
 gemeenschaplijk gebed, ja alle Zondagen hunne
 Godsverëering, volgens een allerloflijkst gebruik,
 plegtig en met diepen eerbied voor het Wezen
 aller Wezens bezielde, onder den blooten Hemel
 verrigteden, waren 'er veele Roomfchen, die,
 der Hoogduitsche taal onkundig, en de Liederen
 voor Roomfche Kerk-gezangen houdende, dan
 ook knielden, en niet naar de Misse gingen (het
 verzuimen van het hooren der Misse op eenen
 Zondag is eene zwaare zonde), wjl zij meenden,
 dat de Hanoverfchen Misse hielden. — Met
 één woord: — Nergens vind men dommer
 Menschen in den Godsdienst, dan in de Majorij,
 ook ken ik geenen flechteren Godsdienst dan
 den Roomfchen, vooräl in die Landstreek — ja!
 als men de domheid, dweepzucht, bijgeloof en
 vervolging, zoo als ik U die, naar waarheid,
 in mijne voorige en deeze Reize gefchetst heb,
 overweegt, dan mag men wel met eenen onge-
 noem-

noemden Schrijver (*) zeggen: „ In de daad, in-
 „ dien onze keuze zich moest bepaalen of tot
 „ *Paaperij* of tot *Deïsterij*, wij zouden, zon-
 „ der in twijfel te hangen, de laatste kiezen,
 „ als onëindig min ontëerend voor God, en min
 „ nadeelig voor het Menschdom. — ” Welk een
 beschaamend getuigenis voor elken Roomsche-
 zinden! en evenwel moeten wij vraagen: *Spreekt*
die man geene zuivere waarheid?? — ? —

De haat en vervolgzucht der Roomschen vloeit
 voort uit hunne Leer, en de Priesters vuuren de-
 zelve ten sterksten aan. Ik las eens (en deeze
 woorden vergeet ik nimmer), in den kleinen
 Latijnschen Katechismus van den Jesuit P. CANI-
 SIUS, op de vraag: *Wie van de Kerk* (ik geef U
 hier alleen mijne vertaaling) *geheel verwijderd zijn?*
 het volgend antwoord: *Voorëerst de Jooden en*
alle Ongeloovigen, ook die van het Geloof afvallen;
ten tweeden de Kettters enz. Hier bedoelt hij
 ongetwijfeld de Protestanten, en in het slot van
 dat zelfde antwoord zegt hij: *Welke alle van het*
ligchaam van Christus, de Kerk, afgescheiden en
vervreemd zijn, en derhalven van het geestlijk leven
en de zaligheid beroofd, en aan den duivel en
den eeuwigen dood onderworpen blijven, ten zij
zij zich bekeeren. Alle deeze moeten van de Ka-
tholijken gemijd worden; maar vooräl moeten de
Kettters en Scheurmaakers, niet anders dan aller-
gevaarlijkste pesten (pestes exitiales), geschuwd
 en

(*) *Algemeene Vaderl. Letteroeffeningen voor 1794. Mengel-*
werk. Bladz. 6.

en vervloekt worden (*). Deze Jefuitifche Katechismus word van alle Roomfchen voor een echt en regtzinnig Boek gehouden , dus is de Leer , in hetzelfde vervat , ook de Leer der Roomfche Kerk. — Niet zeer lang geleden , nog in dit jaar , hoorde ik even deeze zelfde affchuwlijke Leer door eenen Priester in *Rotterdam* , in het openbaar op den Kandel verkondigen. Hij vervloekte alle Jooden , Heidenen , Turken , Ketteren en Scheurmaakers , wees alle dezelve regelregt naar de Hel , en waarfchuwde zijne Gemeente zeer ernftig , om allen omgang met dezelve te vermijden. — Is het geene fchande voor hun , die zich beroemen , dat zij alleen waare Christenen zijn , om op zulk eene wijze den fchoonen Godsdienst van den menschlievenden JESUS te misbruiken ? — Zou men dit wel verwachten op het einde van deeze zoo verlichte (gelijk men het noemt) agttiende Eeuw ? — Hoe kan het Gemeen verdraagzaam handelen , als zijne Leeräars zelfs zóó fterk de onverdraagzaamheid voordplanten ? — Maar laat ik zwijgen , ik mogt eens te veel fchrijven — dan — dit mag ik 'er evenwel wel bij voegen , dat HALLER gelijk heeft , als hij zegt (†) :

Was böses ist gefchehn , das nicht ein Priester that!

Want indien de Priesters in de Majorij alles in
het

(*) Edit: Coloniënsis 1760. Pag. 6.

(†) *Versuch Schweitzerischer Gedichte. Seite 65.*

het werk hadden gesteld, om liefde en verdraagzaamheid voort te planten, nooit waren dan aldaar zulke zaaken, als ik U getekend heb, voorgevallen, dus blijft het gezegde van HALLER ook daar bevestigd:

„ Geen kwaad geschied 'er ooit, dat niet een Priester deed! ”

Zijn de Priesters in de Majorij over het algemeen (de goeden uitgezonderd) vervolgzuchtig, hunne Leeken zijn het niet minder, en dit moet van zelfs volgen, want het een vloeit uit het andere voort. — Het volgend staaltjen strekke hier ten bewijze, dat men alles in het werk stelt, om de Geuzen in dit Land te vervolgen: — Alle Schoolmeesters hebben op elk Dorp, boven hunne gewoone bezolding, zes-en-dertig Guldens, dit noemt men het *Corporeel*, dat is: Geld voor zoogenoemde Corporeele diensten, als bij voorbeeld: het opwinden van het Uurwerk; het smee-ren van hetzelfde als ook van de Klokken; het openen der Kerk; het schoonhouden van Vloer, Banken, enz., maar op veele Dorpen heeft men dit geld den armen Hervormden Schoolmeesters, zonder recht of redenen, ontnomen; Roomsche Schoolmonarchen integendeel genieten dit geld zeer gerust en ongestoord, zonder dat men hetzelfde hun eenigzints betwist. — Moogen Geuzen dit geld niet genieten, dan immers zeker ook geen Paapschen. — — Welk een haatlijk verschil derhalven —! Hoe is het mogelijk, dat

men zoo partijdig kan handelen?! — doch als men eenen Geus iets onttrekken kan, al komt het hem nog zoo billijk toe, dit is eene deugd, en men verdient hierdoor, gelijk ik verscheidene Roomschen heb hooren zeggen, eenen Stoel in den Hemel. — Kan men door onrechtvaardigheid ook den Hemel verdienen? — Wist Gij dit wel, mijn waarde S.....!

De Ambtenaaren van den Hervormden Godsdienst in de Majorij zijn ook zeer te beklagen; men zoekt denzelven op allerlij wijzen den voet dwars te zetten. In voorige tijden heeft men zeer sterk over de onderdrukking, den Majorijënaars, door de Ambtenaars aldaar, aangedaan, geschreeuwd; het is zeer wel mogelijk, dat dit plaats kan gehad hebben, doch alle zijn zeker niet schuldig aan Volks-verdrukking, ó neen! want 'er zijn veele braaven onder; maar men moet iets voorwenden, om Geuze-Ambtenaars kwijt te raaken. — Ik voor mij zou nimmer ergens, en zeker in de Majorij niet, een Ambt verkiezen. — Zoo dikwerf ik mij de Majorijfche Geuze-Ambtenaaren voorstel; zoo dikmaals ik mij herinner, dat veelen hunner wezenlijk nut aan hunne Inwooners hebben toegebracht; ja! zoo dikwijls ik den haat, dien de Roomschen, *enkel uit verschil* van Godsdienst, hun toedraagen, hier mede vergelijk, dan denk ik altijd aan de woorden van JOOST *van VONDEL* (*):

„ Die

(*) *Palamedes*. Bladz: 1.

„ Die zorgt, en waakt, en slaapt, en ploegt, en zwoegt en zweet
 „ Ten oirbaar van het land, een lastig Ambt bekleed,
 „ En waant de menschen aan zijn' vroomheid te verbinden,
 „ Zal zich te jammerlijk in 't eind bedroogen vinden
 „ Van 't wispeltuurig volk, dat, veel te los van hoofd,
 „ Genooten dienst vergeet, en 't ergste liefst geloof."

en dan zeg ik met OVIDIUS (*):

*Crede mihi, bene qui latuit, bene vixit: et intra
 Fortunam debet quisque manere suam.*

Wanneer de Roomschen in de Majorij deze woorden van dien Heiden zich eigen maakten, nimmer zouden zij dan naar Ambten staan, nimmer dezelve den Hervormden ontrukken, ja! dan had men thands op sommige Dorpen geene Schoenlappers, Weevers, enz. tot Drogen en andere Ambten aangesteld. — Is het geene groote schande, dat een Heiden beter denkt dan zij, die zich alleen Christenen noemen? Hoe veel konden hen, vooräl deze laatste, woorden van OVIDIUS: *dat ieder in zijnen kring moet blijven!* leeren; indien zij dezelve in acht namen, dan zouden zeker zulke Luiden, die niet voor die Posten berekend zijn, nimmer Ambten, als iets begeerlijks, gezocht hebben; maar — dat was in dien tijd, toen waren 'er ook nog geene verdoemde Geuzen. — Hoor, mijn Vriend! Snood eigen-

(*) *Tristium. Lib. III. Eleg. IV. Verss. 25, 26.*

eigenbelang en haatlijke Godsdienst-haat speelen hierin alleen de rol, en anders niets. — — —

De Majorijfche Boeren zijn, over het algemeen, zeer inhaalig en geweldig op eigen voordeel gezet; zij zijn ook zeer doortrapt in hunne zaken, naamlijk om iets te koopen of te verkoo- pen, zelfs zijn zij in sommige opzigten zeer be- drieglijk, hiervan vind men in de Majorij dit spreekwoord: *Al wie eenen Boer bedriegen wil, die moet eenen Boer mede brengen.* — Ook valt op het karakter en deugd der Majorijfche Boe- ren niet veel te roemen; even daarom treft men in dat Land ook het volgend gezegde aan, het geen ik echter in zijne waarde laat, voor het geen het is:

„ Een Boer is maar een Beest, hij gaat met Beesten om;

„ Al wat geen Beest en is, is hem niet weltekome.”

Gij ziet hieruit, dat onder de Majorijënaars de Boeren, reeds van oude tijden her, het slechtste karakter bezeten hebben; men zegt ten minsten in dit Land, als men eenen slechten mensch wil aanduiden: *het is maar een Boer.* Ik denk echter, dat men hier eene uitzondering dient te maaken, schoon dit ook zeker is, dat men in de Majorij weinig goeds van eenen Boer wil gezegd hebben. — Men zegt ook, dat de Majorijfche Boeren, toen zij in 1794 met de Franschen en andere troupes moesten rijden, overal, waar zij kwamen, de grootste Boeren-plaagers waren.

Als

Als iets bijzonders voeg ik hier nog bij , dat men in de Majorij weinig kreupelen , verminkten of gebogchelden aantreft ; ook zag ik 'er weinig scheelen , en ik heb 'er geenen eenen ontmoet , die stikziende was. Dit alles vloeit voort uit natuurlijke oorzaaken , veel te lang , om dezelve thands aan U op te geeven , die Gij echter gemaklijk kunt beredeneeren ; ik zou derhalven overtollige moeiten aanwenden met U iets te willen schetzen , het geen U veel beter dan mij bekend is. Dit is ook zeker , dat ik in de Steden : 's Bosch , Helmond en Eindhoven , als ook op die Dorpen , waar veele Ambachtslieden woonen , de meeste mismaakte menschen gezien heb. — Ook hiervan kan men natuurlijke redenen geeven. —

Hier hebt Gij nu weder eenen brief , en wel eenen brief in die orde geschreeven , zoo als mij de zaaken door de hersenen vloogen. Neem hem dan , zoo als hij is , en geloof , dat ik altijd ben uw onveränderlijke en oprechte

VRIEND.

DRIE-EN-TWINTIGSTE BRIEF.

HOOGGESCHATTE VRIEND!

Misfchien is deeze de laatste brief, dien Gij van mij uit deeze Stad ontvangen zult, misfchien volgt 'er nog één, dit zal afhangen naar maate ik mij hier langer of korter ophoude, want morgen of overmorgen denk ik te vertrekken, veeligt blijf ik nog wel eenen dag langer. In deeze letteren zal ik U het een en ander opgeeven, waarömtrent ik in mijne voorige Reize gedwaald heb; dit afgehandeld zijnde, fchrijf ik ook nog over wat anders.

Het oudfte Huis deezer Stad is niet het *Gewand-huis*, maar een ander het *Haazewindjen* genoemd. Het *Gewand-* of *Laken-huis* (het Hoogduitsch woord *Gewand* betekent *Laken* ook een *Kleed*) is zeer oud, en wierd geflicht, om in hetzelve wolle Lakenen te verkoopen; niemand, wie hij ook ware, Man of Wijf, Klerk of Leek mogt eenige wolle Lakenen binnen 's *Bosch* koo-
pen of verkoopen als in dit Huis, op ftraffe van eene zwaare boete, gelijk blijkt uit het Handvest van Hertog JAN III, *ghegeven tot Brusfel des Sondaeghs nae die Octaven van Derthiendagh in den jaere ons Heeren 1329.* — Ik heb hier derhalven eenen misflag begaan, noemende dit
Huis

Huis het *oudste* deezer Stad. Het *Haazewindjen*, een Huis niet ver van het Gewandhuis gelegen, is eigenlijk het oudste gebouw van 's *Bosch*. Dit Huis zou door de oude Hertogen, reeds vóór de stichting der Stad, voor hunne Jaagers en Honden, welke zich hier in den Jagttijd ophielden, gebouwd wezen. Dit gebouw verraad eenen zeer hoogen ouderdom. Boven deszelfs Deur ziet men nog eenen Windhond uitgebijtd, hiervan, of liever omdat het voor een Jagt- of Honden-huis gebruikt wierd, heeft het zijnen naam ontvangen. Mij wierd, bij gelegenheid, dat men mij de oudheid van dit Huis aantoonde, het volgend geval verhaald: De Jaagers van den Hertog kwamen eens, terwijl hunne Honden al te hittig het Wild vervolgden, in het gebied van den Graaf van *Megen*; zij wierden daarop door de Jaagers van den Graaf overvallen, zwaar gekwetst en de Honden doodgeslagen; dit laatste nam de Hertog zoo euvel op, dat hij den Graaf de volgende boete oplegde: de gedoode Honden moesten met de achterste Pooten worden opgehangen, en dan moest de Graaf dezelve zóó lang met Koorn laten overstorten, tot zij geheel met Graan bedekt waren; het Koorn was eene schaêvergoeding voor de doode Honden; aan dit vonnis, aan deeze boete moest de Graaf van *Megen* zich onderwerpen. — Was dit geene bijzondere wijze van boete opleggen? — —

GISEBERTUS MASIUS is de laatste Bisfchop van 's *Bosch* niet geweest, gelijk mij verkeerd bericht was, en ik U dus ook in mijne voorige Reize verkeerd

ge-

geschreeven heb. — MASIUS was de vierde Bis-
schop deezer Stad, de Eerste Bisshop FRAN-
CISCUS SONNIUS wierd in 1562. hier aangesteld.
MASIUS stierf in het jaar 1614. Onder zijn
Beeld, op zijne Tombe, leest men het volgend
Latijnsch Graffschrift:

OMNIA MORS ÆQUAT.

HIC IACET

QUEM BOMMELIA MUNDO PROTULIT

DUCIS-SYLVA INFULA EXCEPIT

MORS VIRTUTIBUS CANISQUE AUCTUM INTERCEPIT

QUID HIC TRIUMPHAS GERMANA SOMNI

ILLE TIBI REDDIDIT QUOD DEBUIT

ET QUOD NON DEBUIT

IN PATRIAM TRANSTULIT.

G. MASIUS was een geleerd Man, maar tevens
bitter Paapsch en vervolgziek. — Hij hield eene
Redevoering over de noodzaaklijkheid van het
lezen der H. Schrift; deeze Redevoering, een
stuk, dat zeer zeldzaam maar der leezing over-
waardig is, wierd in 1630. overgezet en gedrukt.
Zijne onverdraagzaamheid blijkt uit het volgend
geval: Eene oude Vrouw van tagtig jaaren, die
agttien jaaren eene Hervormde Lidmaate geweest
was, wierd ziek; MASIUS hoorde dit, ging naar
haar toe, en wilde haar den gewijden Ouwel toe-
dienen; zij weigerde dien, en stierf: hieröp liet
hij het Lijk van het Bed rukken, den Dorpel
opgraaven, hetzelve 'er onder doorhaalen, naar
de Markt sleepen, en eindelijk in eenen kuil onder
de

de Galg smijten. — Zou men dit wel van eenen Bisfchop, die het leezen van den Bijbel aanprees, verwacht hebben. — ? — Al' het overige, dat ik U van deezen Bisfchop gefchreeven heb, is waarheid, uitgenomen het geen ik omtrent het Kasteel van *Geldorp* gemeld heb, dat hij zich aldaar, bij den overgang van 's *Bosch* in 1629, in ftilte zou opgehouden hebben, dit zal dus t'huis gebragt moeten worden op den zesden Bisfchop dier Stad: M. van OPHOVEN, deeze leefde in dien tijd. Toen deeze Stad aan de Staaten der Veréénigde Nederlanden overging, moesten alle Geestlijke Mansperfoonen dezelve binnen twee maanden verlaaten; dit steunde op den tweeden Artikel van het gemaakt verdrag tusschen den Prins FREDRIK HENRIK, en de Geestlijkheid, Magiftraat en Burgerij van de Stad 's *Hertogenbosch*, dus luid dezelve: „ En dat alle Geestlijke en Religieufe Mansperfonen zullen uit de Stad vertrekken binnen den tijd van twee maanden, mits middeler tijd zich gedraagende naar de Plakkaaten van den Lande, en zullen met zich moogen neemen hunne Meubilen, Beelden, Schilderijën en andere Kerklijke Ornamenten.” — Zoo dat naar alle waarschijnlijkheid, indien het waar is, dat op het Kasteel van *Geldorp* zich een Bisfchop in ftilte heeft opgehouden, dit op M. van OPHOVEN moet toegepast worden. Ik voeg hier, als in het voorbijgaan, nog bij: dat dit Kasteel zeer veel geleden heeft door de verwoestingen van den befaamden MARTEN van ROSSEM. De Geldorpenaars kunnen nog hunnen verfoeilijken

ken Godsdienst-haat niet verbergen, wyl zij nog geduurig in dit jaar den Eerdienst der Hervormden hebben trachten te stooren, en nog dikwijls, onder het Prediken, met steenen door de Glazen smijten. —

Hier hebt Gij nu die zaaken, waarömtrent ik in het voorleden jaar, wegens het verkeerd bericht, dat men mij mededeelde, gefeild heb. — Nu nog over wat anders.

De Aardrijkskundige G. MERCATOR (*) wil, dat de Majorijënaars een overblijffel zouden weezen van de oude *Advatikers*, waarvan JULIUS CÆSAR dikwijls in zijne Schriften gewaagt; anderen verstaan door de *Advatikers* de toenmaalige bewooners van het Graaffchap *Namen* of *Namur*. Dit laatste gevoelen schijnt mij verre weg het waarschijnlijkste te weezen.

's *Hertogenbosch* zou in het jaar 1184 door den Hertog GODFRIED III, bijgenoemd: *in de Wieg* geficht weezen (†). Hij was Vader van Hertog HENRIK I, en overleed in het jaar 1187. — Een zeer slecht Latijnsch tijdschrift, zijnde van deezzen inhoud:

CODEFRIDVS DVX E SILVA FECIT OPPIDVM.

schijnt

(*) *Atlantis* Pag: 204.

(†) J. VAN OUDENHOVEN, *Beschrijvinge van de Stadt 's Hertogenbosche*. Bl: 2 en 7. J. L. GODFRIED, *Historische Chronijk*. I. Deel. Bl: 1142. F. M. JANIÇON, *de Republiek der Verléénigde Nederlanden*. Deel III. Bl: 120. *Histoire Generale des Pais-bas*. Tom. I. Page 240. edit a Brusvelles 1743. J. F. MARTINET, *Historie der Waereld*. VIII. Deel. Bl: 45. en zijn *Verléénigd Nederland*. Bl: 45.

schijnt ook te willen aanduiden , dat GODEFRIDUS III , Hertog van *Braband* , in 1184 deeze Stad gesticht heeft.

In deeze Stad is alles nog op den ouden voet als in het voorgaande jaar ; ik zag of hoorde 'er niets bijzonders , als dat de Roomschen nog geweldig woelen omtrent de groote of St. JANSKERK. — In dit jaar heeft de Regeering deezer Stad de Vuchter-Binnenpoort , of zoogenoemde Rariteit- en Kunstkamer , laten afbreken ; dit geeft een ruim gezigt , maar ik zou , zo het aan mij gestaan had , dezelve gelaaten hebben. Men heeft de zeldzaamheden op dezelve gedeeltelijk weg gesmeeten , doch de beste heeft men 'er laaten uitzoeken en bewaaren. Men zag sommige aartige zaaken op dezelve , echter ook veele nietswaardige dingen , die 'er nooit geweest zijn , als bij voorbeeld : De Beurs en het Wensch-hoedjen van FORTUNATUS ; den Blaasbalg van Doctor FAUSTUS , en dergelijke Prullen meer. Veel beter moesten de Maliënkollers van BREAUTÉ en LEKERBEETJEN benevens hunne Pistoolen , als ook de Sporen van MARTEN *van Rossem* enz. bevallen. — Het is maar jammer , dat men in het verzamelen dier zeldzaamheden niet naauwkeuriger geweest is , en ook dat alles niet beter bewaard en onderhouden is geworden. —

De Majorijënaars hebben het Voorrecht , het geen alle Brabanders bezitten , dat naamlijk aan hun door de oude Hertogen vergund is , om met Honden en Valken , zelfs tot voor de Poorten van *Antwerpen* te moogen jaagen , dit noemt men hier

gewoonlijk: *hair met hair en veder met veder vangen*. In de *Blijde Inkomsten* van MARIA Hertogin van *Bourgondien*, *Braband* enz. leest men Art. 59 onder andere het volgende, waaruit men zien kan, dat alle *geboorene* Brabanders, en derhalven ook de Majorijënaars dit recht bezitten:

„ Dat elcken Man jaghen mach Haesen ende
 „ Vosfen alle Brabandt door sonder callengieren,
 „ ende desghelijcx Conijnen buiten vrijen Warande,
 „ ende oock met Voghelen overal vliegghen sonder
 „ callengieren, ende daertoe oock vanghen met
 „ netten, Musfen, Vincken, Leeuwerken, Snep-
 „ pen, Pleivieren, Swaluwen, Quackelen ende
 „ dierghelijcke, ende oock Endt-voghelen ofte
 „ Watervoghelen schieten.” — Deeze Voorrech-
 ten zijn in de Majorij altijd en ook nog onder-
 houden. — Ieder, die wil, jaagt overäl met
 Windhonden en Valken; doch dit laatste vermaak
 is wat duur, en word even daarom zeer weinig
 gebruikt.

Eindelijk en ten laatsten moet ik dit nog bij
 deezen brief bijvoegen. — Nergens heeft men
 zoo gewoeld als in de Majorij, niemand heeft
 ook meer zijn best gedaan, om den Leeräaren
 der Hervormden hunne bezolding te ontnemen,
 dan de Majorijënaars, en men is hierin ook zóó
 wel geslaagd, dat die ongelukkige Lieden, na een
 groot jaar (dan zijn de drie jaaren, door de
 Staatsregeling bepaald immers ten einde) niets
 meer van het Land trekken. — Is dit wel
 billijk? Hebben de Majorijsche Predikanten niet
 het grootste recht op hunne jaarwedde? Zijn zij
 niet

niet voor hun geheel leven aangesteld? Moest dit verdrag dus niet gehouden worden? Had men hen, ten minsten hun geheel leven lang, dat Voorrecht niet moeten laten genieten? Heeft men niet veel menschlievender gehandeld met de Roomsche Geestlijken? Liet men hun hunne inkomsten niet behouden ook na den overgang van 's *Bosch*? —

o ja!! — Ik vind onder de stukken, die, bij het verdrag van de overgave van 's *Hertogenbosch*, den 14 September 1629 getekend, toegestaan zijn aan de Roomschen, het volgende, Art. 3 en 4.:

„ Dezelve Geestlijke en Religieuze Perfoonen
 „ zullen genieten *hun leven lang geduurende*, alle
 „ de inkomen en vruchten van hunlieder goede-
 „ ren, gelegen op Plaatzten, waar men Con-
 „ tributie betaalt. — Alle Nonnen en Geestlijke
 „ Vrouwperfoonen zullen binnen de Stad moo-
 „ gen blijven, en *haar leven lang* gealimenteerd
 „ worden uit den inkomen van haare respective
 „ Conventsgoederen.” — Had men ook op
 deze wijze met de Hervormde Leeräaren in de
 Majorij gehandeld, o! hoe zouden zich deze
 ongelukkige luiden verheugd hebben, daar zij nu
 integendeel zitten te zuchten, en met benaauwde
 harten hun aanstaande lot ten gemoete zien, want
 hunne kleine Gemeenten kunnen hen niet onder-
 houden. — Moet dan de Hervormde Gods-
 dienst in deeze Gewesten geheel uitgeroeid wor-
 den? Is dit niet de wensch van *alle* Roomsche
 Majorijenaars? Hebben zij dit niet dikwijls met
woorden en daaden, waar zij maar konden, ge-

toond?? — Meer wil ik U thands niet vraagen, mijn Vriend! —

Nu weet ik voor het tegenwoordige bij deezen brief niets meer bij te voegen, ik kan mij ten minsten op dit oogenblik niets meer herinneren. — Straks, zoodra ik mij gekleed heb, loop ik den Wal nog eens rond, dan gaa ik eeten, en na het middagmaal, zo het weder zich schikken wil, gaa ik naar *Vucht* een kopjen Thee drinken; deezen avond breng ik in het Koffiehuis door, want ik moet de Bosfchenaars nog eens hooren praaten en zien speelen. Zie daar! nu weet Gij, wat uw Vriend heden doen zal. — Overmorgen vertrek ik zeker van hier, en morgen krijgt Gij den laatsten brief van mij, zo ik heden nog wat ontdek, anders is deeze de laatste. — Ik ben hartlijk blijde, dat ik deeze Reize door de Majorij weder zoo gelukkig ten einde gebragt heb. Dezelve heeft mij veel genoegens verschafft, en nog grooter zou dat genoegens geweest zijn, wen ik had moogen ondervinden, dat in de Majorij thands meer verdraagzaamheid dan in het voorleden jaar woonde, maar helaas! alles is hieromtrent nog hetzelfde en in veele stukken nog erger. Dezelfde Domheid, Bijgeloof, Dweepzucht, Godsdienst-haat, Vervolging enz. heerscht 'er nog even sterk, en zij zullen 'er wel altijd voorduuren; nimmer komt hierin eenige verandering, of 'er moet een Wonderwerk geschieden. — Doch geduld! — Ik moet deezen brief digt maaken, want oogenbliklijk rijdt de Post af. — Binnen
wei-

weinige dagen ben ik bij U, binnen weinige dagen verzeker ik U in perfoon, dat Gij in mij nog denzelfden oprechten Vriend kunt beschouwen, die ik altijd voor U geweest ben, ja! dat niets eenige verändering kan of zal baaren in het hart van hem, die zich onderschrijft geheel den

U W E N.

VIER-ENTWINTIGSTE BRIEF.

ALLERBESTE VRIEND!

Zie daar den laatsten brief, dien Gij van mij uit deeze Stad ontvangen zult. — Ik wil derhalven een gedeelte van deezen nacht, hoe gaarne ik anders ook vroeg naar bed gaa, besteeden, met aan U te schrijven, en ik wil mij niet eeter rust begeeven, voor ik deezen brief voltooid heb, want ik kan morgen, gelijk men zegt, een gat in den dag slaapen, omdat ik dan niets meer te doen, niets meer te bekijken heb. Overmorgen vertrek ik van hier. —

Toen ik heden morgen een gedeelte van den Wal had rond gewandeld, begaf ik mij naar de St. JANS-kerk, om dat prachtig en trotsch gebouw voor het laatst te bekijken, onder het beschouwen van deeze Kerk, zeide ik bij mij zelve: „Trotsch gevaarte! prachtige Muuren!!....

L 2

„ Zou

„ Zouden zij, die U gesticht hebben, wel gedacht
 „ hebben: dat uitwendige luister meer het hart van
 „ den Godsdienst aftrekt, dan tot denzelven heên
 „ lokt? Kenden zij wel die gulde les, om God in geest
 „ en waarheid te dienen? Ongelukkige dagen!
 „ waarin men meer op grootsche gebouwen acht
 „ sloeg, om dezelve ter eere van de Heiligen te
 „ versieren, dan om den eenvoudigen Godsdienst
 „ van JESUS zuiver te belijden en te betrach-
 „ ten! — Gelukkig!! deeze dagen zijn voor een
 „ groot gedeelte der Christenen reeds niet meer!!
 „ Zij zijn voorbij! — ô dat zij dan ook nim-
 „ mer, hoe zeer men hier ook woelen mooge, we-
 „ derkeeren!!” Hieröp begaf ik mij naar mijne
 Herberg, hield mijn middagmaal en wandelde,
 na het eeten, naar *Vucht*.

Het eerste, dat ik hier deed, was, dat ik nog
 eens met alle oplettendheid de ruïne van den too-
 ren deezer plaats beschouwde. Ik bekeek hem
 van alle kanten, en moest MARTINET (*) van
 harten toestemmen, als hij deezen tooren telt
 onder de schoonsten van ons Vaderland, en van
 denzelven zegt: „ dat de tooren van het Dorp
 „ *Vucht* bij 's *Hertogenbosch*, hoewel zonder spits,
 „ in gaave muuren de meesten, zo niet allen
 „ overtreft.” — Vervolgens dronk ik een kop-
 jen Thee, hebbende uit mijne Herberg een uit-
 muntend gezigt over den Steenweg naar *Bokstel*.
 Zoo ver mijne oogen zien konden, zag ik op
 dee-

(*) *Historie der Waereld*. VIII. Deel. Bl. 509. *Het Veréénigd
 Nederland*. Bladz: 509.

deezen Weg eene menigte van afgaande en aankomende Rijdtuigen, Karren en Wandelaars —
 O welk een heerlijk gezicht! —

Een mij onbekend Man, die met mij alleen op dezelfde kamer was, verzocht mij, indien ik het niet kwalijk nam, om een kopjen Thee met mij te moogen drinken. Ik vergunde hem dit zeer gaarne, te meer wijl hij mij zeer geschikt toefcheen. Hij verhaalde mij, dat hij uit de Majorij, waar hij zich eenigen tijd, ter uitspanning, bij zijne Nabestaanden had opgehouden, kwam; dat hij op deezen dag verscheidene uren op zijne voeten had afgelegd, en blijde was, dat hij thands zoo dicht zich bij 's *Bosch*, waar hij woonde, bevond. Ik vond hier dus toevallig gelegenheid, om met iemand, die in de Majorij schein bekend te wezen, over dat Land te spreken, en hij voldeed mij bijzonder, want hij sprak juist en verstandig. — Ik verzocht hem vervolgens, wijl ik gaarne langer met hem wilde spreken, om een glas Wijn met mij te nuttigen; ook dit stemde hij mij gaarne (hij was door het wandelen zeer vermoeid) toe, en wij bragten onder ons beiden den tijd zeer genoeglijk door. Tegen den avond stapten wij langzaam stadwaards, ons onder weg met dezelfde, voor mij zeer aangename gesprekken onledig houdende. Hij verhaalde mij zeer veel, het geen ik U reeds gemeld heb, en ook nog het volgende, het geen ik, van hoe veel of hoe weinig belang het ook zij, U evenwel wil opgeeven, omdat het toch iets bijdraagt, om U nog meer met de Majorijsche bijgeloovigheden, gebruiken

en Godsdienst-haat bekend te maaken. Ik zal U hetzelfde in die orde (zeer zelden heeft in de gesprekken eene juiste orde plaats) schetzen, waarin wij onze gesprekken gehouden hebben.

Hier te *Vucht* (ik geef U alles, zoo als ik het ontvangen heb) heeft een zeker kaerel den Leeräar der Hervormden volstrekt uit zijne wooning willen zetten, zeggende: dat de Predikant weg moest en hij in de Pastorie zou gaan wonen, wijl de Predikant reeds lang genoeg in dat huis gewoond had. Weinige dagen, nadat die kaerel veele brutaliteiten, met de ijslijkste vloeken en stampen op de deur had gepleegd, kwam hij op een avond weder met een geweer, eischende op dezelfde wijze, dat de Predikant het Huis zou verlaten. Dit alles geschiede in het laatst der Sprokkelmaand van dit jaar. — Men zegt ook, dat die zelfde slechte kaerel, een dag of twee na dit voorgevallene, in eene Herberg kwam, waarin de Drost, zijnde een Roomschgezinde van belijdenis, benevens nog andere belijders van dienzelfden Godsdienst en één Protestant, een glaasjen Bier zat te drinken, dat hij toen geweldig op de Hervormden begon te schelden, en tot dien Protestant zou gezegd hebben: „ Gij hebt mij eens „ gevraagd, wat dat voor Asch is, waarvan wij „ op Aschdag een Kruis voor het Hoofd krij- „ gen (die Protestant wist niet, dat hij daar ooit „ over gesproken had), ik zal het U zeggen: „ „ Dat is de Asch van dat Hout, waaröp „ „ LUTHER en CALVIJN verbrand zijn.” — Dit verwekte een algemeen gelagch, en hij ging hier-

hierdoor aangespoord op de volgende wijze, zegt men, voord: „ De Geuzen moeten nu allen „ voord. Ik gaa in het Huis van den Dominé „ wonen. Wij zijn nu boven, de Geuzen „ moeten nu alle weg, en gelijk ik over het „ water gevaaren heb, hoop ik haast te vaaren „ op het *Vuchts*-Geuzen-bloed; ik zal de eerste „ zijn, die ze zal kapot maaken.” — — Moe- ten zulke zaaken strafloos doorgaan? Moest zulk een mensch niet ten voorbeelde voor anderen gestraft worden? Kan het 'er door, dat zulk een ongestraft, gerust blijft wonen? Is het de pligt niet van eenen Drost, om alle baldaadigheden, alle schelden en lasteren op den eenen of anderen Godsdienst te voorkomen en te verhinderen? —

Hij verhaalde mij verder, dat één der Belhamels, die den Drost van *Stiphout*, gelijk ik U in mijne voorige Reize heb opgegeeven, zoo deerlijk en ontmensch behandelt hadden, lang in 's *Bosch* om die misdaad op de Gevangen-poort heeft vast gezeeten, doch dat hij eindelijk weér op vrijë voeten gesteld zijnde, thands Schoolmeester te *Stiphout* is. — „ Kan iemand, die zich „ zóó slecht gedraagen heeft, wel Schoolmeester „ zijn of blijven?” — Dus vraagde hij mij. —

Op sommige Dorpen der Majorij heeft men de gewoonte, om, wen men ergens in een Huis des avonds wil vergaderen, om eenen Roozen-krans te bidden, op eenen Hoorn te blaazen; dan be- geeven zich de meesten, die dit hooren, der- waards; is het Gebed geëindigd, dan begint men allerlij gekheden, en alle Godsdienstigheid is dan

weder vervloogen. Dit blaazen op eenen Hoorn
 geschied ook wel, als iemand op sterven ligt,
 om nog eens voor den stervenden te bidden. —
 „ Alle menschen — zeide de Onbekende — wen-
 „ schen gerust te sterven, en dus ook de Room-
 „ sden, doch deeze stellen daartoe verkeerde
 „ middelen in het werk. — Op een deugdzaam
 „ leven, dit is bij mij een vaste regel, volgt bij
 „ den Christen altijd een geruste dood; ja! ik
 „ beschouw deeze twee zaaken als het BESTE
 „ op aarde, daarom denk ik dikwijls aan de
 „ woorden uit *het Graf* van onzen grooten Dich-
 „ ter R. FEITH. — Mag ik U dezelve eens
 „ voorlezen? ” — (*Ik stemde dit toe. — Hierop*
kreëg hij een Boek uit zijnen Zak, en las mij met
eene nadrukkelijke stem, met een gevoelvol hart, de
volgende regels, die ik terstond verzocht afte-schrijven,
om ze U toetezenden, voor.)

- „ ó Sterfing, wie ge ook zijt! van al het heil op aard^o
 „ Is dit alleen de wensch, der ed'le menschheid waard:
 „ Een leven, vrij van schand^o, van wroeging en van zorgen;
 „ Een vrolijke avond en een slaap tot aan den morgen;
 „ Een doodbed, zacht van dons, waar nog 't herdenken streeft,
 „ En waar de zielrust om de kalme sponde speelt; —
 „ Zie daar den besten schat, dien de aarde ons aan kan bieden,
 „ Hij blijft ons eigendom, waar jeugd en voorspoed vlieden;
 „ Wie hem alreë bezit heeft niet vergeefsch geleefd;
 „ Gelukkig, die hem kent, en moedig naar hem streeft! (*)”

Men

Men heeft verder de gewoonte op sommige Dorpen, dat, als 'er een Lijk in Huis is, terstond de deuren en vengsters gesloten worden; op andere Plaatzten legt men een bosch Stroo, met eenige steenen 'er op, voor de deur; dit Stroo is met zwarte leere banden bij elkaër gebonden, maar zo de doode ongehuwd is, dan zijn 'er witte en zwarte linten omgebonden. Op voornaame Plaatzten is dit Stroo zeer netjens gemaakt, en men kan die bosfchen huuren, zoo als te 's *Bosch*, waar dit verhuuren van die Stroobosfchen alleen een Voorrecht is van het Hervormd Weeshuis. — Ook zijn 'er Dorpen, waar men, zoo dra 'er iemand gestorven is, eene groote Lantaarn zonder Licht buiten aan de deur hangt. Dit zinbeeld vind ik aartig, het schetst, dunkt mij, niet ongepast, dat de Lamp des levens van een' sterfling is uitgebluscht. — Als een doode begraaven word, legt men een zwart kleed over de Kist, somtijds ook wel, gelijk ik meer dan eens zag, eene wolle Deken, en brengt hem zoo ten grave; doch is de doode een Kind of ongehuwd, dan neemt men een wit linnen Laaken, verfiert hetzelfde met bloemen, linten enz., hoe bonter hoe mooiër, en gebruikt hetzelfde tot een Baar- of Doodkleed.

Zo ik wel heb, trekken de Præceptors van de Latijnsche Schoolen te *Helmond*, *Eindhoven* enz. hunne wedde uit dit Gewest; dus moeten alle Inwooners der Majorij daartoe betaalen; schoon men deeze Schoolen zeer wel konde misfen, maar dit geschied, om toch *Roofsche* Schoolen

te hebben. Ik weet zelfs, dat de Roomfchen uit *Holland* hunne Kinderen derwaards zenden, om in het Monniken-Latijn onderweezen te worden, want het Latijn op eene Hervormde School geleerd, deugt in het geheel niet. — Zoo ver gaat het bitter Bijgeloof!! —

Op sommige Dorpen heeft men de gewoonte, om op het *Feest der onnoozele Kinderen*, den 28 van Wintermaand, de kleine Kinderen te kleeden met de Klederen hunner Ouderen, en dan zijn de Kinderen dien geheelen dag Meester in Huis, hunne Ouderen moeten hun dan gehoorzaamen. Het staat zeer belagchlijk, om een Kind met eene groote Paruik van zijnen Vader, of met een Jak, Schortelkleed en Beugeltasch der Moeder te zien pronken. — Ook zijn 'er Dorpen, waar de Schoolkinderen op den dag van St. THOMAS, den 29 van Wintermaand, den Meester uit de School sluiten. Komt de Meester aan de deur, dan houden de Kinderen zich, als of zij hem niet kennen, willen de deur niet openen, voor hij aan dezelve het een of ander belooft, om 'er hen op te onthaalen. Dit is zeker eene naarvolging van de ongeloovigheid van den Apostel THOMAS. Voorheen waren zulke zaaken, als ongeoorlofd, met recht verboden, thands echter beginnen alle bijgeloovigheden hoe langer te meer het hoofd op te steeken.

Op alle Dorpen word het Feest van St. NIKOLAAS gevierd. Op eenigen derzelve rijdt één, somtijds twee Menschen op één Paard, dan rond; zij zijn zeer mislijk somtijds zelfs affchuwlijk
uit-

uitgedoscht, deeze werpen allerlij klein Gebak onder de Kinderen, die hen in menigte, met hoop en vrees bezielde, naarvolgen, en denken, dat dit de waare St. NIKOLAAS is. Deeze plegtigheid houdt men vooräl te *Eindhoven* en te *Osch*. Te *Geldorp* kent men St. NIKOLAAS niet, maar de Kinderen vieren een dergelijk Feest in de helft van den veertigdagschen Vasten, en dit noemen zij: *den Heer van half Vasten*. Op sommige Dorpen loopen de Schoolkinderen rond met Ratels en Stokken, maaken een ijslijk geraas, verzoeken aan elke deur Paascheiëren of Geld, welke dan naderhand door den Schoolmeester onder hen verdeeld worden. Dit geschied gewoonlijk weinige dagen voor Paschen.

Men rijdt op veele Dorpen, op Vastenävond, de Gans. Eene levendige Gans, welkers hals met Zeep besmeerd word, word met de pooten aan een touw, het geen zoo hoog gespannen is, dat 'er een Man te Paard onder door kan rijden, gehangen. Men rijdt dan, veeltijds half dronken, 'er onder door, en tracht den kop van de Gans af te trekken, en wien dit gelukt, die heeft de Gans. Dit is een teken van groote wreedheid, want hoe meer de arme Gans schreeuwt, hoe langer zij gemarteld word, hoe grootere vreugde en genoegen voor de aanschouwers. Men smeert den hals met Zeep, op dat het ongelukkig Dier zoo veel te langer te lijden heeft, want dan kan men den kop niet wel vast houden. —

Men is op sommige Dorpen gewoon, om op het Feest van JOÄNNES *den Dooper*, den 24 van

Zomermaand, Bloemen boven de deuren en vengsters der Huizen te hangen. Dit geschied, zegt men, om dat St. JAN een liefhebber van Bloemen was. Andere geeven deeze reden voor dit gebruik op: JOÄNNES kwam eens in eene Stad, waar de Inwooners hem wilden dood en; hij ging, wjl het avond was, in een Huis; de Stedelingen versierden dat Huis met Bloemen, om toch niet te vergeeten, waar hij in gekeerd was, en hem dan 's anderendags te dood en. Maar toen zij den volgenden dag ontwaakten, en hun boos voorneemen wilden uitvoeren, waren alle Huizen door een Wonderwerk, op even dezelfde wijze met Bloemen versierd, zoo dat men niet meer wist, in welk Huis JOÄNNES zich bevond, en hij ontkwam dus het hem dreigend gevaar. — Om dit Wonder, het geen men voelen en tasten kan, te verëeuwigen, blijft deeze gewoonte nog in zwang. —

Op eenige Dorpen schiet men den Vogel of Papegaai niet op den zoogenoemden Schutsboom, maar op eene roede of wiek van den Molen. Dit doet men te *Osch* en *Bakel*, mischien ook elders. — 'Er is op de Majorijsche Dorpen een groot verschil tuschen *Schutterijën* en *Gilden*. Bij de *Schutterijën* is een Man, die met eenen Standäard in de hand te Paard rijdt; deeze zouden nog eenige geschreevene Voorrechten, door Keizer KAREL V. en andere Brabandsche Hertogen aan haar vergund, bezitten. *Gilden* zijn ook *Schutterijën*, doch zonder Standäard, en alleen eigendunklijk door de Inwooners opgerigt; zij

zij hebben geene Voorrechten. In alle Vaandels der Schutterijen en Gilden ziet men een groot Bourgondisch Kruis, zijnde dit zijnen oorsprong aan de Bourgondische Hertogen verschuldigd; in deszelfs midden staat het afbeeldfel van den Heiligen, aan wien de Schutterij is toegewijd. — Te *Helmond* en *Eindhoven* zijn Schutterijën, welke niet met den Snaphaan, maar met Boogen naar den Papegaai schieten; deeze zijn ongetwijfeld de oudste in de Majorij. — De geen, die den Papegaai van den Schutsboom schiet, is Koning (herinner U, wat ik U hieröver in mijne vorige Reize geschreeven heb); doch als dezelfde Perfoon den Vogel in drie onderscheidene achteréenvolgende jaaren affchiet, dan krijgt hij den naam van *Keizer*; hij ontvangt zijne drie Zilveren Schilden, die hij aan de Schutterij moest geeven, weder te rug, en draagt die, ten teken zijner waardigheid, elken Kermis op zijne Borst, ook is hij vrij van alle verteeringen, die in de Schutterij gemaakt worden, de andere Leden derzelve moeten alles voor hem betaalen. —

Als iemand Ondertrouwen zal, en ten dien einde zich naar het Raadhuis begeeft, is hij altijd verzeld van eene menigte Menschen, naamlijk ongetrouwde, van beide Sexe. — Veele losfen dan hun Geweër ter eere van Bruidegom en Bruid, of onthaalen dezelve dan, benevens allen, die hen verzellen, in het openbaar op Straat met Jenever of Brandewijn met Suiker. Dit was van te vooren zeer streng verbooden, en te recht, wijl

wijl 'er bij zulke gelegenheden, door het schieten met eenen half dronken kop, of anderzints, veele ongeregeldheden konden gepleegd worden. Tegenwoordig kruipen alle die gebruiken weder langzaamerhand in dit Land in. —

Eindelijk moet ik hier nog een dwaalgevoelen bij voegen, het geen niet alleen onder de Roomschen in de Majorij, maar zelfs bij Protestanten plaats grijpt. Men denkt als men Knollen zaait met eenen Noorden Wind, dat dezelve in Slooren of Wilde Koolen veranderen. Welken invloed de Noorden Wind op het Zaad kan hebben, om 'er eene geheele andere soort van Plant, dan waarvan hetzelfde getrokken is, uit voort te brengen, kan ik niet begrijpen. Vraagt men, hoe zulks mogelijk kan weezen, dan is het antwoord: *dat weet ik niet, maar het is toch zóó!* —

Nadat de Onbekende mij alle deeze Stukjens verhaald had, voegde hij 'er met een gelaat, welks trekken geheel veröntwaardiging tekenden, het volgende bij: „ Men moet zich bedroeven, „ zoo dra men zijnen voet op den Majorijschen „ grond zet, en aldaar maar een weinig de „ levens- en denkwijze der Roomschen doorziet. „ Waarlijk! als ik denk, dat wij reeds aan het „ einde der XVIII^{de} Eeuw, die van veelen de „ *Verlichte* genoemd word, gekomen zijn, dan „ krimpt mijn geheel hart weg van weedom, „ vooräl als ik deeze verlichting op de Majorij „ toepas, en overweeg hoe weinig derzelve In- „ wooners in kunde enz. gevoorderd zijn. Men „ moet

„ moet zich in de daad schaamen , een Majorijenaar te zijn. Mij dunkt , dat het 'er in
 „ de X^{de} of *Tzeren* Eeuw van het Christendom
 „ niet erger met den Godsdienst kan uitgezien
 „ hebben , dan het 'er met denzelven thands in
 „ de Majorij uitziet. Ik geloof nimmer , dat 'er
 „ toen zoo veel Domheid heerschte , als 'er nog
 „ tegenwoordig in den Godsdienst der Room-
 „ sche Majorijenaars plaats grijpt ; nimmer zal
 „ ik het gelooven , dat men toen zóó onver-
 „ draagzaam , zóó vervolgziek was , als de te-
 „ genwoordige Roomschen in de Majorij , zo zij
 „ maar durfden. — Maar God lof!! — (*hier*
 „ *helderden zich zijne gelaatstrekken op*) God
 „ lof!!! — Zij hebben alles niet in hunne magt ;
 „ 'er is 'er Eén , die regeert! — Op deezē
 „ vertrouw ik! — !! — !!!”

Onder deezē , mij zeer treffende gesprekken ,
 traden wij de Poort binnen. — Hier nam ik
 hartlijk afscheid van deezē braaven Onbekenden ,
 en bedankte Hem welmeenend voor zijn , mij
 zoo aangenaam gezelschap. Hij ging den Wal
 op. Ik vergat Hem te vraagen , wie Hij was ,
 of waar Hij woonde , zoo zeer hadden zijne ge-
 gesprekken mijne ziel geroerd en getroffen. Ik ging
 terstond naar het Koffiehuis ; het was 'er zeer
 vol , en ik verveelde mij 'er zeer schielijk , want
 het zien van het speelen met de Kaart of aan de
 Troktafel kon mij mijne gedachten , die nog op
 den Onbekenden zich vestigden en op zijne ge-
 gesprekken , niet weder in orde brengen. Ik liep
 het

het Koffiehuis fchielijk weder uit, en begaf mij, vol gedachten, naar den Wal. — De Avondftond was zeer fchoon en de lucht was helder. Ik zag op den Wal geen één redelijk wezen, als hier en daar een' eenzaamen Schildwacht op zijnen Post. Mijn oog kon geene verafgelegene voorwerpen onderscheiden. Ik hoorde het gedruisch der Stedelingen van verre, doch geheel onverschillig. Eindelijk trokken mij de laafte woorden van mijnen Onbekenden: *'Er is 'er Eén, die regeert!* geheel uit mijne mijmering. Ik verhief mijne gedachten tot den Throon des Alregeerers. — Mijne oogen vestigde ik thands op het talloos Starrenheir, en ik hield mij bezig met de befchouwing der ontelbre Bollen, die boven mijn hoofd rolden. — *ó!* Hoe onbegrijpelijk groot was de Formeerer en Regeerer derzelven in mijne kortziende oogen. — „ Waerelden — „ zeide ik. — Waerelden rollen boven mijn „ hoofd. — Waerelden, bewoond met reden- „ magtige Schepfelen, die hunnen Schepper prij- „ zen, en zijne liefde veel volmaakter verheer- „ lijken, dan ik, dan eenig fterfling op Aarde „ verrichten kan. — Hier zie ik overtuigend, „ dat 'er een Schepper en Regeerer van alles „ aanwezig is. — *ó!* Dat dan mijn hart met „ flauwure toonen de Liederen der Bewooners „ van die Waerelden, die ik in een maatloos „ ruim zie zweeven, vervange. — Eeuwig zij „ God van mij gepreezen. —!—!!” — Hoe zeer gevoelde ik thands, mijn Vriend! de waar-
heid

heid van dat gezegde : *'Er is 'er Eén , die alles regeert!* — De Klok floeg elfmaal , eer ik merkte , dat het reeds zoo laat was en ik mij zoo lang op den Wal had opgehouden ; zoo geheel was ik in de befchouwing van den fchoonen helderen Hemel , die als met Starren bezaaid was , weggezonden . Ik spoede mij naar mijne Herberg , at een weinig , en zettede mij terftond neder , om deezen brief voor U aftefchrijven .

Morgen — of liever heden , want het is reeds twee uren in den morgenftond , — blijf ik nog hier . Den volgenden dag gaa ik ten fchepe van hier naar de plaats mijner wooning , en zoodra ik mijne zaaken , die zeker wegens mijne afwezigheid , iets zullen achteruit gegaan weezen , weér in orde gebragt heb , dan kom ik bij U , om , na zulk een lang afweezen , eenige regt genoeglijke dagen met elkanderen door te brengen .

Hier hebt Gij nu het einde van mijne tweede Reize door de Majorij , en ook het einde van alles , wat ik in dit Land weder gezien , gehoord en ondervonden heb . — Verheug U met mij , dat ik deeze Reize , zonder eenig gevaar , zonder eenige tegenspoeden , ten einde gebragt heb . — Laat deeze en mijne voorige Brieven voor U het fterkfte bewijs mijner Vriendfchap zijn . — Laaten zij getuigen , hoeveel Gij op mijn hart vermoogt , want voorzeker , zo Gij mij niet tot deeze tweede Reize had aangefpoord , zou ik lang in twijfel gehangen hebben , om , hoe fterk ook mijn lust tot Reizen is , dezelve

AAA

M

ten

ten uitvoer te brengen. — Maar genoeg! — Ik
behoef dit niet verder tusfchen ons beiden te
ontwikkelen. — Ik eindig dan met deeze verze-
kering, dat niets mij meer genoegen kan of zal
geeven, dan wen ik overtuigd ben, dat ik iets
tot uw genoegen heb kunnen aanwenden, en met
deeze zekere overtuiging teken ik mij uwen op-
rechten, belangloozen, standvastigen en besten

V R I E N D.

A A N.

AANHANGSEL.

Volgens belofte moet ik hier de Verbeteringen, die men den Schrijver heeft toegezonden, bijvoegen. — Ik zal dezelve *woordenlijk*, zoo als zij overgezonden zijn, opgeeven, en het geen den Schrijver 'er bij te voegen had, tusschen twee haakjens 'er inlaschen. — Zie hier dan de Veranderingen, welke men den Schrijver omtrent zijne Reize door de Majorij in 1798 onder het oog gebragt heeft! —

„ Bladz: II. schrijft UE: *'t welk door eeniget*
„ *verkeerdlijk voor eenen DOOPVONT gehouden*
„ *word.* De meesten, die ik gesproken heb zijn
„ in dat gevoelen, en dit word uitvoerig voor
„ gesteld door wijlen den Predikant MOBACHIUS,
„ die in het jaar 1789. eene Beschrijving van
„ onze Kerk bij de Wed: VIEWEG heeft uitge-
„ geeven; men vind het aldaar Bl: 41 enz.”
[De Schrijver heeft gemeld Werkjen nooit gelee-
zen, hij melde dus alleen het geen hem wierd

opgegeeven door den geenen, die hem dit Vat vertoonde. — Is het een Doopvont, wat be- tekenen dan de mismaakte Beelden op den voet van denzelven? — Bij J. van OUDENHOVEN, *Beschrijving van 's Hertogenbosch*, (dit Werk kwam de Reiziger eerst onlangs in handen) lees ik in de verbeterde uitgaaf van 1670., Bl: 96. het volgende: „ Anno 1492. heeft Mr. AERT, „ Geelgieter van *Maastricht*, den koperen Vont „ gegooten, wegende aan koper 2594 pond, een „ zeer kostlijk Werk, dat in Nederland zijns „ gelijken niet heeft.”]

„ Bladz. II. noemt UE: MASIUS *den laatsten* „ *Bisfchop van de Stad*, dit is niet nauwkeurig. „ Na MASIUS, die den 11 Junij 1614 overlee- „ den is, zijn nog Bisfchoppen geweest: NIKO- „ LAUS ZOESIUS en MICHAËL OPHOVIUS, welke „ laatste de poincten van Verdrag, bij de over- „ gifte van de Stad, mede ondertekend heeft, „ gelijk UE. zien kan bij *van HEURN IV. 297.* „ [en bij OUDENHOVEN l. l. 229.]. OPHOVEN „ is opgevolgd door JOSEPHUS *de BERGAIGNE*, „ na wiens dood, overmits de tusschenkomst „ der Munstersche Vrede, geene Bisfchoppen „ van 's *Bosch* meer verkoozen zijn, maar alleen „ Vicarissen Generaal. Men kan van het een „ en ander breeder berigt ontvangen bij FOP- „ PENS in *Historia Episcopatus Sylvaducensis.* „ Pag. 98. seqq:”. [De Reiziger had dit ten „ deele in den drie-en-twintigsten Brief van zijne „ tweede Reize aangetekend, eer hij deeze zeer „ nauwkeurige Verbeteringen ontvangen had, doch „ niet

niet zóó juist, als zulks door den Kundigen en Geleerden Zender derzelven verrigt is, gelijk elke Lezer zelfs kan beoordeelen.]

„ Bladz: 13. *Hebben de Roomfchen de Vleesch-*
 „ *hal in plaats van de groote Kerk gekoozen.*
 „ Hoe algemeen dit verhaal mag zijn, ” [om dat
 het mij als Reiziger ook zoo verhaald wierd
 van onderscheidene menschen, kon ik het ook
 niet anders opgeeven]; „ bij kundigen en onpar-
 „ tijdigen onder de Hervormden word het als
 „ ongegrond aangemerkt. Wij wenschten wel,
 „ dat het waar was, maar vermoogen niets tegen
 „ de waarheid. Men vind 'er niets van in de
 „ Capitulatie bij *van HEURN*; maar op zekere
 „ gronden kan men bewijzen, dat de Kerken
 „ door de Roomfchen aan de Gereformeerden
 „ zijn afgeftaan. Dit is overtuigend beweezen
 „ door de Leden van onze Kerklijke Commisfie;
 „ dit stuk is op de pers, en zal eerlang worden
 „ uitgegeeven, met de stukken, die daartoe be-
 „ hooren. — ” [Gaarne wenschte ik, dat dit
 stuk reeds *voorlang* het licht had gezien. —
 Ik en zeer veelen met mij zouden zeer graag
 zien, dat de Predikanten in de Majorij *alle* Stuk-
 ken, Smeekfchriften enz., die zij in deeze dagen
 hebben MOETEN opstellen, te famen in éénen
 bundel in het licht gaven, dit zou (zoo ik mij
 ten minften verbeeld) zeker ALLERGEWIGTIGSTE
 Stukken kunnen opleveren. — Wij maanen
 hen hiertoe aan — !! — Zouden de Hervormden
 in de Majorij ook te lang hebben gezweegen en
 ftijl gezeten? — Heeft vrees hen ook te rug ge-

houden? — Waren zij ook bang voor meer haat enz. der Roomschen? Welke is de reden, waarom zij niets hieromtrent in het licht hebben gegeven? — Wie kan ons deeze vraagen beantwoorden? — ?? —]

„ Bladz. 14. *Binnenpoort*. Deeze is op last „ der Municipaliteit tot den grond toe afgebro- „ ken.” [Deeze was in 1798 nog in haar ge- „ heel, en is in 1799 afgebroken, gelijk ik in „ mijne tweede Reize ook aanhaal. De Rariteiten, „ die men bewaard had, zijn den 20 Mai deezes jaars „ 1800 volgens Catalogus in het openbaar verkocht.

„ Bladz. 15. *Het Gouvernement*; daarin zit „ nu het Departementaal Bestuur. — *Commande- „ ment*; dit word nu voor het Hof van Justitie in „ het Departement van de Dommel gereed gemaakt.”]

„ Bladz. 17. *Taxe Cancellarie*. Van dit Boek „ is eene nieuwe uitgaaf door P. O. JOSSELIN, „ Predikant te *Vegchel* en *Erp* enz. enz. 1744. 8°” „ [Omtrent dit, voor eenen Protestant lezenswaar- „ dig boekjen, vind men bij J. G. ZIMMERMANN, „ *over de Eenzaamheid*, II Deel, Bl: 247 en 248. „ in de Note, het volgende: „ De bijzondere op- „ noeming van alle ondeugden, welke de Heilige „ Vader te *Rome* voor geld vergaf, vind men „ in de *Roomsche Cancelarij-taxe*, te *Rome* in „ 1514., te *Keulen* in 1515., en te *Parijs* in „ 1520 gedrukt. Bij voorbeeld: Volkomene ver- „ geevening aan den geenen, die Vader, Moeder, „ Zuster of Vrouw had vermoord, vóór zoo „ veel. Volkomene vergeevening aan een' Geest- „ lijken wegens eenig vergriep, ontstaan uit de „ be-

„ begerlijkheid des vleefches, ook in dergelijke
 „ gevallen met Nonnen *in* of *buiten* het Kloos-
 „ ter, met volkomene herftelling van alle eer,
 „ waardigheid en inkomsten, vóór zoo veel.
 „ Volkomene vergeeving aan eene Non, welke
 „ meermaalen, *binnen* of *buiten* haar Klooster
 „ op bijflaapen betrapt is, met volkomene her-
 „ ftelling van derzelve eer en waardigheid; ook
 „ met de vrijheid, dat zij Abtdis kan worden,
 „ vóór zoo veel, enz.” Ik voeg hier aangaande
 dit boekjen nog bij: dat, behalven de drie door
 den kundigen ZIMMERMANN opgegeevene uitgaven
 van hetzelfde, benevens de uitgaaf te 's *Herto-*
genbosch 1664. en die van P. O. JOSSELIN 1744.
 'er nog twee uitgaven, zoo als mij bij nader
 onderzoek gebleeken is, van die *Taxe* zijn; naam-
 lijk: te *Keulen* 1523. en te *Venetiën* 1584. —
 Ik denk mijnen Lezeren geenen ondiensnt te doen,
 met 'er dit volgende nog bij te voegen. —
 Men wil, dat de *Taxe Cancellariæ* een voord-
 brengfel zoude weezen van Paus JOÄNNES XXII,
 het geen vervolgens op last van Paus LEO X
 te *Rome* 1514. in het licht is verscheenen. In
 het vervolg begon men zich, en te recht, over
 hetzelfde te schaamen, en men zocht hetzelfde op
 allerlij wijzen te verdonkeren; het wierd even
 daarom op het Concilie van *Trente* onder de
 verbodene Boeken, en wel van den eerften rang,
 geplaatst, gelijk men zien kan uit het Register
 der verbodene Boeken (*Index librorum prohibi-*
torum) van gemeld Concilie, welke *Index* op
 bevel van Koning PHILIPS II en den Hertog van

ALBA te *Luik* 1570. is gedrukt. Men heeft echter, hoe sterk men gepoogd heeft, om dit wangedrocht te smoooren, nimmer zijn oogmerk kunnen bereiken. — De *'s Hertogenbosfche* uitgaaf van 1664. is *van woord tot woord* gedrukt naar het Exemplaar van LEO X te *Rome* 1514. uitgegeeven, en ook zeer naauwkeurig vergeleeken met den Parijschen Druk van 1520.]

„ Bladz: 18. *Eene zekere Jufvrouw*. Dit geval was hier bij de Protestanten geheel onbekend.”

[In eenen *post-scriptum* voegt 'er de zeer geëerde Schrijver bij:] „ Na het schrijven van deezen brief vernam ik: Het geval van die Jufvrouw is bij eenige Protestanten bekend.”

„ Bladz: 23. *Izabel*. Hier is maar één Predikant geweest, naamlijk C. de WIT, die 1733. voor zesden Predikant in de Stad beroepen is.”

„ Bladz: 26. *LODEWIJK de XIV.* Dit word door anderen verhaald van den tooren te *Vucht*, maar uit *van HEURN* III: 199. zou men voor uw berigt besluiten.”

[Den Zender deezzer zeer gepaste en juiste Aanmerkingen zij hier openlijk mijn hartlijken dank toegewijd, doch tevens verzeld van dien wensch, dat zijn E. mij verder met zijne geëerde briefwisseling gelieve te verëeren. — —

Laat mij ook het geen andere tot Verbetering hebben bijgedraagen, hier bijvoegen, en ook eenige zaaken, die den Reiziger niet heeft opgemerkt, of

of die , nadat hij zijne tweede Reize in de Majorij ten einde had gebragt , en weder naar de plaats zijner wooning was te rug gekeerd , aldaar zijn voorgevallen , en hem door verscheidene , ten deele met naam aan hem bekende , ten deele hem geheel onbekende Perfoonen zijn toegezonden , hier aantekenen ! —

Dezelfde geëerde Zender heeft mij ook iets aangaande *Strijp* , het geen echter door eene andere hand vervaardigd is , toegezonden. Ik wil hier het hoofdzakelijke mededeelen :] „ Bladz. „ 45. uwer Reize vind ik *Zeelst*. Dit geval is „ niet te *Zeelst* maar te *Strijp* gebeurd. De „ Roomschen hadden aldaar twee Kerken , doch „ zij wilden ook die der Hervormden inneemen ; „ dit is ook geschied , maar men kon niet over- „ éénkomen , om de Geuzen-kerk met allerlij „ Heiligen enz. op te pronken. De eene partij „ wilde zijnen Poppenkraam behouden , de andere „ dien in het Kerkgebouw der Hervormden over- „ brengen ; de laatste gebruikte geweld , brak op „ den 8 Junij 1798. de glazen uit de vengsters „ der ééne Roomsche Kerk , maakte toen de deur „ open ; scheurde alles los , en sleepte alle pop- „ pen , prullen en rariteiten naar de groote Kerk , „ schoon op dat oogenblik nog in het bezit der „ Hervormden. Hieröver heeft de onderliggende „ Partij zich gewend aan het Gerechts-hof te „ 's *Bosch* , en de andere aangeklaagd van Kerk- „ roof ; doch gemelde zaak hangt nog voor dat „ Hof.” [Denklijk is hier bij het afschrijven door overhaasting *Zeelst* voor *Strijp* geschree-

ven, — Het zij zoo 't wil. — Ik bedank intusfchen den Zender voor zijne Aanmerking; en de Lezer kan 'er uit zien, dat ook anderen gemeld geval bevestigen.

Ik heb, door eene tweede hand, ook deeze juiste aanmerking ontvangen:] „Gij beschouwt „St. JAN den *Dooper* als den Beschermheiligen „der groote Kerk te 's *Bosch*, dit is verkeerd, „deeze Kerk is aan St. JAN den *Euāngelist* toegewijd.” [Men leeze dan Bladz: 10. en 23. *Euāngelist* in plaats van *Dooper*, want ook de St. JANS-poort was outijds aan JOÄNNES den *Euāngelist* toegewijd, gelijk mij bij nader onderzoek gebleeken is.

De Reiziger heeft ook eenige Bijdragen omtrent *Osch* ontvangen, en 'er dat gebruik van gemaakt, dat hij noodig oordeelde. Ik had, bij mijn verblijf te *Osch*, reeds veel doch niet alles aangekend, zelfs veele zaaken, die de geēerde Opsteller dier Bijdragen ook opgeeft. Min belangrijke zaaken heb ik niet (de mij geheel onbekende Zender neeme mij dit niet kwalijk!) willen aanslippen. Ik heb, wijl de brief over *Osch* nog niet afgedrukt was, 'er eenige verbeteringen uit gemelde Bijdragen ingelascht, en dezelve tusfchen twee haakjens geplaatst, opdat dus ieder kan zien,

zien, wat anderen mij gunstig ter hand gesteld hebben; zoo heb ik ook gehandeld met het Verhaal aangaande het gewezen Klooster te *Rosmalen*, het geen ik bijna woordenlijk uit dezelve heb overgenomen. — Ik heb ook van dezelfde hand nog het volgende, het geen ik van woord tot woord, met tusscheninvoeging van eenige weinige Aanmerkingen, (de Schrijver en Zender houde mij dezelve ten goede) hier bij plaatze.]

*Iets over het Karakter der Majorijsche
Bewooners in het algemeen.*

De Majorijenaar over het algemeen redeneert noch onderzoekt niet, hiervoor laat hij zijnen Priester zorgen, waaröm dan ook de meesten onder hen, vooräl op die Plaatzen, welke niet aan de pasfage liggen, of door hunne afgelegenheid weinig gemeenschap met de Steden hebben, niet anders dan werktuiglijke en als bij instinct handelende wezens zijn; menschen, die schier niets van de menschlijkheid bezitten, dan de uitwendige gedaante; ja! men mag met recht een' Majorijschen Boer of Weever een Uurwerk noemen, dat alleen door den Priester opgewonden word. Ik heb onder de Boeren in de Majorij schepsels gevonden, die zóó verschriklijk dom en onweetend waren, dat ik 'er over verbaasd stond, zoodanig, dat zij mij de eenvoudigste vraagen, die men elders aan Kinderen, die pas beginnen

te

te spreken, voorhoud, niet beantwoorden konden; zelfs weten zij (hoe dweepächtig en bijgeloovig anderzints) bijna niets van dat geen waaruit hun zoogenoemde Godsdienst bestaat, dan dat zij op gezette tijden ter Misse moeten gaan, hunne Kinderen moeten laten doopen, nu en dan vasten en zich van vleesch onthouden, hunne Pater-nosters prevelen enz. Vragen buiten dat, wie St. PETRUS, St. PAULLUS waren? wat de zoogenoemde *Quatertemper*-dagen, *Paschen* en *Pinksteren* betekenen, en: *Ik weet het niet!* zal het antwoord zijn.

Van den Landbouw of andere zijner bezigheden en middelen van bestaan, moet een Majorische Boer meer weten, zou men denken, doch men bedriegt zich. Tusschen den Os, die in de Majorij den Ploeg trekt, en den Boer, die 'er achter gaat, en zoo te famen al kruipende voordfleuren, is, wat hunne kundigheden in den Landbouw betreft, slechts zeer weinig onderscheid. Ieder een, die in de Majorij verkeerd heeft, zij hierömtrent mijn getuige. — Gewoonte en dwang door behoefte zijn de eenigste drijfveeren, die hem werkzaam doen zijn. Vraag slechts zoo eenen loomen ongevoeligen Osfendrijver: waaröm hij zijn Land zóó, en niet op eene andere wijze, behandeld? Waaröm hij het met deeze en niet met eene andere foort van bemesting tracht vruchtbaar te maaken? en hij zal U, in zijne lompe en bijna onverstaanbaare taal, trachten te beduiden, dat hij het oud gebruik volgt, en 'er voor het overige niet van weet of wil

wil weeten. Zeg hem, en staaf uw gezegde met ontegenzeggelijke bewijzen, dat die behandeling voor zeer veel verbetering vatbaar is; dat hij door schraal zand in zijnen Stal te brengen, en met de mest te vermengen, de *hoeveelheid* wel vermeert, maar de *hoedanigheid* aanmerklijk vermindert; dat door dit zand op zijne Landerijën te brengen, dezelve daardoor aanhoudend verhoogd worden, zoodanig dat hij eindelijk weder genoodzaakt is, om die laager te maaken; dat hij alzoo, zoo als in meer andere dingen, noodloozen arbeid doet; zeg hem dit alles! en zoo hij toevallig van het gros zijner Landgenooten verschilt door een weinig meer drift of gevoel te bezitten, zal hij gemelijk worden, en U met blijken van misnoegen en verächting aanzien, mischien nog wel eens een schamper woord spreekken; doch anders zal hij zich ongevoelig, en zonder zijn gezigt te veranderen, omdraaiën, tegen zijnen Os *Jeu* zeggen, en weder heên kruipen, zonder zelfs meer naar U om te zien.

Uit noodzaaklijkheid, of iets meer dan ongevoeligheid, of omdat het zoo het gebruik is, getrouwd zijnde (want voor eigenlijke liefde en vriendschap is zijne ruwe ziel onvatbaar), en Kinderen verwekkende, brengt hij die (de lessen van het domste Bijgeloof uitgezonderd) eveneens op als zijne Kuikens en Kalveren [de opvoeding word in de Majorij, vooräl onder de Boeren, zeer verzuimd. Een weinig leezen en schrijven is alles, wat zij den Kinderen laten leeren. Veelen zelfs verzuimen nog dit weinige]; en het
voor-

voornaam oogmerk is: om 'er, zoo spoedig doenlijk, voordeel van te trekken. — Voor het overige stoort men 'er zich weinig aan.

Wanneer zulke Ouderen niet te breed den kost kunnen verdienen, en wat veel kleine Kinderen hebben, zijn zij eerer vrolijk dan bedroefd, wanneer 'er één of meer sterven; dit is vooräl toe te schrijven aan de bijgeloovige en tot onachtszaamheid en zorgenloosheid aanleiding geëvende stelling onder hen: „ dat de jonge Kinderen, „ wanneer die, slechts gedoopt zijnde, komen „ te overlijden, regelregt naar den Hemel gaan.” — Men wenscht dan ook den Ouderen en Nabestaanden geluk met hun *Engeltjen in den Hemel*. Hier ziet men al weder den schadelijken invloed van de Roomsche Religie op de Maatschappij; want immers verzwakt deeze stelling de banden der natuur, en geeft veeltijds aanleiding, zo al niet tot Kindermoord, ten minsten tot vergaande zorgenloosheid en onöplettendheid omtrent dezelve. [Ik vermeet mij niet, om de wettig- of onwettigheid deezer stelling te beoordeelen.]

Zoo ongevoelig nu de Ouders omtrent de Kinderen zijn, even zoo onverschillig zijn deeze weder op hunne beurt omtrent de Ouderen. Eenige jaaren geleeden heb ik hiervan een voorbeeld gezien, dat mij niet alleen met verwondering, maar ook met de uiterste veröntwaardiging vervulde: Eene Vrouw van ruim zeventig jaaren, bij haaren getrouwden Zoon inwoonende, sukkelde aan eene benaauwde en pijnlijke Kwaal; zoo dat ik, voorbij het Huis komende, door het

roepen en kermen, dat ik daarin hoorde, bewoogen wierd, om 'er in te treden. Ik vond dan dit deerniswaardig schefsel op een vuil en afschuwlijk Bed liggen, zonder dat de Huisgenooten zich veel om haar scheenen te bekommeren. Men zeide mij: dat die Vrouw reeds eenigen tijd zoo gelegen had, en dat men 'er al wat Vliermelk en dergelijke voor gekookt had; maar dat het niet beterde, en dat men nu niet meer wist, wat 'er aan te doen. — Ik vraagde hen, of zij 'er met geenen Doctoor of Chirurgijn over gesproken hadden, en bekwam, tot mijne groote verbaazing, ten antwoord: dat de Doctoor daar eenige uren van daan woonde; dat het veel geld koste, als men dien liet komen; en dat zijne Moeder (het was de Zoon zelf, die mij dat zeide) oud zijnde, en zonder hoop op beterschap, het niet raadzaam ware, dat men die onkosten maakte. Ondertusfchen liet het zich uiterlijk aanzien, en ik wierd naderhand ook onderdicht, dat die Boer nog al redelijk wel bemiddeld was. Ook stond 'er een Crucifix, een paar gewijde Kaarsen en een flesch met Wijwater en gewijde Palm; 'er hingen ook verscheidene beelden van Heiligen aan den Wand, ten blijke, dat de Boer en zijn Huisgezin getrouwe Katholijke Christenen waren.

Dergelijke voorbeelden van vergaande liefde-loosheid zijn in deeze verwaarloosde Landstreek zeer algemeen, [Ik geloof, zoo ver ik uit alles, dat ik op mijne Reize heb waargenomen, kan oordeelen, dat de geëerde Zender deezer Charak-
ter-

terfchets , maar al te veel waarheid spreekt.] en men kan met waarheid van de meeste bewoone- ren der Majorij zeggen : dat ongevoeligheid en liefdeloosheid onder hunne voornaame gebreken behooren. Zelden worden zij , door bermhartig- heid of menschlievendheid , tot het verrigten eener goede daad , of het doen eener mildaadige handrei- king opgewekt ; en zo zij al eens aan eenen Be- delaar of armen Reiziger een stuk brood geeven , of in hunne Schuur laten slaapen , is zulks al- leen uit vrees , of deeze zijn huis in brand mogt steeken of hem besteeleu , [zijn 'er ook geene on- der de Roomsche Majorijënaars , die iets geeven , om daardoor den Hemel , gelijk zij denken , te verdienen ?] of zijne Kinderen of zijn Vee beto- veren [dat gezegde is waarheid] ; want aan toverij of hekserij , zoo als men het noemt , gelooven zij stellig , en 'er gaan van tijd tot tijd verschei- dene Boeren , uit de Majorij , wier Stal of andere zaaken betoverd zouden zijn , naar de Nonnen van *Uden* in het Land van *Ravenstein* , om Reli- quiën te haalen en gebeden te laaten doen tegen de toverij , want die Nonnen , verstaan dat kunst- jen (zoo men meent) in den grond.

Geen wonder , dat het Majorijsche Volk zoo dom en ongeschikt is , als men in aanmerking neemt , dat het grootste deel , zoo als ik reeds gezegd heb , in den volstrektsten zin werktuiglijk geregeerd word door Geestlijken , die meestäl zelve dom en onweetend zijn , en wier belang ook medebrengt , om het Volk in de diepste on- kunde te laaten ; ruim anderhalf honderd van
dec-

deezee voor de Maatschappij zoo schadelijke Wezens , (waarönder omtrent één zesde Monniken van allerlij koleuren , die zeker de allerschadelijkste zijn) bekleeden in de Majorij de Posten van zoogenoemde Pastooren en Kapellaanen. Ik noem hen in het algemeen schadelijk , want zo 'er al eenige weinige redelijke menschenvrienden onder hen gevonden worden , zal hun getal zeer gering zijn , [echter zijn 'er zeker eenige braaven onder , welke minder bijgeloovig en meer verdraagzaam dan andere onder hunne Ambtgenooten handelen , doch ik geloof ook , dat zij het kleinst getal uitmaaken.]

Het zoogenoemd Patriotismus der Majorijënaars , dat , in het begin deezer Omwenteling , nog al vrij wat gerucht gemaakt heeft , bestond in niets anders dan dweepzucht en onredelijk eigenbelang ; men verbeelde zich toen eene agtste , *in zich zelve Souveraine* , Provincie , waarin der Roomsche Religie de vrijë teugel zou gevierd worden , te zullen uitmaaken ; men vertrouwde op de affchaffing der Tienden , Tollen , enz. Dit alles niet genoegzaam aan de verwachting beantwoordende , is de Majorijënaar misnoegd , en zijn ellendige domme revolutie-geest uitgedoofd. [Ik geloof , dat de Schrijver hier zeer juist den Spijker op den kop getroffen heeft].

Deeze Anti-republikeinsche geest heerscht bijzonder in die Plaatzen , alwaar Brabandsche Monniken of Klooster-Geestlijken de menigte bestuuren (en zoodanige Plaatzen zijn 'er in de Majorij veel). Deze Monniken door de Franschen uit

hunne Kloosters of Abtdijën verjaagd, en hunne goederen verbeurd verklaard zijnde, ademen niets anders dan haat en vloek tegen de Franschen, hunne Bondgenooten, en derzelver Staatkundige beginfels. Ieder, die slechts een weinig met den onbepaalden invloed van die zoogenoemde Herders op hunne kudde bekend is, beseft ligtlijk, dat die zelfde geest, die hen bezielt, zonder moeite in hunne Leeken overgaat, en alzoo een groot aantal dier menschen verpest, voor de Maatschappij onbruikbaar ja! schadelijk gemaakt worden. — De Keizer wederom meester in Braband, en daardoor, het koste ook wat het kost, de Kloosters en Abtdijën hersteld te zien, is de eenige wensch dier Dweepers en Huichelaars; en men houde zich verzekerd, dat, konden zij deeze Republiek tot dien prijs verraaden en verkoopen, zij daaromtrent geen oogenblik aarfelen zouden; moord, roof en verwoesting, noch geene gruwelen hoe ook genoemd, zouden hen dan afschrikken; men herinnere zich slechts den laatsten opstand tegen Keizer JOSEPH II, toen de Geestlijken eene geheele Armée op de been bragten.

[Ik vertrouw, voor zoo ver mij de denkwijze der Roomsche Majorijënaars bekend is, dat de geëerde Zender mij de echte waarheid heeft opgegeeven; is 'er iets in het bovenstaande, dat sommigen wat sterk schijnt uitgedrukt te zijn, men schrijve zulks toe aan den Zender en niet aan den Reiziger, wjl de laatste woordenlijk het bovenstaande ontvangen heeft. —

Ik

Ik heb eenen brief ontvangen, getekend B. V. H., waarin het volgend waar geval (ik zeg *waar geval*, om dat andere, welker Brieven ik ontvangen heb, ook van hetzelfde melding maaken, en het dus aan meer menschen bekend is) hoofdzaaklijk verhaald word.]

Den 18 Febr. 1800. is te *Bokstel* overleeden MEVROUW LAWICK, gebooren Freule *van REDE*. Voor haar sterven verzocht zij den Predikant van *Vucht*, om haar eene behoorlijke begraaving, evenveel waar haar Lijk ten grave gebragt wierd, te bezorgen. Die Predikant overweegende, dat de Kerk te *Bokstel* reeds aan de Roomschen had moeten overgegeeven worden, begreep ligtlijk, dat een verzoek aan de Dorps-regeering aldaar vruchtenloos zijn, of mischien ongenoegen en oproer verwekken zoude, als hij vraagde, om Mevrouw LAWICK in de Bokstelsche Kerk te moogen begraaven, en besloot dus het Lijk naar *Vucht* over te brengen, en het aldaar in de Gereformeerde Kerk bij te zetten, wijl die Kerk nog aan de Gereformeerden behoorde, zonder dat daar omtrent iets was beslischt. Het graf en alles in gereedheid zijnde, wilde de Predikant het Lijk ter begraaving verzellen, toen de Gerechtsbode aan het huis van den Predikant kwam, zeggende: „ Van de Regenten te zijn gezonden, „ om te vraagen: of zijn Eerw: recht had, om „ in de Kerk een Lijk te begraaven, en of dat „ graf zijn eigendom was?” — waaröp de Pre-

dikant antwoorde: „ Dat hij wel deeglijk meen-
 „ de daar recht op te hebben, nadien de Kerk
 „ *nog* aan de Hervormden toebehoorde.” —
 Dit door den Gerechtsbode der Regeering aange-
 kondigd zijnde, bragt hij den Predikant het ant-
 woord te rug, dat de Prefident gezegd had: *Laat hij het dan eens bezien!* — Hieröp zond
 de Predikant den Bode andermaal aan de Regen-
 ten, om uit zijnen naam te vraagen: „ Of zij
 „ hem de begraving van het Lijk volstrekt ver-
 „ booden? *zo ja!* dat zij dan zulks in geschrift
 „ zouden verklaaren.” — De Bode te rug ko-
 mende bragt ten antwoord: *Dat Regenten JA*
volstrekt verbooden, de begraaving te doen. Hieröp
 besloot de Predikant, om alle verdere moeilijk-
 heden te voorkomen, om met de begraaving dien
 avond niet voort te gaan, te meer, wyl men
 onder het Volk mompelde, om de begraaving
 met geweld te beletten, en zo men zich ver-
 stoute, om het evenwel te doen, *het Lijk dan*
wel eens voor des Predikants deur konde staan. —
 Men zegt: dat de Dorps-dienaar en een Schepen
 tusfchen de Kerk en de Predikants Wooning wan-
 delden, als ook vier Perfoonen met Geweeren
 gewapend. — Denzelfden avond begaf zich de
 Predikant naar de Regenten, welke hem onder
 andere zeiden: „ Dat zij Schepenen wenschten,
 „ dat die zaak niet was voorgevallen, nadien 'er
 „ zulke groote beweeging over in het Dorp ont-
 „ staan was; dat wanneer zij het al zouden
 „ willen toestemmen, de Inwooners 'er zich te-
 „ gen zouden **verzetten.** — *Ja!*” zeide de
 Drost

Drost voorheên Meester Schoenmaaker, „ indien
 „ Gij de begraaving al eens gedaan had, konde
 „ het ligtlijk gebeuren: *dat Gij binnen weinige*
 „ *dagen het Lijk voor uwe deur zoudt vinden*
 „ *staan.*” — Waaröp geäntwoord wierd: „ Dat,
 „ zo de Regenten de toestemming wilden geeven,
 „ men het eens afwachten zoude, want dat zulk
 „ eene daad zeer groote gevolgen zoude kunnen
 „ hebben.” — *Maar wie zou het gedaan hebben?*
 vraagde de Drost — de Dominé hervattede hieröp:
 „ Dat hij met toestemming der Regenten het
 „ daaröp waagen zoude.” — Maar de President
 zeide: „ Dat kan niet weezen! het graf moet
 „ weder toegemaakt worden.” — Waaröp de
 Predikant antwoorde: „ dat dat goed was, maar
 „ dat hij dacht het open te laten, tot hij over
 „ het geval, in 's *Bosch*, had raad gepleegd.”
 Hieröp zeide de President: „ Het graf moet
 „ morgen voor den middag toegemaakt zijn; wij
 „ zullen 'er iemand bij zetten, om te zien dat
 „ het geschied.” — De Predikant gaf ten ant-
 woord: „ Het zal geschieden. — Ik zal order
 „ geeven aan den Metfelaar, en dan kunt Gij 'er
 „ bij zetten, zoo veelen Gij wilt.” — — De
 Predikant heen gaande, ontmoeteden hem drie
 jonge Knaapen, welke al spottende zeiden: *wij*
zullenze wel begraaven! — Hij verzocht en ver-
 kreeg daaröp van den Hoogschout te 's *Bosch*
 verlof, om het Lijk aldaar in de St. *JANS-kerk*
 te begraaven, gelijk ook geschied is. — Men
 zegt: dat de Predikant van de Schepenen wegge-
 gaan zijnde, verscheidene Menschen in de Kamer

zijn ingedrongen, om te verneemen, of het verlof ter begraafing was gegeven; zij waren zeer ten vrede, dat het niet ware ingewilligd, betuigende: dat, zo het anders ware uitgevallen, zij *gêtoond zouden hebben, dat zij niet te vergeefs gewapend waren.* — [Wat dunkt U, Lezer! van dit geval? — Hebt Gij wel gedacht, dat men zoo onrechtvaardig, zoo onbillijk onder de Roomfchen in de Majorij kon handelen? Wat zal ik 'er van zeggen? — Zwijgen? — — O Ja! Oordeel 'er zelfs over! — Nog heb ik van dezelfde hand dit volgende ontvangen.]

Daar ook [naamlijk te *St. Oedenrode.* — Ik geef maar alleen hier woordenlijk een gedeelte uit de letteren van den mij onbekenden, doch geächten Zender, om dat ik reeds, voor ik deezen brief ontvong, het voornaamste van *Oedenrode* bij mijn verblijf aldaar had opgetekend, en ik, het geen ik aangaande dit Dorp (het geen hoofdzaaklijk, met het geen mij de onbekende Schrijver aangaande die plaats toegezonden heeft, overéénstemt) in mijne tweede Reize had aangestipt, reeds aan den Uitgever had ter hand gesteld] hebben de Roomfchen de Kerken geëischt, doch met alle bedaardheid, zonder eenige wanörde te pleegen; want een weinig geraas van eenige Kinderen, die naderhand genoegzaam in teugel zijn gehouden, kan men niet rekenen; men mag hier den Roomschgezinden den behoorlijken lof niet weigeren. — — — De groote meerderheid der Roomfchen wil de *St. Oda*-kerk, hoewel zeer ongeschikt voor hunne menigte, om dat dezelve
in

in het midden van het Dorp gelegen is, en ook om dat men gelooft, dat de Stichteress St. ODA, op eenen heuvel, achter die Kerk begraven ligt; zoo dat zij 'er denklijk eene meerdere heiligheid aan toe schrijven. Zij gaan ook op dien heuvel zeer dikwijls hunne devotie openlijk verrichten, hoe zeer dit door de Decreeten en de Constitutie verboden is. — Ik moet hier bijvoegen: dat ik eenige jaaren geleeden te *Keulen* zijnde in de Kerk, alwaar de beeneren van [St. URSULA en van] de elf duizend Maagden bewaard wierden, mij bericht wierd, dat 'er die van St. ODA ook onder waren; waar de echte zijn, moogen zij onderling uitmaaken, ik geloof — op gene der twee Plaatzen! —

[Dezelfde opmerkzaame Onbekende heeft mij ook het volgende van woord tot woord medege-
deeld:] Met de Kerken [in de Majorij] is het in het algemeen dus gelegen. — De *Nuntius* van den Paus heeft eene order aan de *Vicarii* gezonden, welke inhoud: „ dat overäl, waar de
„ Gereformeerde Kerken in handen der Room-
„ schen zijn, en 'er reeds wezenlijke Dienst in
„ gedaan word, dat zal blijven voortduuren,
„ tot dat 'er een Paus zal gekoozen zijn, wiens
„ uitspraak men daaröver moet afwachten, maar
„ dat alle anderen, waar in nog geen Dienst
„ gedaan is, moeten blijven in *statu quo*, en 'er
„ ook geen Dienst in mag gedaan worden, hoe-
„ wel de Gereformeerden die hebben overgege-
„ ven.” Zij zijn hier over zeer onvergenoegd. —
Ik voor mij geloof, dat de knoop hier zit, naam-

lijk : dat de Decreeten der Wetgeevende Vergadering zeggen, dat het eigendom der graven blijft, en het recht, om in die graven te blijven begraaven; dus moet bij iedere begraaving van een Kettersch Lijk de Kerk ontheilgd worden, en die 'er in zijn niet moogende worden uitgeruimd, kunnen zij 'er den Dienst niet in verrichten, volgens de Leer van hunne eigene Kerk. — [Hoeveel valt hier niet bij aan te merken —! Hoe veel stof tot overdenking kan uit deeze woorden voor elken belijder van den Protestantfchen Godsdienst worden opgezameld! — Zou men hier niet moogen vraagen: Wat kunnen Wetten gelden, als de bekrachtiging afhangt van het Opperhoofd eener Kerk? — Is een Godsdienst voor- of nadeelig voor eenen Staat, wanneer een ander, die geene betrekking altoos op zulk of zulk een Land heeft, de Wetten aan de belijders van zulk eenen Godsdienst voorschrijft, en men die Wetten blindlings gehoorzaamt? — Wat is 'er te wachten voor andere Godsdiensten, wanneer één Godsdienst, die volgens zijne aangenoomene Leerstellingen anderen verdoemt en verkettert, de bovenhand tracht te krijgen, en wanneer 'er geen paal en perk gesteld word, dat de magt van zulk eenen Godsdienst in toom gehouden word?? Moet aan het Opperhoofd van eene Kerk de magt gelaaten worden, om maar, waar het wil, onbepaald over de consciëntiën van anderen te heerschen? Moet de opvolging of niet-opvolging van Wetten afhangen van iemand, die 'er niets mede te maaken heeft? Zullen, op het

ge-

gezag van zulk een Hoofd, de Protestanten hunne Kerken behouden of verliezen? — — Ik zou meer kunnen vraagen, doch wie zal mij antwoorden? derhalven geene enkele vraag meer over dit stuk. — —

Dezelfde Zender heeft mij in eenen tweeden brief nog het volgende toegeschikt:]

Nu 'er weder een nieuw Hoofd aan de Roomsche Hiërarchié [GREGORIUS CHIARAMONTI, onder den naam van Paus PIUS VII.] verscheenen is, zal men eerlang zien, wat order Het wegens de Kerken geeven zal; maar — zullen de Decretaalen der Pauzen en der Conciliën gelden, dan kunnen of moogen zij [de Roomschen] 'er geen gebruik van maaken; ten zij alle de beeneren der daarin rustende Ketteren worden weggedaan, en de Kerk door een' Bisfchop weder worde ingewijd, en dan zorg gedraagen, dat 'er geene Ketterfche Lijken in begraaven worden, welk recht het Wetgeevend Ligchaam aan de eigenaars der graven blijft garandeeren. Zoo lang dus een Ketter eigenaar van een graf is en blijft, blijft ook de Kerk *onrein*, en is tot den Roomschen Kerkdienst onbekwaam. [Met nieuwsgierigheid zie ik de uitspraak van PIUS SEPTIMUS, aangaande dit stuk, ten gemoete, zij zal zeker volgen, doch zoo lang dit niet gebeurd is, zeg ik: *Exitus rei hoc indicabit*, of in het Hollandsch: *De tijd zal het leeren!*

Aan vier andere Zenders ben ik het volgende, het geen ik bij mijne Reize in de Majorij niet vernomen had, of na mijn verblijf in dezelve aldaar is voorgevallen, verschuldigd. Ik zal het zelve alleen maar kortlijk aanstippen; ieder kan 'er uit zien, dat ik nog lang alles niet heb opgezameld, en derhalven dat ik het Karakter, den Godsdienst-haat, en de Vervolgzucht der Roomsche Majorijënaars nog met al die zwarte verwen niet getekend heb, zoo als dezelve verdienden.]

Te *Oorschoot* heeft men het eigendom der Gereformeerde Diäkonie geëischt, om dezelve met de Dorps-armen-kas te verëenigen.

Te *Zoerendonk* overleed een Hervormde, vier Kinderen nalaatende; de Diäkonie had niet genoeg, zelfs om maar één Kind te onderhouden, men verzocht onderstand bij de Regeering uit de Algemeene Armen-kas, die zoo wel aan Hervormden als Roomschen behoort, doch deeze weigerde zulks. Dit zit nog zóó. — Andere Diäkonieën springen nu bij, om die arme ongelukkige Weezen niet van honger te laten omkomen.

Te *Leende* hielden de Jongens onder den Godsdienst altijd een zeer groot leven in de Kerk. — Sommige banken wierden vernield. — Een enkel boos mensch brak in de Kerk, verscheurde den Bijbel op den Predikstoel, en smeet hem op den grond;

grond; dit alles en dergelijke baldaadigheden geschiedden zonder gevolg zoo lang, tot dat, de Kerk door de Roomfchen genaast zijnde, de Hervormden in eene Kamer bij den Schoolmeester hunnen Godsdienst verrichteden, en nu rust genieten.

Te *Heeze* heeft men den ouden braaven Schoolmeester aan de Kapel (te *Heeze* zijn twee Schoolmeesters), zonder eenig recht of reden, afgezet. Denkelijk is zijne eenige misdaad, dat hij een Hervormde is; want alle beschuldigingen, tegen hem ingebracht, heeft hij *ten vollen* wederlegd. — In 1795. den 3 Februarij, wierd alhier de Kapel der Hervormden geplunderd; veele banken en eene tafel in stukken gebroken; de Zitkusfens (twee uitgezonderd) aan flarden gesneden en geplukt; twee Arm-zakjens vernield enz. de Boeken ontkwamen het gevaar, wijl zij opgeslooten waren. Braave Roomfchen verklaarden hunne afkeuring, anderen integendeel bewimpelden het. — In de groote Kerk wierd nu en dan wat weg gebroken en geschonden; den Lezenaar van den Voorleezer heeft men verbroken; in den Predikstoel zijn gevoeg gedaan, als ook in het portaal van de Kerk. — Deeze Kerk staat thands altijd open, dewijl 'er zich niemand meer mede bemoeit, ten schande van iederen redelijke Voorbijganger, die de moeite neemt, om deeze geschondene Kerk te beschouwen.

De Kerk der Hervormden te *Helmond* is thands in het bezit der Roomfchen. De eersten verrich-

ten

ten nu hunnen Godsdienst in eene Kamer aan het huis van hunnen Leeräar.

Ook te *Deurne* hebben de Hervormden hunne Kerk aan de Roomfchen moeten afftaan, en 'er niets uit moogen weg neemen, dan het geen tot viering van het H. Avondmaal gebruikt wierd. Zij houden nu hunne Godsdienstöeffening op eene Gaanderij van het groot Kasteel, welke de Vrouw van *Deurne* hiertoe edelmoedig vergund heeft. [Het ware te wenschen, dat alle Eigenaars van Kasteelen of andere ruime Gebouwen in de Majorij, (zoo veele 'er ten minsten aan Protestantfche Bezitters toebehooren) dit loflijk voorbeeld deezer edelmoedige Vrouwe, welker naam in de harten van alle, vooral Majorijfche, Protestanten te recht moet verééuwigd worden, naarvolgden, en zich door geene vrees noch dreigementen, die hun misfchien zouden gedaan worden, hiervan lieten affchrikken, om ten minsten, zoo lang mogelijk, eenen redelijkeren en menschlievender Godsdienst dan die der Roomfchen in de Majorij in stand te houden. — Mogt deeze wensch vervuld worden!! —]. Ook moet de Predikant op deeze plaats uit zijne Pastorie, en in dezelve zullen nu de verdreevene Nonnen uit het Klooster *Keizersbosch*, gelegen in het Graaffchap *Hoorn* in Opper-Gelderland, hunne wooning neemen. Dit alles, zegt men, is gefchied op het aanhitzen van den Roomfchen Priester, [men kan deezen Snaak nauwkeuriger uit mijne Reizen leeren kennen]; hij is de eenigfte Priester in de Majorij,
die

die zich (ten minsten tot nog toe) kan beroemen, dat hij eenen Geuzen Dominé uit zijn huis verjaagd heeft.

[Door eene tweede hand wierd mij ook het volgende toegezonden:] Te *Geldorp*, waar thands geen Predikant is, heeft de Hervormde Gemeente de Kerk aan de Roomschen *gratis* afgestaan, zonder betaling te willen hebben. De Roomschen zijn zoo edelmoedig geweest van de Kerk (zij hebben zelf eene uitmuntende schoone nieuwe Kerk) ten gebruike der Gereformeerden te laten, tot zij het willen opzeggen. Dan — men heeft de glazen genoegzaam geheel en al ingeslagen door steenen 'er door te gooiën, en zulks doet men meestäl gedurende den Godsdienst, van het begin van denzelven tot het eind toe. Dit ziet men, dult men en verdraagt het; zoo dat 'er niets overschiet, dan zoo zuchtende den Godsdienst te verrigten. De beste Eertitel, dien men den Gereformeerden toeschreeuwt en den nabuurigen Leeräaren, die daar den Predikdienst vervullen, dikwijls tot aan de Kerkdeur toeroept, is: **BLIKSEMSCHE GEUS!** en andere bitterheden meer! — Zie! — zoo handhaaft men de gelijke Vrijheid en openbaare Veiligheid.

De Hervormde Gemeente te *Nunen* enz. heeft de Kerk te *Gerwen*, de Kerk te *Nunen* en de Kapel te *Op-wetten* (een gehucht van *Nunen*) bij verdrag aan de Roomschen moeten afstaan;

ook

ook de Predikants-wooning te *Nunen*, die zij echter nog aan den Predikant verhuurd hebben voor den tijd van *vier* jaaren, of dan niet opzeggende, *agt* jaaren. Dan te *Neder-wetten*, onder even gemelde Hervormde Gemeente, hebben de Roomschen den Gereformeerden de Kerk ontnomen zonder eenige aanspraak of verdrag deswegens te doen of aan te bieden. De Roomschen hebben hier nu *zeven* Kerken en de Hervormden *geen* ÉÈNE. Zijn dit gelijke Voorrechten en gelijke Bescherming?

[Even dezelfde Schrijver melde mij ook de volgende Anekdote:] Een zeker Inwooner te *Bakel* had bloedschande met zijne eigene Zuster gepleegd. Hij beled zulks in de Biegt en bad om de Absolutie. De Biegtvader weigerde die, zeggende, dat noch hij, noch Bisfchop, of Eerstbisfchop zelfs geen Cardinaal die konde geeven, alzoo dezelve alleen in de magt van den Paus was, bij wien hij zich dus moest vervoegen. Hij begeeft zich daaröp naar *Rome*, doet zich daar als eenen Poenitent of Boetling aanmelden en krijgt gehoor. Gevraagd: „van waar hij kwam?” antwoorde hij: „van *Bakel!*” Gevraagd „waar „dit gelegen was”? was het antwoord: „In „de Majorij van *'s Bosch*, op het einde van de „waereld; in een Land, waar men brand zijne „aarde; eet de Paarden; daar men door de „Schóorsteen in huis treed; de Man bij de „Dienstmaagd slaapt en de Knecht bij deszelfs „Vrouw.” Zijne Heiligheid op dit antwoord
ver-

verbaast, zeide: *Maledicta Bakel* (*), en vraagde wijders: „Of 'er in dat Land ook Christenen waren, en of hij zelf een Christen was?” zulks met *ja!* beantwoord zijnde, was de verdere vraag: „Of men aldaar eene Godheid geloofde?” het antwoord was eensgelijks: *ja!* Eindelijk deed de Paus de vraag: „hoe veele Goden 'er waren?” en de Bakelsche Boetling antwoorde: „Vier! naamlijk: De Vader, de Zoon, de H. Geest en zijne Heiligheid, onze Heere God de Paus.” De Paus, opgetogen over deeze verhevene geleerdheid en diepe kunde, riep juichend uit: *Benedicta Bakel!* (†) en gaf den Poenitent, op die luisterrijke Belijdenis, de Absolutie. Zie daar eene Anekdote! die ik in mijne kindsheid reeds meermaalen gehoord heb, doch voor welker echtheid ik niet kan instaan. — Zij levert een bewijs echter op van der Roomschen schoone Godgeleerdheid.

Ik heb U bijna vergeeten te melden, dat men te *Nunen*, bij de begraaving der dooden onder de Roomschen, de Lijkstaatsie bijwoont met Waschkaarsfen in de hand, en die zoo openlijk langs de straat draagt tot ergernis der Protestanten, die zelfs moeten zien, dat dit, ja waarlijk! ook geschied door Municipaliteits-Leden.

[Den geëerden Opsteller deezer Bijdrage en aartige Anekdote betuig ik openlijk mijnen hartgrondigen dank. Ik wensch, dat zijn E. mij verder met zijne briefwisseling verëere.

Ik

(*) Vervloekt zij *Bakel!*

(†) Gezegend zij *Bakel!*

Ik moet hier ook den volgenden brief bijvoegen. — Ik geef hem woordenlijk , zoo als hij is , en ik twijfel niet , of hij zal nog wel , wegens zijnen bijzonderen inhoud en schrijfwijze , aan sommigen mijner Lezeren bevallen. Hij bevat eenen droom , en droomen , zegt het spreekwoord , is bedrog ; derhalven wil ik denzelven ook niet anders dan als eenen droom beschouwd hebben.]

BURGER REIZIGER! of
REIZENDE BURGER!

Wie Gij zijt , raakt Mij niet , en wie Ik ben , gaat U ook niet aan. — Gij reist wel , maar Gij droomt niet ; Ik droom wel , maar Ik reis niet ; Ik denk altijd : *Oost , west ! t'huis best !* wij zijn derhalven verschillende wezens en echter niet verschillend. — Gij zijt een Reiziger en Ik een Droomer , beiden zijn wij evenwel menschen , en kunnen beiden wat vertellen. Nu..... daar Ik op komen wil is dit.... Ik heb uwe Reize door de Majorij in 1798 gelezen , mischien heb Ik U ook wel gezien , want in dat jaar zag Ik iemand , met eenen Reiszak op den rug nevens mijn huis gaan , net zoo als Gij 'er uitzaagt , ten minsten volgens uwe Beschrijving. Nu..... dit doet ook niets af ; daar Ik op komen wil is dit : Ik droom veel , en somtijds , al zeg Ik het zelf zoo maar regt uit , het is des al niet te min , zegt CATS , evenwel nogthands waar , droom Ik zeer
lief

lief en aartig. Kijk hier eens, hoe Ik onlangs weêr gedroomd heb!

Ik droomde dan, dat ik in eene Herberg was, waar eenige Perfoonen lustig zaten te eten en te drinken; sommigen, die 'er voorbij gingen, keeken benaauwd naar die menschen, en scheenen bang voor hun te weezen, anderen morden in zich zelve, en anderen lagchten. Ik ging buiten de deur, om toch het verschillend gedrag dier Voorbijgangers te onderzoeken, en evenwel vergat ik dit, omdat ik van verre zeer hoorde huilen en snikken, zonder dat 'er zich iemand aan scheen te stooren. Ik begaf mij dan naar de plaats des gehuils. Ik vond daar eene Vrouw, die 'er net zoo uitzag even als Jufvrouw of Mevrouw THEMIS, alias de GERECHTIGHEID, de Patrones of Godin der Advocaaten, doch zij was niet geblinddoekt maar keek door haare vingers; 'er stond een oud Man, met eenen langen baard, grijs hair en eenen knoestächtigen stok in de hand, even als de Heidensche Burger ÆSCULAPIUS, de God der Kwakzalveren, bij haar. Zij huilden beiden snot en kwijl, en klaagden elkan- deren haaren nood. THEMIS of wie het ook mogte zijn, zeide: „ Ô! Wat ben ik bedroefd!
 „ Een, dien men zegt mijn Zoon te zijn, en
 „ dien sommigen Advocaat V., anderen Aricaat
 „ Voerman, nog anderen Apekaat *van de Zweep*,
 „ omdat hij, in voorigen tijd nog, als Voerman
 „ langs eene Kar slenderde, noemen, heeft te
 „ weinig betaald in de agt Per Cent, en is nu
 „ van die luidjens daar in die Herberg, die daar

„ zoo lekkertjens eeten en drinken , (zij zijn
 „ *Onderzoekers* , of , gelijk men nu zegt : *de*
 „ *Commissie tot onderzoek*), voor 828 Guldens in
 „ de boete geflagen ; en het geen mij het meeste
 „ rouwt , is : dat hij nog Volks - vertegenwoor-
 „ diger is. Hoor eens , Burger Medegod ! hoe
 „ veelen , vooräl , die van het nieuwe Geuze-
 „ geloof zijn , hier over lagchen ! Zij roepen :
 „ „ Zie eens dat zijn Wettenmaakers ! dat zijn
 „ „ Voorvechters van het Kattelijk Geloof en de
 „ „ Kattelijke Kerk ! die zelf zoo smokkelen , en
 „ „ anderen lasten opleggen , die zij niet draagen
 „ „ willen. ” ” — ÆSCULAAP brulde geen hair
 „ minder , zeggende al snikkende : „ Ja ! . . . ja ! . . .
 „ zoo . . . gaat het . . . mij ook . — Een dien men
 „ Doctor V . . . te noemt (hij behoort
 „ dus onder mijn gild , ten minsten in naam , en
 „ daarom spijt het mij) is nu Exrepraesentant , die
 „ heeft ook gefmokkeld in het opbrengen . Nu zit
 „ men hem ook achter de vodden , hij zal , zoo
 „ ik hoor , ook boete moeten betaalen. ” — —

Terwijl deeze twee zoo stonden te huilebal-
 ken , verbeelde Ik mij een magtig gejoel te hoo-
 ren . Ik keek om ; zag een schraal mager Ventjen
 met eene Weverspoel in de hand , en eene vuile
 versleeten muts op zijn hoofd , al dansende ko-
 men aanspringen ; het nam zijne muts van zijnen
 kop , zettede die op zijne Spoel , draaide en
 zwaaide met dezelve en schreeuwde , dat het
 paars en bont wierd : „ De Wevers boven !
 „ Hoezee ! — wij zijn eerst menschen ! verschei-
 „ den van mijne Confraters zijn Drostten gewor-
 „ den !

„ den! Nu zal het eerst goed gaan! Als ik eens
 „ Drost word, kijk, dan zal ik eerst wel regeer-
 „ ren! Hoezee! — ” Terwijl dit mager karelt-
 „ jen zoö stond te hoezeeën, komt 'er een Schroen-
 „ maaker aangelopen, hebbende zijnen Spanriem
 „ en Pikdraad nog in de hand, roepende: „ Wat
 „ D maakt Gij een leven. — Dat is
 „ wat moois, dat een Wever eit Sterkvreeter
 „ Drost is. — Vivat St. CRISPJN! deeze
 „ stal het leder en gaf de Schoenen voor niets
 „ weg! dat was eerst een Man, beter dan dui-
 „ zend Wevers. — Ja! nu worden de Schoen-
 „ makers niet alleen Drosten maar ook Repræ-
 „ sentanten, en als zij dan weêr komen, al doet
 „ zij niets, dan brengen zij eenen zak met geld
 „ mede, dat men 'er van verschrikken zou, als
 „ een arm zoo lang. Zij worden dan Looijers,
 „ Drosten, en, wat weet ik het, wat al meer?!
 „ Wat man ben ik en wat man zal ik nog wor-
 „ den! — ? — !! ” Terwijl zij zoo stonden
 „ te twisten, komt 'er een Bakker, een Boer, een
 „ Zadelmaaker en nog al meer, die ook al om het
 „ zeerst schreeuwden, dat hun Stiel (een woord
 „ in de Majorij betekenende *bedrijf* of *handwerk*)
 „ het best was, om dat die ook al Vertegenwoor-
 „ digers hadden opgeleverd. — Eindelijk en ten
 „ laatsten komt 'er een Kwakzalver en Markt-
 „ schreeuwer (men zou zeggen hoe in mijnen droom
 „ alle die menschen bij elkanderen in mijne hersfe-
 „ nen kwamen) aangezet met zijnen Hansworst.
 „ Hij begon uit alle zijne magt te roepen: „ Hoort
 „ Burgers! Hoort!! Eer ik U mijne treflijke

„ Medicijnen aanprijs — ik geef ieder pakjen om
 „ een dubbeltjen maar. — Niemand is beter
 „ geschikt voor Repræsentant, dan wij, die op
 „ de voortreffelijke Akademie van *Leuven* gestu-
 „ deerd hebben. Wij weten eerst met de men-
 „ schen om te gaan. Wij verdienen nog, dat
 „ het Volk ons kiest. Wij beloven het de
 „ Kerken, en alles wat het maar wil. Wij
 „ weten eerst, hoe Gij het liefst hoort, Bur-
 „ gers!” Nu kwam Hansworst, die
 dikwijls zijne tong had uitgestooken, en al mees-
 mulende gezweegen had, voor den dag, en
 zeide zoo maar droog weg: „ Ja ja! Heer
 „ Doctoor!! Gij kunt gemaklijk Repetant wor-
 „ den, of hoe hiet dat ding, dat zoo veel geld
 „ trekt; want Gij weet de Burgers veel schoons
 „ voor te praten van de Kerken; van de Geu-
 „ zen weg; van het afneemen van de tractemen-
 „ ten der Domenie's; en van het voordeel, dat
 „ het Land hier van heeft. Gij belooft den
 „ eenen een Ambtjen, den anderen een Bediening-
 „ jen. Gij weet het wel zoo fijntjens aan te pak-
 „ ken, dat Gij gekoozen word en klaar is Kees
 „ dan. Men moest mij liever wat maaken, ik
 „ kan ook wel pogchen. Kijk zoo zou ik pre-
 „ cies zeggen: „ „ Ik zal U, Burgers bezorgen,
 „ „ dat Gij vrij zult zijn van veele zaaken, maar
 „ „ waarvan weet ik zelf nog niet, en even-
 „ „ wel beloof ik het U; al wat Gij maar wilt,
 „ „ zal ik doen. — ” ” en ik wed, dat ik wel
 „ zoo een ding zou worden, dat veel geld
 „ krijgt! — ” Dit zeide de Burger zoo maar
 zon-

zonder lagchen weg. Al het Volk stond met gaapende bakhuizen te kijken, en ik begon zoo geweldig hieröver in mijnen droom te lagchen, dat mijn Wif, die vrij knorrig is, mij toefnapte: *Wat scheelt dien Gek weér?!* Waardoor ik ontwaakte.

Deeze droom staat mij nog zoo levendig voor, dat ik het besluit nam, om U denzelven toe te zenden, om U te doen zien, dat 'er in de Majorij nog wel aartige menschen woenen, al was ik het alleen maar. Mijn droom is maar een droom, zoo moet Gij hem ook maar bekijken. — Dag Burger Reiziger!

Uw toegenegen

DROOMER.

Uit mijn Slaapvertrek den 18 Maart

1800.

Nog wat. Eene Koeken-bakkers Vrouw, welker Man Volks-vertegenwoordiger in 's *Bosch* was geworden, wilde na dien tijd nimmer eenen brief ontvangen, of op het opschrift moest staan: *aan de* REPRÆSENTANTIN *te V.* Gij ziet hier (en dit is geen droom) dat men in de Majorij al vrij hovaardig is, doch het is toch zoo: is de Man *Repräsentant*, of zoo als Hansworst zeide *Repetant*, dan is de Vrouw *Repräsentantin* of *Repetantin*. — De Vrouwen hebben

hier ook mede wat te zeggen; zij zijn wat meer, dat denk ik, dan eene *Nu* in Sijfer. Hadie Reismannetjen! —

[Toen reeds een groot gedeelte mijner tweede Reize was afgedrukt, ontving ik nog eenen brief, getekend: UE, DIENSTW. MEDEBURGER. *Bataafsche Brabant* den 24 Junij 1800. — De mij onbekende, doch geächte, Zender verzekert mij, dat al wat hij schrijft, zuivere waarheid is, maar dat hij, om redenen van niet bekend noch vervolgd te worden, zijnen naam niet *durft* openbaaren, en ook even hierom veele hardigheden van de Roomschen is voorbij gegaan. Hij vergunt mij, om *mutatis mutandis* zijn schrijven in dien vorm te gieten, dien ik verkiezen zal. — Ik zal den geëerden Zender zelf laten spreken, en hem op den voet volgen, te meer, wijl hij eenige Dorpjens aanhaalt, die ik niet bezocht heb, of om dat zij niet in mijnen weg lagen, of om dat ik 'er weinig of niets dacht te verneemen; ook zal ik hem zelf laten spreken, om dat zijn schrijven veele zaaken, die ik gemeld heb, bevestigen, alleen zal ik zijn schrijven, zoo veel mogelijk, bekorten. — Zie hier dan, wat hij mij gezonden heeft.]

VUCHT.

Hier bezitten de Roomschen twee Kerken. —
Van

Van het naasten der Hervormde Kerk zal hier niets komen, omdat het Choor voor de Roomschen te klein is, zijnde het ruim of schip der Kerk reeds voorlang ingestort, en het te veel zou kosten, wanneer men hetzelfde herstelde; intuschen maatigen de Roomschen zich de beheering over dezelve aan, en handelen 'er mede naar hun goedvinden; geen Geus durft zich hier tegen verzetten. [Een bewijs voor de waarheid van dit gezegde kan de Lezer zien in het geval met het begraaven van Mevrouw LAWICK, het geen ik boven uit eenen brief van B. V. H. heb aangetekend, en door onzen Medeburger ook, als een bewijs voor het geen hij schrijft, word aangevoerd.] Te

B O K S T E L

Hebben de Roomschen eene zeer schoone en ruime Kerk, echter hebben zij het Choor der groote Kerk (het ander gedeelte is ingestort), doch gansch niet uit broederlijke liefde, want hetzelfde kan het tiende gedeelte van hun niet bevatten, en men heeft geenen lust, om het ingestorte te herstellen, zich toegeëigend; het is hun genoeg, dat de Hervormden nu van die plaats beroofd zijn, trouwens! men hoort dikwijls in de Majorij zeggen: „Dat Vee, de „Geuze Natie moet over Zee naar het Engelsch „Land. Dit Land moet alleen door Katholijken „bewoond worden.”

S C H I J N D E L.

Het is jammer, dat de *Vicarius* of Bischof alhier geen bevel aan de Majorijsche Priesters heeft gegeven, om geene Kerken der Hervormden in bezit te neemen; hij heeft alleen aan de zelve geraaden, om geene Kerken in te neemen of 'er dienst in te doen. Het geen de *Vicarius* zijnen Geestlijken beveelt, moet *volstrekt blindlings* gehoorzaamd worden, doch het geen hij hun, bij wijze van raadgeving, mededeelt, dit behoeven zij niet op te volgen; hij had dus veele onāangenaamheden kunnen voorkomen, zo hij had gewild. — Voor het overige mag men hem eenen *Menschenvriend* noemen. — — Te

Z O N

Hebben de Roomfchen, op eigen gezag, den braaven Hervormden Schoolmeester met geweld uit zijn huis op straat gezet, van zijnen post beroofd, en hem dus met zijn huisgezin tot vollagene armoede gebragt. — Men wilde hier ook de Geuze-Ambtenaaren afzetten, doch dit blijft nu stil, echter wil men thands bij hoog en laag de groote Kerk hebben. — Even zoo slecht heeft men te

T O N G E L R E

Gehandeld. — Men haat daar de Hervormden meer dan de Jooden, die 'er wonen. — Men heeft 'er den Schoolmeester afgezet, die echter hon-

honderd Guldens van zijne Wedde behouden heeft, en 'er in deszelfs plaats eenen bekenden Dronkenlap, maar die bitter Roomsch was, aangesteld. — De groote Kerk is reeds voorlang den Hervormden ontnomen, en de bittere Priester heeft dezelve, zelfs tegen den raad van den *Vicarius*, met het *Te Deum* plegtig *in gloria* ingewijd.

G E L D O R P.

Ook hier hebben de Roomschen zich de Kerk toegeëigend, schoon zij dezelve wegens haare slecht- en vochtigheid niet willen gebruiken. —

Van

H E E Z E

Heeft men, met alle plegtigheid, in het openbaar Omgangen (Procesiën) naar andere Plaatzen gehouden. — Ook te

L E E N D E

Is Kerk en Pastorie-wooning door de Roomschen genaast, en de laatste is door hen verhuurd. —

V A L K E N S W A A R D

Zou oulings *Waard op den Dries* (dit laatste Majorijsch woord betekent eene *Weide*) geheeten hebben, omdat aldaar maar weinige Huizen en slechts ééne Herberg of Kroegjen, op een mager stuk Weiland gebouwd waren. — Vervolgens

kwamen hier veele Varkensdrijvers bij deezen Waard of in deeze Herberg, om hunne Varkens te verkoopen, hierdoor wierd de toevloed herwaards sterker, men bouwde 'er meer Huizen, en men noemde deeze plaats *Varkenswaard*. Eindelijk de Valkenjagt hier in zwang komende, werd deeze naam in *Valkenswaard* veranderd. — — In 1745 woonde hier een Hervormde, die als Menschenvriend van allen bemind wierd; men verhaalt, dat zijn Roomfche Buurman, die voor het uitwendige altijd zijn boezemvriend was geweest, tot hem (men verwachtte toen de Franschen in de Majorij) zou gezegd hebben: „Nu de Franschen afkomen, zal het schielijk met de Geuzen gedaan zijn, zij zullen kapot gemaakt worden, maar ik zal zorgen, dat Gij eenen zachten dood zult krijgen.” — In die dagen dachten de Roomfchen reeds zóó menschlievend, en nu, als zij maar konden, zou het nog erger weezen. — De bermhartigheden der Roomfchen jegens eenen Hervormden zijn wreed! —!!—!!!
— — Te

D O M M E L E N

Heeft men zich de Kerk der Hervormden toegeëigend, schoon men geen voorneemen heeft, omze te gebruiken. [Dit Dorpjen heeft zijnen naam van de Rivier de *Dommel*, welke outijds *Dutmala* zou genoemd zijn geweest, ontvangen. De Heer W. C. ACKERSDIJK schijnt den naam deezer Rivier van *demp*, *damp*, *domp* te willen af-

afleiden (*Alg: Vaderl: Letteroëffeningen voor 1800 Mengelw: Bl: 253.*), doch zijn Ed: , wiens kunde en braafheid ik hier openlijk hulde doe, neeme het mij niet kwalijk, dat ik hierin van Hem verschil. — (Zou men het woord *Dommel* niet veel beter van het Hoogduitsche *Tummel*, eene draaiing, kunnen afleiden. De *Dommel* kan wegens haare veelvuldige kronkelingen geschikt dien naam voeren, zij vertoont zich als een' tweeden *Mæänder*-stroom. — Ik heb ook aangetoond, dat in de Majorij veele Hoogduitsche woorden worden gevonden, en het is overbekend, dat wij in onze taal veele woorden bezitten, die volmaakt met het Hoogduitsch instemmen, uitgenomen dat wij eene *D* stellen, waar de Duitscher eene *T* gebruikt. Moet men in de afleiding (*derivatio*) der woorden niet het *eenyowwige* kiezen? — In de Majorij zegt men dikwerf: *Ik ben in den dommel*, dat is: ik ben in de maaling; ik bevind mij in eenen maalfroom; mijn hoofd draait; ik ben verward van gedachten. — Te *Dommelen* is SIMON VEREPÆUS bijgenoemd *Dommelanus* gebooren. Hij was Kanonnik der groote Kerk te 's *Bosch* en Opziener der School aldaar, gelijk de Heer ACKERSDIJK 1. 1. aanhaalt. — Hij was ook een groot Taalkundige.]

RIETHOVEN

Is de geboorteplaats van den Bisfchop van *Iperen*, MARTINUS RIETHOVIUS. Hij zou van Schaapherder trapswijze tot deeze waardigheid zijn

zijn opgeklimmen. — Men heeft hier eenen Roomschen Schoolmeester, om de jeugd in Roomsche boeken en Katechismus te onderwijzen, aangesteld, en den Hervormden, met behoud van 100 Guld: zijner Wedde, afgezet. De groote Kerk is thands in het bezit der Roomschen. Veelen onder hen zijn zoo bijgeloovig bitter, dat zij verklaarden: „ dat zij wel wilden sterven, „ als zij maar *tweemaal* in die Kerk Misse konden hooren.” — — Te

W E S T E R H O V E N

Ziet men een Putjen, het *heilig Putjen* genoemd. Het water uit hetzelfde is heilzaam voor onderscheidene Ziektens, vooräl voor de Koorts; men bezoekt hetzelfde op eene jaarlijkse Bedevaart, en ook op andere tijden, zeer vlijtig; kruipt op de knieën rondöm hetzelfde; en men ziet rondöm hetzelfde een paadjen, veröorzaakt door het rondkruipen.

B E R G - E I K

Ontleent zijnen naam van de Heuvelen, waaröoulings zeer zwaare Eiken wiesfen. — *Berg-eik* is het middenpunt van bitterheid, bijgeloof en spookerijën. In oude tijden woonden hier [zoo spreekt het Bijgeloof] veele heksen. — Het gebruik van bijgeloovige middelen tegen ongemakken des ligchaams is hier onbegrijpelijk: heeft men kwaade beenen, men geneest die met Wijwater; heeft

heeft men den Kinkhoest, men loopt naar *Kas-
zeren*, om uit een gewijd hoorentjen te drinken;
is men *baguits* (een Kempenlandsch woord bete-
kenende: de *Engelsche Ziekte*), men begeeft zich
naar *Riethoven* of nog beter naar *Meerveldhoven*;
hebben de Kinderen den Daauw-worm, men laat
hen te *Hoogloon* beleezen; heerscht 'er de Roode-
loop, men spoed zich terstond naar *Steenfel*. —
Men bezit hier eene beeldtenis van den H. BER-
NARDUS, werwaards jaarlijks Bedevaarten geschie-
den. Eertijds was men hier geslagene vijanden
der Jooden, en nu van de Hervormden, die men
altijd den eernaam geeft van: *Geuze Natie*, of:
verdoemde Geuze Blikfems. — De Roomschen,
schoon zij hier twee Kerken, welker ééne nog
nieuw is, bezitten, hebben echter den Hervorm-
den genoodzaakt, om hunne Kerk af te staan,
en moeten zich nu in eene Kamer behelpen. — Te

E E R S E L

Kruipt men thands op helderen dag om den *hei-
ligen* Lindeboom (eertijds deed men dit 's avonds);
men gaat ook wel zachtjens rondöm denzelven,
staat nu en dan stil; in den bast steekt men ook
wel Spelden, op dat de geenen, die de Koorts
hebben, 'er door zouden geneezen worden; alles
geschied biddende en prevelende. — Of deeze
Lindeboom een Lindeboom van St. ODORA is
weet ik niet. Een Geestlijke heeft mij van
deeze soort van *heilige* Boomen de volgende
Anekdote verhaald:

„ Sinte

„ Sinte ODORA verkoos een eenzaam leven ;
 „ zij begaf zich , na afscheid van haare Ouderen
 „ genomen te hebben , naar een Bosch : zeggende :
 „ „ Ik keer niet weder , voor dat een wit Paard
 „ „ mij in het Bosch komt afhaalen.” —
 „ Nadat onze Heilige ODORA zich eenige jaaren
 „ in deeze Wildernis had opgehouden , komt 'er
 „ op het onverwachtst een witte Schimmel aan
 „ galoppeeren , en bleef bij de Sinte stilstaan ;
 „ zij sprong terstond op de Schimmel , brak een
 „ takjen van eenen Lindeboom , om het Paard
 „ spoediger te doen voordsnellen , kwam hierop
 „ gelukkig en behouden bij haare Ouders aan ,
 „ en stak het Linde-takjen bij derzelve woning
 „ in den grond. Hetzelve groeide op tot eenen
 „ heiligen Lindeboom , en van denzelven zijn
 „ alle heilige Lindeboomen , die rondom de Kerk
 „ te *Moll* staan , voortgekomen.” — [*Moll* is
 een Dorp in Oostenrijksch Braband , niet ver van
 de Majorijsche Grenzen.]

Hier heeft men de Kerk bij verdrag aan de
 Roomschen afgeftaan. — — Te

D U I Z E L

Is de groote Kerk al vroegtijdig door de Room-
 schen in bezit genomen. — — Te

H A P E R T

Hebben de Roomschen met veele brutaliteiten
 de Kerk zoeken magtig te worden , doch dewijl
 het Choor voor eene School gebruikt word , is
 dit

dit verder blijven steeken. — Ongemeene bitterheid en vervolgzucht heeft zich ook te

B L A D E L.

Verraaden. — Men heeft bij eenige Hervormden de glazen ingeslagen. Men besmeerde hunne Huizen met drek en vuiligheid, zonder het Huis van den Predikant te ontzien. Men woelt nog geweldig om de Kerk, en men vreest, dat de Hervormden dezelve zullen kwijt raaken, schoon 'er in dit Dorp geene ééne Kamer is, ruim genoeg, om de Hervormden ter uitoeffening van hunnen Godsdienst te bevatten. —

H O O G L O O N.

Hier heeft men meer dan ééns de glazen der Hervormde Kerk ingesmeeten, en alles in dezelve kort en klein geslagen, opdat de Godsdienst 'er niet in zou kunnen verricht worden. De Roomschen hebben geweldig om deeze Kerk gewoeld, evenwel zijn zij thands stil. — Mij is verhaald, dat zich hier eene bejaarde Dochter bevind, zijnde van den Roomschen Godsdienst, die echter in eenen Geuzen-bijbel leest; dit is haar door den Priester verboden, doch wijl zij het leezen in den Bijbel niet wilde nalaaten, verbood hij haar ook de Kerk en de Mis. Dit arm mensch heeft zeer veel te lijden, niemand geeft haar eenig werk. Eén haarer Bloedverwanten heeft haar, in haar eigen huis, om het leezen in de

H.

H. Schrift , onmenselijk geslagen en vreeslijke dreigementen gedaan. Op een' avond kwamen verscheidene Roomsche Inwooners in haar huis , mishandelden haar , sleepten haar bij de haren , en trokken haar eindelijk naar eenen Water-poel , waardoor men deeze ongelukkige heên sleepte. Dit alles geschiede , als 't ware , onder het oog der Regeering , die zich echter zulks niet aantrekt. [Zo dit geval waar is , waarāan ik geenzints twijfel , dan kan ieder Protestant hier uit leeren , wat hij te wachten zoude hebben , zo de Roomsche Godsdienst (hierāan word tegenwoordig zoo sterk , ten minsten in de Majorij , gewerkt) , eens de overhand kreeg. Het leezen in den Bijbel is bij den Roomschen eene allergrootste misdaad , en hij , die zulks doet , mag men op allerlij wijzen mishandelen , en doch ik wil liever zwijgen. —]

O E R L E

Is wegens zijne bitterheid befaamd. Behalven het verhaalde door den Reiziger door de Majorij in 1798 wierd mij verteld: dat , toen men bezig was , om het Lijk der Predikants-vrouw op te graaven , één der booswichten met dit onmenscht werk wilde uitscheiden , maar een Geestlijke Broeder uit de Abtdij van *Postel* , die bij den Priester zich ophield , en ook bij dit gruwelstuk tegenwoordig was , vermaande hem op het sterkste , om met dit helsche werk [het mishandelen der Hervormde Lijken] voort te gaan , zeggende :

Zóó

Zóó doen wij in Braband altijd met de Lijken der Geuzen! —

Z E E L S T

Is een Dorp, waar de Linnen-weeverijën bloeiën.— De Roomschen hebben, schoon zij hier twee Kerken hadden, de Kerk der Hervormden met geweld ingenomen. Zij bezaten dus vier Kerken, naamlijk: hunne eigene Kerken, de Hervormde Kerk te *Zeelst*; en eene wonderdoende Kapel te *Meerveldhoven*. [Dit Dorpjen, meen ik, hoort eigenlijk, zeker ten minsten *Kerklijk*, onder *Zeelst*. De Kapel houd men voor de oudste en Moeder-Kerk van Kempenland. Hier was in voorige tijden een wonderdoend MARIA-beeld, het geen men noemde: *Onze lieve Vrouw in den Eik*. Zie J. van OUDENHOVEN, *Nieuwe en vermeerderde Beschrijvinge van de Meijerije van 's Hertogenbosche*. Bladz. 58.] Omdat de Roomschen aan vier Kerken te veel hadden, hebben zij twee Kerken verkocht. [Men moet in de Majorij evenwel de Kerken hebben, al heeft men ze niet noodig, dan zijn de Geuzen ten minsten dezelve kwijt, en dit is genoeg!]

M I D D E L B E E R S.

Dit is geen onäartig Dorpjen, waar veel doortogt naar *Breda* en de zoogenoemde *Langstraat* is. Hier heeft men den Hervormden Schoolmeester afgezet en eenen Roomschen aangesteld.

De Kerk heeft men zich toegeëigend, om 'er de Geuzen van te berooven. — Deeze Plaats is door eene gebeurtenis in 1772 zeer berucht geworden. Een Bedrieger en Deugniet hield zich hier op, en gaf voor, dat hij allerlij kwaalen door het bestrijken met een zekeren Heiligen Olie kon geneezen, mits men dan daarop de Misse hoorde. Dit voorgeeven wierd schielijk verspreid en even zoo schielijk geloofd door de Roomschen. Van alle kanten, zelfs uit Kleefsland, Holland, Braband en andere Streeken, kwamen ongestelden van allerlij soort herwaards, want die Heilige Olie was voor alles probatum. Een Advocaat bragt zelfs zijne onvruchtbaare Vrouw naar *Middelbeers*, liet haar door dien Bedrieger met een Vedertjen, in dien Heiligen Olie gedoopt, besmeeren (de besmeering geschiede altijd aan dat gedeelte des ligchaams, waar het haperde), en het was van dat gevolg, dat Mevrouw eenen Zoon ter waereld bragt, die thans eene groote rol te speelt. De Olie had zulks, dit begrijpt ieder ligtlijk, alleen gedaan. — Men voegt 'er bij, dat die H. Olie nimmer verminderde, al wierden 'er duizenden mede bestreeken. Ik heb eenen Roomschen Priester, in dien tijd, 'er mede hooren lagchen, zeggende: „ Al wat „ van die wonderbaare geneezing verteld word, „ is valsch en onwaar; maar dit is zeker, dat „ het fleschjen nimmer ledig word, omdat het „ geduurig met nieuwen Olie uit den Winkel „ word aangevuld.” — Het is wonder, dat de Priesters tegen deeze bijgeloovige Bedriegerij zeer sterk

sterk geijverd hebben, schoon zij zich andere even dwaaze bijgeloovigheden niet aantrekken, alhoewel zij 'er mede spotten. [Dit is geen wonder. — Andere bijgeloovigheden vullen hunne beurs, en hier ging een Bedrieger met den buit strijken.] Eindelijk kwamen eenige Gerechts-dienaars uit 's *Bosch*, om deezen wonderdoenden Deugniet op te pakken, doch hij ontsnapte, en begaf zich met zijnen Olie in de nabijheid van *Luik*, waar hij, wegens zijne snoode bedriegerijën gevangen en gevonnist is, en hierdoor is die Wonderprophet in vergeetenheid geraakt. — Te

O O S T E R B E E R S

Hebben de Roomschen de groote Kerk genaast; schoon zij dezelve, wegens den verren afstand van het Dorp niet willen gebruiken. De Regeering van dit Dorp heeft den Schoolmeester gedwongen, om eene Kamer voor het uitoeffenen van den Hervormden Godsdienst af te staan. — Men heeft den Hervormden hier op alle mooglijke wijzen hunnen Godsdienst verbitterd. — De Pastorie-wooning (de Predikant is reeds in 1795 overleden) is door de Regeering ten voordeele van het Dorp verhuurd; alhoewel de Clasis van Peel- en Kempenland de huishuur ten vollen betaald heeft; zoo eischen de Roomschen evenwel nog de huur voor de Pastorie; daar te boven heeft de Schoolmeester, door bedreigingen en vrees van afgezet te worden, ook nog de Pastorie-huur betaald; dus driemaal huur voor één huis. Kan 'er dit door? — ? ? = Te

MOERGESTEL

— Staat thands een Heiligen Huisjen, waarin een gekruiste CHRISTUS hangt, in het openbaar op straat. — Een Inwooner deezes Dorps zeide mij met een foort van genoeg: „Zulks zult Gij „nergens in *Bataafsch Braband* vinden.” — — Men is hier, gelijk overäl in de Majorij onder de Roomfchen plaats heeft, in dien waan: dat de regte Franschen nog niet zijn gekomen, wijl zij niet Katholijk zijn, doch dat die fchielijk zullen opdagen; dat dan de Roomfche Godsdienst in alle pragt en luister zal hersteld worden; en dat dan alle Geuzen over Zee naar Engeland zullen gejaagd worden.

[De geëerde Zender voegt bij al het bovenstaande nog dit bij: „Hier bij geef ik in bedenking, of „de tekening van het Klooster te *Eindhoven*, „gevonden wordende op den titel uwer Reize, „niet verkeerd is; want van de groote Kerk te „*Eindhoven* naar dat Klooster gaande, heb ik „hetzelve bijna regt voor mij, en de vervallen „Kerk des Kloosters vertoont zich niet naar het „Noorden, maar naar den Zuidkant van het „Klooster.” — Ik antwoord: „Ja! dit is „zoo!! het Klooster *Ten Hage* ligt juist zoo, „als onze Medeburger opgeeft, maar Hij begaat „hier zelf eene fout. Die tekening is vervaar- „digd niet naar de Westzijde van dat Klooster, „gelijk Hij meent, maar naar de Oost- of liever „Zuid-oostzijde, aan de overzijde van de *Dom- „mel*, anders immers konden de Cellen en de „in-

„ingang van dat Klooster niet gezien worden ,
 „die zich nu in die tekening zeer juist (zoo ik
 „meen) vertoonen. Aan den Westkant ziet dit
 „Klooster 'er geheel anders uit.” — — Ik
 denk , dat de Zender van die bedenking nu ten
 vollen overtuigd zal zijn , dat in het Titel-vignet
 geene fout door ons begaan is.

Eene mij onbekende Dame , zich tekenende :
Onveränderlijk Dezelfde. Uit mijn Tuinvertrek den
13 Julij 1800. heeft mij met eenige letteren ver-
 eerd , welke inhoud ik mijnen Lezeren niet wil
 verbergen. De zeer geëerde Schrijfster deelt mij
 veele zaaken mede , welke ook anderen mij toe-
 gezonden hebben , en ik reeds heb opgetekend ;
 ik zal derhalven uit dien Brief alleen eenige zaa-
 ken aanroeren , dit zal de Schrijfster mij niet
 kwalijk neemen , en het zal zeker mijnen Lezeren
 bevallen , te meer , omdat de mij onbekende Dame
 verzekert , dat zij alles stiptlijk heeft opgegeeven ,
 zoo als zij het heeft gehoord. Zie hier dan ,
 wat Zij mij heeft doen geworden !]

Bij het begraaven der Dooden worden , bijna
 algemeen in de Majorij , door de Roomschen alle
 bijgeloovige plegtigheden , die maar eenigzints
 mogelijk zijn , in het openbaar tot ergernis der
 Protestanten uitgeoeffend. — Men loopt thands
 openlijk , zelfs meer dan men tot hier toe gedaan
 heeft ; met Boeken , Paternosters enz. langs straat.

Te *Mierlo* hebben de Hervormden een verdrag

met de Roomschen omtrent de Kerk geslooten, op dat de Predikant in zijne Pastorie zou kunnen blijven; maar op welke wijze en onder welke voorwaarden? — dit kan ik niet bepaalen, want alles word zeer verschillend verhaald, en ik wil U niets, Mijn Heer! dan echte waarheid toezenden. 'Er is hier thands een Roomsche Drost, zijnde een Wever, en ook een Roomsche Schoolmeester.

De Predikant van *Deurne* is reeds uit de Pastorie-woning naar een ander Huis, het geen hij nog gelukkig van eene Hervormde gehoord had, anders had hij op de straat moeten blijven zitten, moeten verhuizen, en in de Pastorie wonen nu Negen Nonnen met haaren Pater uit het geweezen Klooster te *Keizersbosch*. — De Pastorie is nu geheel en al verbeterd; Timmerlieden, Metzelaars, Verwers, alles moest aan 't werk, om dezelve netjens voor de Nonnetjens in orde te brengen. Sedert de komst der Franschen heeft de Regeering van *Deurne*, die geheel Roomsch is, zelfs de *hoogstnoodige* verbetering niet aan de Pastorie willen laten in het werk stellen, alhoewel 'er de Predikant dikwijls om verzocht had; en evenwel moest hij jaarlijks *zestig* Guldens Huishuur betaalen. — Gemelde Predikant en zijne Echtgenooten hebben bij en voor hunne verhuizing zeer veele onāangenaamheden, te lang om ze U mede te deelen, van die sijne Zusters, haaren Pater, voorāl ook van den dommen *Deurneschen* Priester moeten verdraagen, en wel stilzwijgende, omdat alles met bedreigingen (ten min-

minsten dit word zoo verteld) om den Tuin te vernielen, het Huis, waarin de Predikant zou woonen, te besmeeren, zelfs in brand te steeken, verzeld ging. — De Kerk te *Deurne* is thands in het bezit der Roomfchen, doch zij doen 'er nog geen dienst in, denklijk: omdat de *Vicarius* niet wil, dat 'er, zoo lang als 'er nog Graven in zijn, die aan de Hervormden toebehooren, Misse in zal geleezen worden. Als 'er een zieke is, word 'er echter 's avonds laat eenen Roozenkrans in gebeden. — Men heeft hier den Hervormden Schoolmeester zeer veele onāangenaamheden aangedaan. De Drost is een Roomfche Wever. — Te *Helmond* is een Roomfche Schoenlapper Drost. — Te *Nunen* is een verloopen Student, die reeds verscheidene wijingen tot Priester ontvangen had, Schoolmeester; Hij kan naauwlijks schrijven, en niet eens behoorlijk spellen. —

[Zeer onverwacht, denkende dat men niet eens meer aan den Majorijschen Reiziger dacht, ontving ik den onderstaanden Brief, welken ik van woord tot woord hier nog bijvoege.]

WEL-EDELE HEER!

Ik heb uwe Reize door de Majorij in 1798, deels met genoegen, omdat ik 'er veel uit geleerd heb, dat ik van te vooren niet wist, deels met

grootte veröntwaardiging over de Roömschen in dat Land, geleezen; ja! met nog grooter genoegen heb ik ze herleezen, wjl ik niet zeer lang geleden een' Brief van mijnen Majorijschen Vriend, welken ik gevraagd had, of alle gevallen, die UE. aangaande de bijgeloovigheden enz. in de Majorij verhaalt, waarheid waren, heb ontvangen, en hij antwoorde mij: „Ja! 'er is geen „vingerbreed in dezelve van de waarheid door „den kundigen en naauwkeurigen Schrijver af- „geweeken.” Hij voegde 'er (ik had mijnen Vriend hier ook over gevraagd) bij: „Ik weet, „dat men te eenen Zerk uit de Kerk „heeft gefmeeten, waaröp alleen stond:

D. O. M.
HIER LIGT BEGRAAVEN ERFSE-
CRETARIS TE EN ENZ.

„en ook heeft men den Grafkelder onder dien „Zerk geheel en al uitgebroken, omdat in den- „zelve eenige Hervormden lagen begraven.” — Ik ben het daarom volflagen met UE. eens, waarde Heer Reiziger! dat men uit de Roomfche Kerken, om de gelijkheid, waaröp de Roomfchen zoo sterk aandringen, ook de Beelden moest removeeren; want dit ftrijd zeker tegen de gelijkheid; deeze zijn gewis ook Eeretekenen.

Men moest verder ook, gelijk mijn Majorijschen Vriend

Vriend daar ook heenen wil, den Roomfchen verbieden, niet alleen in de Majorij, maar overäl, dat hunne Vrouwen geene Kruisfen aan den hals mogten draagen, dit immers is ook een uitwendig Godsdienst-teken, en ergert mij als Protestant, en ook anderen geweldig; ook moest men niet toelaaten, dat de Roomfchen in de Majorij met gewijde Kaarsfen en Pater-nosters langs ftraat loopen, gelijk zulks aldaar, volgens het bericht van mijnen Vriend, gefchied. — Weläan dan! wil men de Kruisfen behouden, men laate dan ook de Proteftantfche Leeräaren met Mantel en Bef wandelen, waar zij willen, want dit is volftrekt geen teken van Godsdienst, maar alleen eene veröuderde mode. Onze oude, braave, eenvoudige, deftige Vooröuders gingen alle met Mantel en Bef. — Maar UE. zult zeggen: dit „ftrijd tegen de gelijkheid.” Wel nu! — Laat dan de Roomfche Priesters die ook draagen, als zij zoo zeer op de gelijkheid gefeld zijn. Wat fteekt hier in? Ik zal het graag zien; het ftaat in mijnen zin deftig. Ik wilde dus de Roomfche Priesters ’er wat deftiger doen uitzien, en hen hierdoor beter doen onderkennen, dan aan hunne dikke roode Koppen en vet gemeste Buiken. — Mifchien zult UE. tegenwerpen: „Wil men „de gelijkheid, waaröm draagen de Predikanten „dan maar geene Misklederen?” Ik antwoord hier op: dat het veel gepaster is, en veel meer goedkeuring zou wegdraagen bij de meesten, zo de Minderheid zich naar de Meerderheid fchikte,

dan omgekeerd, gelijk het tegenwoordig gaat, en de Roomfchen daar heenen willen. Ook zijn de Misklederen in den eigenlijkften zin *misfelijke klederen*; zij zijn eer gefchikt, om Kinderen mede naar bed te jaagen, dan om eerbied in te boezemen; veelen zouden 'er dikwijls voor fchrikken, vooräl des avonds, meenende, dat zij een Spook zagen, dus dat kan niet. — Kort en goed — wil men de gelijkheid, men fchaffe dan *alle Zerken, Mantels, Beffen, Misfelijke Klederen* (ik verfpreek mij, ik wilde zeggen: *Misgewaaden*), *Beelden, Kruisfen, Pater-nosters*, enz. enz. enz. overäl geheel en al af, want zij doen niets tot het wezenlijke van den Godsdienst.

Hier heeft UE., waarde Heer! mijne *billijke* gedachten, ten minften zoo ik meen, over eenige *zeer onbillijke* zaaken, die 'er, volgens uwe Reize en mijns Vriends brief, onder de Roomfche Majorijënaars tegenwoordig nog plaats grijpen.

Zo deeze letteren voor UE. van eenig gebruik kunnen weezen, en UE. dezelve, als UE. eens weder iets over de Majorij (gelijk ik, en veelen met mij, van harte hoop en vuurig wensch; want het roept tot den Hemel, zoo als de Roomfchen in de Majorij met de ongelukkige Hervormden handelen. Dit kan noch mag niet langer verzwegen worden) uitgeeft, wilt plaatzen, zulks zal mij niet onäangenaam zijn, dan kan ieder zien, dat ik ten minften (en zeer zeker onëindig veelen met mij) zulke God- en Menfchen-ontëerende handelwijzen in het geheel niet goedkeure,
 maar

maar dezelve met het grootste recht veräffchuwe
en verfoeië.

Ik blijf onveränderlijk, schoon UE. geheel on-
bekend, uw opregte Hoogächter en Welwenscher.

T. T.

Den 27 Julij,

HOLLANDUS.

1800.

[Onder het Afdrukken van dit Blad word den
Uitgever, op het onverwachtst, nog één Brief,
getekend: *Uw Vriend. 12 Sept. 1800.* overhandigd.
Dezelve is zeer belangrijk; doch de Reiziger heeft
er alleen de volgende belangrijke stukken, echter
zoo veel mogelijk verkort, uit kunnen overnee-
men, wyl de andere al te ver uit elkanderen
liepen.]

Een Roomfche Beurtschipper van 's *Bosch* op *Rot-
terdam*, die op eene onwettige wijze, in plaats van
een' zeer braaven Man, wien men dit Veer ontno-
men heeft, is aangesteld, voer vóór eene week drie
vier naar *Rotterdam*; hem ontmoetede een andere
Schipper, zijnde een Protestant, tegen wiens Schip
hij meende aan te zeilen. Dit mislukkende, ont-
moet hij den Nijmegenschen Beurtman [denklijk
een Protestant, schoon mij zulks niet gemeld
word], waar tegen hij opzetlijk aanvaart. Deeze
zegt eenvoudig: „ dat hij slecht deed, wyl
„ hij hem gemaklijk had kunnen mijden.” Dit
nam hij zóó euvel op, dat hij terstond in de Boot
sprong,

fprong, en met zijnen Knecht naar den Nijmegenaar roeide. Op denzelven gekomen floegen en flampten zij den onschuldigen Schipper zóó ijslijk, dat hij levenslang eenen *stijven Arm* zal houden; hier mede nog niet ten vrede, pakken zij ook deszelfs Vrouw, die *hoog zwanger* was, slaan en trappen haar zóó jammerlijk, dat zij van een *dood Kind* bevallen is, en het *vuur*, zoo men zegt, *in de borst* gekreegen heeft. Hij vaart thands nog onverhinderd; doch 'er zijn echter, zo men waarheid verhaalt, getuigen tegen dien Onmensch gehoord.

Te *Driel*, drie uren van 's *Bosch* in den Bommer-waard [ik voeg dit hier bij, omdat Majorijenaars hier in de voornaamste rol gespeeld hebben], was een Hervormde met eene Roomsche Vrouw onder deeze voorwaarde getrouwd, dat alle Kinderen, die zij kreegen, Hervormden zouden worden. Beiden sterven. Zij stellen over hunne 3 a 4 kleine Kinderen eenen Hervormden tot Voogd aan; deeze leid die Kinderen, volgens geslooten verdrag, tot den Hervormden Godsdienst op. De Roomschen te *Driel* laaten niets onbeproefd, om die Weezen tot hunnen Godsdienst over te haalen; maar niets wil lukken. Daaröp koopt men een' Roomschen Kraamer, die te 's *Bosch* woont, en met zijne Koopwaaren dikmaals te *Driel* kwam, om, om die Kinderen van hunnen braaven Voogd te rooven, en hen naar een Roomsch Dorp, *Uden*, te brengen. Dit is ook door hem ten uitvoer gebragt; doch

doch de Voogd, verneemende wie de Weezenroover was, laat 'er zich ten sterksten aan gelegen liggen, en geeft het geval aan den Hoofdschout te *Bommel* te kennen. Deeze, een wakker en braaf Man zijnde, komt daarop met de Bosche Kermis in Augustus 1. 1. in die Stad, waar die Kinder-dief met een Kraamtjen ook op de Markt stond, en laat dien Roover door zijne Dienaars, die Hij tot dat einde had mede genomen, pakken, en naar *Bommel* in hechtenis brengen. Daar klapt onze maat nu als eene Ekster, en noemt veele voornaame Roomschen te *Driel*, die hem tot dien Godsdienstigen Kinder-roof hebben omgekocht; vooräl spaart hij eenen zoo genoemden Chirurgijn, zegt men, niet, zijnde geweest Maire te *Driel* na 1794., deeze is een Roomsche Majorijenaar, en volgens openbaare verhalen, de Makelaar en groote Man in die zaak. [Op zulk eene wijze zijn geene Kinderen van Hervormden *meer veilig* in de Majorij. — Wat moet 'er toch, mijne Protestantische Medechristenen! in die Landstreek met onze Geloofsgenooten worden, indien 'er aan de God- en Menschen-ontëerende baldaadigheid van den afschuwlijksten aller Godsdiensten geen paal en perk gesteld worden? — Mijne ziel gevoelt al het ijslijke deezer vraag; en — fiddert!.....]

Nu iets over de Verlichting op het einde der XVIIIde Eeuw te *'s Bosch*. In den laatst verloopenen Winter speelden in die Stad eenige Tooneelspelers tot algemeen genoegen. Het geval
 wil,

wil, dat denzelve verzocht word, om ABALLINO of *den edelmoedigen Bandiet* en den *Rampzaligen Kloosterdwang* te vertoonen, gelijk ook geschiede. Dit geeft zoo veel opschudding onder de Priesters, dat zij hunnen Leeken verbieden, op straf van geene Absolutie in de Biegt te zullen krijgen, om naar dat *Godloos* spel te gaan. Dit was van dat gevolg, dat de arme Tooneel-
 listen moesten vertrekken. — Met de laatste Kermis komen zij weder, en verzoeken van de Regeering der Stad, waar één Protestant in zat, verlot, om ook na de Kermis te moogen spelen; dit wierd verleend, doch onder die voorwaarde, dat men geen ABALLINO, *Kloosterdwang* of dergelijke stukken, die tegen den [Roomschen] Godsdienst waren, zou vertoonen. — Dit doet eene ondergeschikte Regeering in ons Vaderland!!.... Zij verbied stukken, die door het *Uitvoerend Bewind* zijn goedgekeurd, en eenen algemeenen bijval vinden. En waaröm verbied zij dezelve? Omdat 'er slechte Roomsche Geestlijken in ten toon gesteld worden. [Zou men ook wel stukken verbieden, die den Protestantische Leeräars bespotteden, en den redelijken Godsdienst van JESUS belagchelijk zochten te maaken? Wat denkt de Lezer?? —]

De Roomschen maaken in de Majorij voor als nog geen gebruik van de Kerken [dit word mij gemeld in eenen Brief van 20 September 1800],
 die

die zij den Hervormden ontnomen hebben, eenige weinigen uitgezonderd. Ook gaat 'er een enkele Protestant nog nu en dan over tot den Roomschen Godsdienst. [De ééne word, dit weet ik zeer zeker, een Renegaat om een Meisjen; een tweede uit eigenbelang; de derde om een Ambtjen; de vierde, omdat hij in het geheel geen Godsdienst heeft enz. enz. ó Heerlijke Bekeerlingen! — Welk een roem, om zulke Zieltjens te winnen!! — Waarde Protestantsche Majorijenaars! volgt derzulken *schandelijk* voorbeeld niet naar, maar denkt altijd aan de woorden van PETRUS in zijnen II. Brief, *Hoofdst. II: 1^e* volgg. — !! Laat het gezegde van JAKOBUS, *Hoofdst: V: 19, 20*. U toch opwekken, om die verdwaalde Afgevallenen, die den HEER verlochenen, (zo Gij maar iets ten minsten vermoogt,) weder te regt te brengen; dan zult Gij Zielen van den dood behouden, en eene menigte van Zonden bedekken! — !! —

Hoe liefdeloos is het niet, anderen iets te ontnemen en het evenwel zelf niet te gebruiken. Ach! hoe haatlijk, hoe onmenschlievend is het, als men ziet dat de Roomschen in de Majorij zoo omtrent de Kerken handelen. — Hier staan mijne gedachten stil! — Wat zal ik 'er verder van zeggen? Ik wil liever zwijgen; doch hier zie ik het spreekwoord, helaas! bewaarheid: *Odium Theologicum, odium Diabolicum*. De Godsdienst-haat is een Duivelsche haat.....]

L E Z E R S !

Hier hebt Gij nu alle de Bijdraagen , die den Reiziger , door onderscheidene Schrijvers , zijn toegezonden , en wel in die orde , als hij dezelve ontvangen heeft. Indien dezelve U zoo wel hebben bevallen als den Uitgever , dan zal hij de moeite , aan het affchrijven derzelveu befteed , genoeg beloond rekenen. — Na alle de Geëerde Zenders nogmaals hartlijk , ook uit naam van den Reiziger , voor al het geen zij hem hebben toegefchikt , bedankt , en na ons , fchoon aan de meesten of liever allen onbekend zijnde , in hun gunftig aandenken bevolen te hebben ; zo neem ik affcheid van alle onze Lezeren , en maak hiermede derhalven een

E I N D E .

De PLAATEN dus in te voegen :

HILVERENBEEK,	}	tegen over bladz. 28
OORSCHOT,		
OSCH,	}	————— 106
St. OEDENRODE,		

